T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANASANAT DALI
MÜZECİLİK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MÜZE İLETİŞİMİ VE ÖZEL ALAN ÇEVİRİSİ

HANDE ÇİL TEYMOURI NAGHADEH
20714002

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. KADRİYE TEZCAN AKMEHMET

2024

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANASANAT DALI
MÜZECİLİK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MÜZE İLETİŞİMİ VE ÖZEL ALAN ÇEVİRİSİ

HANDE ÇİL TEYMOURI NAGHADEH
20714002
ORCID NO: 0009-0006-7497-4272

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. KADRİYE TEZCAN AKMEHMET

MART 2024

Hande ÇİL TEYMOURI NAGHADEH tarafından hazırlanan "MÜZE İLETİŞİMİ VE ÖZEL ALAN ÇEVİRİSİ" başlıklı çalışma, **11/03/2024** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunmuş ve jürimiz tarafından Sanat ve Tasarım Ana Sanat Dalı Müzecilik Programında **YÜKSEK LİSANS** tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman	**İmza**
Prof. Dr. Kadriye Tezcan AKMEHMET	……

Jüri Üyeleri	**İmza**
Doç. Dr. Burak BOYRAZ	……
Doç. Dr. Hanzade URALMAN	……

ÖZET

MÜZE İLETİŞİMİ VE ÖZEL ALAN ÇEVİRİSİ

Müze çevirileri ulusal alanyazında turizm çevirisi ve kültür çevirisi bağlamlarında ele alınmaktadır. Günümüz koşulları doğrultusunda çeviri ürünü gelişerek çeşitlenmekte, sadece ve bunun sonucunda gelişen çok modlu çeviri kavramı, sosyal etkileşimi ve iletişimi yazılı ve sözlü alanlar dahil ancak bunlarla sınırlandırılmamak üzere çeşitli göstergelerin bir arada kullanılmasından doğan süreçler olarak anlam kazanmaktadır. Çok modlu çeviri kavramını ön plana çıkarması ile müze çevirilerine turizm ve kültür odaklı bakış açılarının çeviri araştırmalarında yetersiz kaldığı görülmüş ve sadece belirli bağlamlar çerçevesinde ele alınmasına sebebiyet vermesi, turizm ve kültür odaklı çeviri yaklaşımları müzelerdeki çok modlu çeviri ortamlarını açıklamada oldukça sınırlı kalmakta ve Türkiye özelinde de bu yönde çeviri pratiklerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu çalışmanın amacı müze çevirilerinin bir özel alan çevirisi olarak değerlendirilmesinin önemini çok modlu çeviriler kapsamında müze iletişiminde farklı yaklaşımların benimsendiğini vurgulayarak ortaya koymaktadır.

Çalışmada alanyazın taraması ve doküman incelemesi yöntemleri kullanılmıştır. Çalışma ile ulusal alanyazında turizm çevirileri ve kültür çevirisi kategorileri altında değerlendirilmekle sınırlı kalmış müze çevirilerinin, müze iletişimindeki etkin rolleri ve işlevleri yerine getirebilmek için uluslararası alanyazında müzebilim alanına yönelik uzmanlık gerektiren bir özel alan çevirisi olarak ele alınmasının önemi ortaya konmuş ve müze izleyicilerinin müzelerle olan iletişimi ve etkileşiminde çok modlu çeviri uygulamaları incelenmiştir.

Ulusal alanyazında turizm çevirisi ve kültür çevirisi bağlamında ele alınması müze çevirileri ve müze çeviri uygulamalarına dair henüz özel bir bakış olmadığının göstermektedir. Müzelerde gerçekleştirilen çok modlu çeviriler incelendiğinde farklı yorumlarının eşit derecede önemli olduğu, her çevirinin ve çeviri uygulamalarının müze uygulamalarındaki kuramsal ve profesyonel gelişime kendi özel alanına yönelik yöntemleriylekatkıda bulunabileceği anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: çeviribilim, müzecilik, müze çevirileri, müze iletişimi, çok modlu çeviri, kültürlerarasılık, özel alan çevirisi

ABSTRACT

MUSEUM COMMUNICATION AND SPECIALISED TRANSLATION

In the national literature, museum translations have been discussed in the contexts of tourism translation and cultural translation. In line with today's conditions, the translation product is developing and diversifying, and the concept of multimodal translation, which has developed as a result of this, has gained meaning as processes that arise from the combination of various indicators, including but not limited to the written and oral fields of social interaction and communication. With the concept of multimodal translation coming to the forefront, it has been observed that tourism and culture-oriented perspectives on museum translations are insufficient in translation research.

The fact that it is only addressed within certain contexts, tourism and culture-oriented translation approaches are very limited in explaining multimodal translation environments in museums and there is a need for translation practices in this direction in Türkiye.

The aim of this study is to demonstrate the importance of considering museum translations as a special domain translation by emphasizing that different approaches are adopted in museum communication within the scope of multimodal translations.

Literature review and methods were used in the study. The study reveals that museum translation, which has been limited to being evaluated under the categories of tourism translation and cultural translation in the national literature, should be considered as a specialised translation requiring expertise in the field of museum studies in the international literature in order to fulfill its effective roles and functions in museum communication and the importance of multimodal translations in the communication and interaction of museum audiences with museums.

The fact that the national literature focuses on tourism translation and cultural translation shows that there is not yet a general overview of museum translations and museum translation practices. When multimodal translations in museums are examined in the international literature, it is understood that different interpretations are equally important and that each translation and translation practice can contribute to the theoretical and professional development of museum practice in its own specific way.

Keywords: translation studies, museum studies, museum translations, multimodal translation, internationalization, interculturality, specialised translation

ÖN SÖZ

Müzebilim disiplinindeki temel taşlarımı oluştururken lisansüstü eğitim hayatımın en başından itibaren üniversite araştırma projeleri, tez araştırmaları ve müzecilik kariyerim boyunca yol gösteren değerli vaktini ayırarak görüşlerini, bilgi ve deneyimlerini paylaşan, alan içi ve alan dışı tüm çalışmalarıma yönelik her etapta heyecanıma ortak olup destekleyen değerli tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Kadriye Tezcan Akmehmet'e sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Lisans eğitimim itibariyle müzecilik alanına yönelik çeviri araştırmalarımı destekleyen bu alana yönelik çalışmalarımı, profesyonel deneyimlerimi paylaşmaya ve geliştirmeye her daim teşvik eden Sayın Doç. Dr. Zeynep Süter Görgüler'e güveni, anlayışı, desteği ve öncülüğünden dolayı sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Yıldız Teknik Üniversitesi'nde Fransızca Mütercim-Tercümanlık Lisans Bölümü'ndeki ilk yılım itibariyle Çeviribilim ve Müzebilim alanlarının iç içe geçip harmanlandığı tutkumu fark edip bu yolculuğumda; faaliyetlerimi, çeviri projelerimi, araştırmalarımı ve de profesyonel hayatımı her daim koşulsuz destekleyen ve bugün hala ellerini omzumda hissettiğim saygıdeğer akademisyenlerim Sayın Prof. Dr. Emine Bogenç Demirel, Sayın Prof. Dr. Füsun Ataseven ve Sayın Prof. Dr. Ayşe Banu Karadağ'a; lisansüstü programına başladığım tarih itibariyle akademik araştırma projelerinde, küratöryel çalışmalarda ve müze kurulum projeleri aşamalarında etkin rol almamı destekleyen ve yol gösteren değerli hocalarım Sayın Prof. Dr. Nevra Ertürk, Sayın Prof. Dr. Seza Sinanlar Uslu'ya ve Sayın Doç. Burak Boyraz'a teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Akademik ve profesyonel çalışmalarım başta olmak üzere, her daim destekleyen ve tez çalışmamın tamamlanması adına gösterdikleri duyarlılık, anlayış, sabır ve en önemlisi koşulsuz sevgileri için başta hayat idolüm olan sevgili annem Gülsüm Eğilmez'e, sevgili teyzem Hacer Eğilmez Garip'e, sevgili eniştem Şaban Garip'e ve sevgili kuzenim Atahan Garip'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bugünlere gelmemdeki emeklerinin yüceliğini yazmakla tasvir edemeyeceğim sevgili anneannem Semiha Sükût Eğilmez ve sevgili dedem İsmail Eğilmez'e bana kattıkları eşsiz değerlerle devam edeceğim yolda ışık oldukları için teşekkürlerimi, saygılarımı ve minnetimi sunarım. İş Sanat kadrosu ve Türkiye İş Bankası Resim Heykel Müzesi'nde başta İş Sanat Genel Müdürümüz Sayın Zuhal Üreten ve Müze Müdürümüz Sayın Ayşe Canan Atlığ olmak üzere, değerli yöneticilerime ve tüm ekip arkadaşlarıma tez sürecimdeki tüm destekleri ve anlayışları için teşekkürlerimi ve sevgilerimi sunarım. Her anımda yanımda olan ve bu süreçte de tez çalışmamın her evresinde manevi desteklerini hep hissettiğim sevgili dostlarıma ve koşulsuz sevgisiyle en az onlar kadar her daim yanımda olan minik dostlarım Valens ve Mauro'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Her şartta ve her koşulda olduğu gibi tez çalışmamı hazırlarken de en büyük motivasyonu sağlayan, yüreklendiren, gelişimimde önümü açan ve desteğini her koşulda hissettiren sevgili eşim Aras Teymouri Naghadeh'ye sonsuz sevgi ve teşekkürlerimle…

Hande ÇİL TEYMOURI NAGHADEH

Mart, 2024; İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖZET iii
ABSTRACT iv
ÖN SÖZ v
İÇİNDEKİLER vi
ŞEKİLLER LİSTESİ viii
KISALTMALAR LİSTESİ ix
1. GİRİŞ 1
1.1. Araştırmanın Amacı 3
1.2. Araştırmanın Önemi ve Katkısı 4
1.3. Araştırmanın Yöntemi 5
2. MÜZE İLETİŞİMİ ve ÇEVİRİ 6
2.1. Müze İletişimi 7
2.2. Müze İletişimi Odağında Çeviri Eylemi 12
2.2.1. Müzelerde Kültürlerarasılık ve Çeviri 13
2.2.2. Müzelerde Erişilebilirlik ve Çeviri 15
2.3. Kültürel Arabulucular Olarak Çeviri Profesyonelleri 20
3. MÜZELERDE ÇEVİRİ VE ÖZEL ALAN ÇEVİRİSİ 27
3.1. Çeviri ve Çeviribilim Disiplini 28
3.2. Özel Alan Çevirisi 33
3.3. Özel Alan Çevirisi Olarak Müze Çevirilerine Yaklaşım 37
4. MÜZELERDE ÇOK MODLU ÇEVİRİ ÇALIŞMALARI 40
4.1. Çok Modlu Çeviriler 41
4.2. Müze İletişiminde Çok Modlu Çeviriler 43
4.3. Müzelerde Uygulanan Çok Modlu Çeviri Çalışmaları 48
4.3.1. New Museum: ‘Geçici Çeviri Merkezi’ (Temporary Center for Translation) Sergisi 48

4.3.2. Henan Eyaleti Zhengzhou'da Henan Müzesi'nin Bilgisayar Destekli Çok Modlu Çeviri Uygulamaları 52

4.3.3. Glasgow'daki St. Mungo Dini Yaşam ve Sanat Müzesi ve Çok Modlu Müze Mekânı 53

4.3.4. São Paulo Sanat Müzesi IBM Watson Yapay Zeka Teknolojisi..... 54

4.3.5. Chengzi Jiang'ın İşlevsel ve Sistematik Kavramlarının Bir Çeviri Kalite Değerlendirmesi Modeli..... 56

4.3.6. Kanada İnsan Hakları Müzesi (Canadian Museum for Human Rights – CMHR)..... 58

4.3.7. Multilingual Connections Çeviri Ajansı Çalışmaları..... 59

4.3.8. Multilingual Connections Çeviri Ajansı: Louvre Abu Dhabi Çeviribilim Çalışmaları Örneği 60

4.3.9. Manchester Müzesi Multilingual Museum Projesi 67

5. SONUÇ 74
KAYNAKÇA 78

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Müze Erişilebilirlik Kaynaklarının İzleyici Profiline Göre Sınıflandırılması 17
Şekil 2. Standartlar ve Artakalan Kategoriler Arasındaki İlişkiler 23
Şekil 3. Sergilerin Kaynak Metin (KM) Analizi İçin Teorik Unsurlar 25
Şekil 4. Newmark'ın Çevirinin Dinamikleri Modeli 29
Şekil 5. Holmes/Toury Çeviribilim Haritası 30
Şekil 6. Çeviribilimin Uygulamalı Dallarına Yönelik Hazırlanan Harita Çalışması . 32
Şekil 7. Çoklu Okuryazarlıklar: Farklı Anlam Modlarının Tasarım Unsurlarını Tanımlamak ve Yorumlamak için Üst Diller 45
Şekil 8. "Temporary Center for Translation" Sergi Görünümü 50
Şekil 9. "Temporary Center for Translation" Sergi Görünümü 50
Şekil 10. "Temporary Center for Translation" Sergisinde Kullanılan Çevrimiçi Çeviri Platformu 'TLHUB' 51
Şekil 11. Yapay Zekanın Müzelere ve Kültürel Miras Kurumlarına Sunduğu Fırsatlar 55
Şekil 12. Müze Çalışmalarında ve Dil Çalışmalarında Anlam Oluşturma Sistemi ... 57
Şekil 13. Louvre Abu Dabi İçin Yeni Bir Araştırma Alanı: Çeviribilim 61
Şekil 14. Louvre Abu Dabi 'de Araştırma Geliştirme 62
Şekil 15. Çeviribilim'e Odaklanmak 63
Şekil 16. Louvre Abu Dabi Koleksiyonu Veritabanı 64
Şekil 17. Louvre Abu Dabi Çeviri Sürecini Geliştirme Adımları 65
Şekil 18. Louvre Abu Dabi Terminoloji Odaklı Çeviri Geliştirme Süreci 67
Şekil 19. Multilingual Manchester Projesi (Manchester Müzesi) 68
Şekil 20. “Kültürel Çeviri ve Aktarım Alanları Olarak Müzeler” Konferansı 69

KISALTMALAR LİSTESİ

AAM	: American Alliance of Museums
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AI	: Artificial Intelligence
ATA	: American Translators Association
ALC	: Association of Language Companies
BK	: Birleşik Krallık
CAT	: Computer-Assisted Translation
CMHR	: Canadian Museum for Human Rights
DICES	: Dipartimento di Culture, Educazione e Società
DTS	: Descriptive Translation Studies
ENLIGHT	: Alliance of European Universities
GALA	: Globalization & Localization Association
HD	: Hedef Dil
HM	: Hedef Metin
ICOM	: International Council of Museums
IDAC	: Inclusive Design Advisory Council
KD	: Kaynak Dil
KM	: Kaynak Metin
MET	: Metropolitan Museum of Art
NLP	: Natural Language Processing
PLAIN	: Plain Language Action and Information Network
SEuA	: The European Society of Authors
SL	: Source Language
ST	: Source Text
TL	: Target Language
TT	: Target Text
TLHUB	: Collaborative Translation Platform
TQA	: Translation Quality Assessment

1. GİRİŞ

Müzeler toplumun gelişimlerinin hizmetinde olan, kamuya açık, kültürel arabuluculuk rolü ile uluslararası erişilebilirliği olan, elde eden, koruyan, araştıran ve ileten kurumlardır. Folga-Januszewska (2020)'ya göre, müzeler geçmiş ve gelecek hakkında eleştirel diyalog için demokratikleştirici, kapsayıcı, erişilebilir ve çok sesli alanlardır. Müzeler uluslararası izleyicileri ile kendi hikayelerini paylaşma ve bünyelerindeki diğer kültürleri tanımalarında yardımcı olma hususunda önemli bir rol üstlenmektedirler. Drotner (2017)'a göre, müzeler için iletişim kurmayı amaçladığı toplumları tanımaları ve onlarla diyalog ve etkileşim içerisinde olmaları misyonlarının temel bileşenlerini oluşturmaktadır. Rentschler (2004), müzelerin toplumda eşit erişimi sağlaması, erişilebilir olması ve sınıf, cinsiyet, yaş, ırk/etnik köken ve hatta dilsel geçmişe bakılmaksızın toplumun tüm üyelerini kapsamasının beklendiğini vurgulamaktadır.

Müze çevirileri uzmanlık gerektiren son derece önemli bir kültürlerarası aracılık ve iletişim faaliyetidir. Bu faaliyet, anlatıların farklı görsel ve sözlü iletişim araçlarıyla yeniden üretildiği *müze ortamının* (Neather, 2005) kendine özgü göstergelerarası karmaşıklığı ile iç içe konumlanmaktadır. Müze çevirisi, Louise Ravelli (2006)'ye göre kurum tarafından müze izleyicilerinin tüketimi için yazılı veya sözlü olarak üretilen ve kurum içindeki yorumlayıcı uygulamaların her birine katkıda bulunan dildir. Müze çevirilerinin bu tanımı Müze iletişimi için de büyük önem taşımaktadır. Benjamin Rouxel (2018)'e göre müze çevirileri dört ana alan ile gösterilebilir: arabuluculuk, bilgilendirme, kurumsal iletişim ve araştırma. Neather (2005)'ın çalışmaları, müze çevirilerinin büyük ölçüde keşfedilmemiş yönleri incelediği için müze çevirisi alanında yapılacak her türlü araştırma için temel öneme sahiptir. Çeviri için özellikle önemli olan, müzedeki farklı anlamlandırma sistemleri arasındaki etkileşimdir. Bu değişkenlerin müzede nasıl işlediğini keşfetmek, etkili bir çeviri için gerekli olan ön bağlamsallaştırmanın bir parçasıdır. Başta Robert Neather'ın çalışmaları olmak üzere müze çevirilerinin büyük ölçüde keşfedilmemiş yönlerinin incelendiği araştırmalar müze çevirisi alanında yapılacak olan her türlü araştırma için

temel öneme sahiptir. Çeviri için özellikle önemli olan müzelerdeki farklı anlamlandırma sistemleri arasındaki etkileşimdir. Neather (2005), değişkenlerin müzede nasıl işlediğini keşfetmek, etkili bir çeviri için gerekli olan ön bağlamsallaştırmanın bir parçası olduğunu vurgulamaktadır.

Chia-Li ve Liao (2017)'ya göre, müzelerde çok dilli hizmetlerin yaygınlaşmasına rağmen, müzelerdeki çeviriler ne müze endüstrisi ne de araştırmacılar tarafından yeterli ilgiyi görmemiştir. Kültürel çeşitlilik ve uluslararasılaşma ile karakterize edilen bir çağda, bu küçümseme etkili iletişimi ve kültürel kurumların gelişimini engelleyebilir.

Müze çevirileri; müzelerin kimliklerini doğru ifade etmek, farklı kültürleri tanıtmak, izleyicisiyle etkileşimde kalmak ve sınırlarını kaldırmak gibi birçok amacına yönelik olarak İngilizcenin bir ortak dil (lingua franca) olarak tercih edilmesi ve uluslararası izleyicisine sunulması ile ilgili araştırmalarla sınırlandırılmıştır. Ancak, müze çevirileri, kültürel hassasiyetler, tarihsel bağlamlar ve genel ziyaretçi deneyimi ile ilgili olarak dilsel aktarımın ötesine geçmektedir. Sun (2023), müze çevirilerinin temel amacının, dilleri veya kültürel geçmişleri ne olursa olsun müze izleyicilerinin müzelerdeki sergiler ve koleksiyonlarla etkileşime girebilmelerini ve bunları edebilmelerini sağlamak olduğunu vurgulamaktadır. Bu anlamda çeviri profesyonellerinin yeterlilikleri de tartışılmaktadır. Liao (2018)'ya göre, müzelerdeki çeviriler için en önemli hususlardan biri olmasına rağmen müzelerdeki çevirilerde, çeviri profesyonelleri dışında farklı disiplinlerdeki profesyonellerin, dili üst dilde (meta language) kullanmasına, izleyicinin müzeyi ve hedef kültürü tanıması veya anlamlandırmasındaki süreçte zorluk yaşamasına ve nihayetinde müze deneyimi sürecinden istediği etkiyi, bilgiyi alamamasına yol açmaktadır.

Günümüzde müze çevirileri sadece yazılı veya sözlü olarak karşımıza çıkmamaktadır. Müzeler, kataloglar, broşürler, web siteleri, nesne etiketleri, tanıtım ve bölüm panelleri, sesli rehberler, kişisel rehberler, taşınabilir yazılı rehberler, sosyal medya içerikleri ve etkileşimli dokunmatik yüzeyler gibi çok modlu ortamlarda metinler ve tüm bu ortamlara yönelik olarak dilsel, görsel, işitsel, jestsel, uzamsal olarak sınıflandırılan çok modlu çeviriler çeviriler sunmaktadır. Günümüz koşulları doğrultusunda çeviri ürünü gelişerek çeşitlenmekte ve bunun sonucunda gelişen çok modlu çeviri kavramı, sosyal etkileşimi ve iletişimi yazılı ve sözlü alanlar dahil ancak bunlarla sınırlandırılmamak üzere çeşitli göstergelerin bir arada kullanılmasından

doğan süreçler olarak müze iletişiminde anlam kazanmaktadır. Müze çevirileri alanındaki çalışmaları kapsamında dünyanın çeşitli yerlerinde bulunan farklı türdeki müzelerin, farklı kültürel geçmişlere, iletişim beceri ve ihtiyaçlarına sahip uluslararası müze izleyicisine sadece yazılı veya sözlü müze çevirileri ile değil; günümüzde müzelerde medya teknolojilerinin benimsenmesiyle sergi panelleri, sesli rehberler, multimedya rehberleri, etkileşimli dokunmatik yüzeyler vb. çok modlu kanallar aracılığı ile iletildiği gözden kaçırılarak müze çevirilerindeki çok modlu çevirilerin hala büyük ölçüde keşfedilmemiş alanlar olarak konumlandığı görülmektedir.

Müze çevirileri ulusal alanyazında turizm çevirisi ve kültür çevirisi bağlamlarında ele alınmaktadır. Pireddu (2022)'ye göre, müzelerin küresel ölçekte eğitsel, kültürel ve sosyal rollerini yerine getirmek için birden fazla dilde ve biçimde çeviri kullanması kaçınılmaz bir gelişme eğilimidir. Çok modlu çeviri kavramını ön plana çıkarması ile müze çevirilerine turizm ve kültür odaklı bakış açılarının çeviri araştırmalarında yetersiz kaldığı görülmüştür. Liao (2018)'ya göre, günümüzde müze çevirisi ve bunun söylemsel sonuçları çok modlu bir bağlamda yer almakta ve bütüncül bir kuramsal yaklaşıma ihtiyaç duymaktadır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, müze çevirilerinin bir özel alan çevirisi olarak değerlendirilmesinin önemini çok modlu çeviriler kapsamında müze iletişiminde farklı yaklaşımların benimsendiğini vurgulayarak ortaya koymaktadır.

Çalışmada müze çevirilerinin bir özel alan çevirisi perspektifinden hareketle ele alınmasının gerekliliği vurgulanmakta ve müzelerin izleyicileriyle iletişimi ve etkileşiminde önemli bir rol oynayan, kültürlerarası erişilebilirliğin müze içerisindeki farklı paydaşlarda etkileşim kurmasına aracı olan çok modlu çeviri çalışmaları incelenmektedir.

Çalışmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına cevaplar aranmıştır:

1. Müze çevirileri neden bir özel alan çevirisi olarak ele alınmalıdır?

2. Müzelerde gerçekleştirilen çok modlu çeviri çalışmaları müzelerin izleyicileriyle iletişimi ve etkileşiminde ve kültürlerarası erişilebilirliği sağlamasında nasıl aracı olmaktadır?

1.2. Araştırmanın Önemi ve Katkısı

Bu tez çalışmasında, günümüzde çok modlu çeviri araçları aracılığıyla müze izleyicileriyle etkileşim kurup kültürlerarası arabuluculuk rolünü üstlenerek bir özel alan çevirisi olarak araştırılmasının gerekliliğinin ön plana çıkarıldığı müze çevirilerinin, hedef kitleye yönelik kültürel ve dilsel gereksinimlerin algılanmasını etkileyen ve müzeler ile çeviri profesyonelleri arasındaki ilişkinin kültürel müzakerenin keşfedilmemiş bir alan olduğu incelenmektedir.

Araştırma ile ulusal alanyazında kültür ve turizm çevirileri başlığı altında değerlendirilmekle sınırlı kalan ve uluslararası alanyazında bir özel alan çevirisi olarak değerlendirilen müze çevirileri, müzelerdeki çok modlu çeviri uygulamalarının ve araçlarının müze iletişimi kapsamında müze ortamındaki farklı paydaşlar içerisindeki rolleri ile ele alınmıştır.

Müze çevirilerinin doğasında bulunan benzersiz zorluklara ve fırsatlara ışık tutan bu çalışma, müze çevirilerini çeviribilimin geniş kapsamı içinde özel bir alan olarak incelemeyi ön plana çıkararak çok modlu çeviri uygulamalarının ve araçları ile ulusal alanyazına ilk kez önemli bir katkıda bulunmayayı hedeflemektedir. Çalışma, mevcut alanyazındaki kayda değer bir boşluğu doldurmakla kalmayıp, aynı zamanda gelişmekte olan bu alanda gelecekte yapılacak araştırmalara da zemin hazırlamaktadır.

Çalışma, çeviribilim alanındaki genel çeviri alanlarının ötesinde, farklı bağlamlardaki çeviri uygulamalarının incelikli bir şekilde anlaşılmasına duyulan ihtiyacın altını çizmektedir. Müze çevirisini özel bir alan olarak kabul ederek, dil, kültür ve görsel iletişim arasındaki karmaşık etkileşimi vurgulayarak çeviri teorisi ve pratiğinin ufkunu genişletmektedir. Bu çalışma, aynı zamanda, müzecilik alanında, çevirinin kültürler arası anlayışı ve müze alanlarında erişilebilirliği teşvik etmedeki önemli rolünün; müze iletişiminde çok modlu çeviriler ve müze izleyicileri katılımındaki çağdaş eğilimlerle uyumlu olarak, çeviride çok modlu yaklaşımların benimsenmesinin öneminin altını çizmektedir. Sonuç olarak, bu disiplinlerarası araştırma, çeviribilim ve müzecilik alanlarındaki boşluğu doldurarak, küreselleşmiş bir dünyada kültürel mirasın yorumlanma, iletilme ve deneyimlenme biçimlerini şekillendirmede çevirinin dönüştürücü potansiyeline ışık tutmaktadır.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada alanyazın taraması ve doküman incelemesi yöntemleri kullanılmıştır. ulusal ve uluslararası alanyazında 'müzede çeviri', 'müzeler ve çeviri', 'müze çevirileri', 'müzelerde çeviri', 'müze çevirisi', 'müzeler ve göstergebilim', 'müzelerde uluslararasılaştırma', 'müzelerde erişilebilirlik', 'müzeler ve kültürlerarasılık', 'kültürel arabulucular olarak müzeler', 'müze çevirmenleri' ve 'müzelerde çeviri profesyonelleri' anahtar kelimeleri ile müze çevirileri odağındaki; 27 kitap, 24 makale, 16 tez incelenmiştir. Bu çalışmalar Open Access Theses and Dissertations (OATD), Taylor & Francis, Érudit, Semantic Scholar, The Journal of Specialised Translation (JoSTrans), Heriot-Watt University Portal, Internet Archive, Ingenta Connect ve DIVE-IN – An International Journal on Diversity and Inclusion veritabanlarından elde edilmiştir.

Doküman incelemesi ile müzelerin web siteleri ve çevrimiçi ortamlardaki uluslararası müzelerin çeviri araştırmalarına odaklanan dokümanları, çeviri ajanslarının web sitelerinden çeviri profesyonelleriyle söyleşileri ve müzelerle iş birlikleri ile ilgili veriler de toplanarak içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Bu çalışma kapsamında doküman incelemesi ve içerik analizi yöntemi ile farklı içeriklere erişim sağlanarak müze çevirileri temasına yönelik anahtar kelimelerin kullanıldığı tüm araştırmalar için geniş bir perspektif sunulmuştur.

2. MÜZE İLETİŞİMİ ve ÇEVİRİ

Bennett (1995)'e göre, müzeler ve sanat kurumları, kültürel ve ahlaki değerlerin temsil edilmesinde uzun zamandır ön planda yer almakta ve yüzyıllardır eğitim alanları olarak kullanılmaktadır. Brown Jarreau vd. (2019) vurguladığı gibi müzeler ile halkla ilişkilerin stratejik kullanımı yoluyla izleyicileriyle uzun vadeli ilişkileri yönetmek için değerli bir kazanç elde edebilirler. Holden vd.'ne (2007) göre, müzeler, 'hafıza kurumları' olarak ulusların kültür ve mirasının fiziksel tezahürleridir. Hoogwaerts (2017)'a göre müzeler, diğer kültürel kurumların yanı sıra bir toplumun kültürünü, değerlerini ve isteklerini fiziksel bir şekilde somutlaştırarak tüm şehirlerin ve ulusların sembolleri haline gelme kapasitesine sahiptir.

Müzelerde erişilebilirlik, her bireyin kişisel yetenekleri ve ilgi alanlarından bağımsız olarak bir müzedeki fiziksel ortama ve içeriğe erişebilme derecesi olarak tanımlanabilmektedir. Müzeler uluslararası izleyicilerin başka bir kültürü tanımada, kültürel erişilebilirlik bağlamında o kültüre yönelik bilgi edinmede önemli bir rol üstlenmektedir. Müze izleyicisine sunulan çeviri, farklı topluluklar ve farklı kültürler arasında temas noktaları oluşturma ve erişilebilirlik adına en etkili süreçtir.

Kültürel çeşitliliğe sahip kitlelerin ilgisini çekmek için benimsenen stratejilerin önemli bir bileşeni olan çok dilli uygulamalar, müze iletişiminin temelini oluşturan geniş eylem yelpazesinin merkezinde yer alır. Nielsen (2017)'a göre müze iletişimini "anlayışların eklemlenmesi" olarak tanımlayarak müzelerin izleyicileriyle iletişim kurmak için üstlendikleri, anlam oluşturma perspektifinde içeriğin formüle edilmesinden bir anlam paylaşımı olarak müze izleyicilerine aktarılmasına kadar uzanan karmaşık yaratıcı süreçte çok dilliliğin önemine işaret edilmektedir. Nielsen (2017) müze iletişiminde çok dilliliğin doğasını kabul etmenin, müzelerin oynadığı kültürel olduğu kadar sosyal rolü de kabul etmek anlamına geldiğini vurgulamıştı.

Bu bölümde uluslararası izleyici kitlelerinde erişilebilir odağında konumlanan müzelerin, müze izleyicileriyle fiziksel veya çevrimiçi ortamlardaki müze iletişiminin farklı paydaşlarında müze çevirilerinin kavramsal kapsamı ve müze çevirilerinin müze iletişimi içerisindeki etkin rolleri ele alınmaktadır. Bölümde müze iletişimi kavramı,

izleyici odaklı kültürlerarası arabuluculuk rolü ve çok modlu çeviriler perspektifi ile açıklandıktan sonra müze iletişimi ve çeviri ilişkisi açıklanmaktadır.

2.1. Müze İletişimi

ICOM (2022)'un yeni müze tanımına göre: "Müze; somut ve somut olmayan mirası araştıran, toplayan, koruyan, yorumlayan, sergileyen ve toplumun hizmetinde olan, kâr amacı gütmeyen kalıcı bir kurumdur. Halka açık, erişilebilir ve kapsayıcı olan müzeler, çeşitliliği ve sürdürülebilirliği teşvik eder. Eğitim, eğlence ve bilgi paylaşımı için çeşitli deneyimler sunar; etik, profesyonel olarak ve toplulukların katılımıyla çalışır ve iletişim kurar."

Müze iletişimi, mevcut ve potansiyel izleyicilerle iletişime odaklanır ve bu odak 1990'lardan bu yana giderek artan bir önem kazanmıştır. Bilgi toplumları ve deneyim ekonomilerine ilişkin birleşik ve tartışmalı söylemler, müzelerin hizmet ettiği ve parçası olduğu topluluklara önem verilmesine hizmet etmiştir. Horta (1992)'ye göre, ilgi toplumu söylemleri, bu toplulukları aydınlanma ve öğrenme için etkileşimde bulunulacak halklar açısından tanımlama eğilimindeyken, deneyim ekonomisi söylemleri müzelerin hizmet verebileceği toplulukları eğlence ve keyif için etkileşimde bulunulacak izleyiciler ve paydaşlar açısından tanımlama eğilimindedir.

Hooper-Greenhill (1991)'e göre, akademisyenler ve müze çalışanları müzenin eğitim amaçlı rolünü vurgulamakta ve müzeyi üç ana kavram üzerine yerleştirmektedirler: eğitim, yorumlama ve iletişim. Özellikle iletişim yaklaşımı, müze metinleri, nesneler, sanat eserleri, haritalar ve modeller gibi sembolik sistemler aracılığıyla gerçekliği üreten kültürel bir anlam müzakere süreci olarak anlaşılabilmektedir. Müze iletişimi, müzelerin kültürel ve sosyal misyonunu karakterize eden görevlerden birini temsil etmekte ve müze iletişiminin temel amaçları bilgi sağlamak, müze hakkında farkındalığı artırmak ve genel halkın katılımını ve katılımını teşvik etmektedir.

Ravelli (2006)'ya göre, müze iletişimi, potansiyel olarak bir kurumun anlam yaratan tüm uygulamalarını kapsamaktadır. Müzebilim'de müze iletişimi alanındaki çalışmalarıyla ön plana çıkan Louise Ravelli bir *dilbilimci* olarak Sistemik İşlevsel Dilbilim, Sosyal Göstergebilim ve Çok Modlu Söylem Analizi çerçevelerini kullanarak çok modlu iletişim, müze iletişimi, söylem analizi ve sistemik işlevsel dilbilgisi odaklı araştırmalar gerçekleştirmiş ve dilbilim, çok modluluk ve müze

çalışmaları alanlarında çok sayıda kitap yazmıştır. Ravelli (1996)'nin de vurguladığı gibi, müze bağlamında anlamlar yaratmak ve anlamlara aracılık etmek için temel bir rol oynar. Weil (1995), müze ortamında sergilenen nesneye aşina olmayan müze izleyicileri, ilgili anlamların yorumlanmasından dışlanmış hissedebileceğini vurgular ve bu nedenle bir tür bilgi 'aracılığına' ihtiyaç duyabilirler: anlamlara herkes tarafından erişilebilmesi için nesnelerin yorumlanması ve bağlamsallaştırılması gerekir. Küratörlük ve sergileme yöntemleri bir bağlam yaratır ve nesneler hakkında bir hikâye anlatarak onların sesi haline dönüşür; bu da müze bağlamında geniş anlamda *yorumlama* olarak tanımlanır. Yudhawasthi vd.'ne (2019) göre, müzeler hem sergi dışı iletişim hem de sergilerle iletişim yoluyla izleyicileri için bir iletişim aracı olarak hareket edebilirler. İletişim sözlü veya sözsüz olarak gerçekleşebilir. Müzeler bir ulusun uygarlık yolculuğunu gösteren çeşitli bilgileri ve medyayı belgeler ve insanlar tarafından yaratılan iletişim sembolleri için yalnızca toplamak, kaydetmek ve muhafaza etmekle kalınmaz, tüm bunların erişilebilir ve yeniden iletişim kurulabilir olması için çaba sarf edilir. Yudhawasthi vd. (2019) müzelerin, mesajın yaratıcısı ile alıcısı arasındaki zaman ve mekânın farklı olabileceği benzersiz bir iletişim süreci ile geçmişi ve günümüzü birbirine bağlayan bir köprü haline geldiğini ve gelecek için düşünmeyi sağladığını vurgulamaktadır.

Müze iletişimi temelde görsel algıya dayanır, zihinsel bir soyutlama süreci ile yorumlanır ve görsel imgelerin hafıza deposunda form ve şekillerin tanınmasını sağlar. Görsel algılama engellendiğinde, etkileşimdeki müze izleyicilerinin görme engelli olması durumunda, tanıma, örneğin dokunsal algılama veya işitsel ve sözlü uyaranlar gibi diğer uyarım türleriyle mümkün olabilmektedir. Başka bir durumda, alıcıların görsel repertuarları sınırlı olduğunda, zayıf bir arka plan bilgisi nedeniyle küçük yaş gruplarında veya izleyiciler bilinmeyen nesneler veya bağlamlarla karşı karşıya kaldıklarında işaretlerin, simgelerin ve kopyaların tanınması olasılığı da sınırlı olacaktır, bu da korelasyonların ve tanımanın etkinleştirilmesinde ve toplumun görsel ve kavramsal repertuarlarının artırılması ve zenginleştirilmesinde öğrenme süreçlerine olan ihtiyacı artıracaktır.

1991 yılında Hooper-Greenhill tarafından; sergileyenlerin (iletişim ekibi), anlamın (sergi) ve izleyicilerin (aktif anlam yaratıcıları) bir müze iletişim sistemi oluşturduğu önceki modelin tamamından bağımsız bir müze iletişim modeli geliştirilir. Hooper-Greenhill, Cameron'ın başlattığı gibi sergi ortamını, Parker'ın başlattığı gibi

ziyaretçilerin ihtiyaçlarını, ziyaretçilerin algılama becerilerini, sergilenen nesne ya da kavramı ve ziyaretçiler ile sergi arasındaki etkileşimli alış-verişi içeren bilişsel çerçeveyi modeline dahil etmemiştir. Hooper-Greenhill'in modeli, bir serginin anlamlarını ve medyasını, iletişimcilerin ve ziyaretçilerin (anlam oluşturucuların) kesişme noktası olarak göstermiştir. Model, önceki araştırmalarda gösterilmeyen süreç, kavramlar, ilişkiler ve bileşenlerin katılımını açıkça tanımlamıştır. Bu model, iletişimcilerden oluşan bir ekip ile izleyici arasındaki etkileşimi göstermektedir. Yudhawasthi vd. (2019)'ye göre, zleyicinin aktif rolünü kabul eder ve böylece mesaj geliştirilmeden önce motivasyonlarının, bilgi ve beklentilerinin analiz edilmesinin gerekliliğini göstermektedir.

Müze iletişimi temelde görsel algıya dayanır, zihinsel bir soyutlama süreci ile yorumlanır ve görsel imgelerin hafıza deposunda form ve şekillerin tanınmasını sağlar. Görsel algılama engellendiğinde, etkileşimdeki müze izleyicilerinin görme engelli olması durumunda, tanıma, örneğin dokunsal algılama veya işitsel ve sözlü uyaranlar gibi diğer uyarım türleriyle mümkün olabilmektedir. Başka bir durumda, alıcıların görsel repertuarları sınırlı olduğunda, zayıf bir arka plan bilgisi nedeniyle küçük yaş gruplarında veya izleyiciler bilinmeyen nesneler veya bağlamlarla karşı karşıya kaldıklarında işaretlerin, simgelerin ve kopyaların tanınması olasılığı da sınırlı olacaktır, bu da korelasyonların ve tanımanın etkinleştirilmesinde ve toplumun görsel ve kavramsal repertuarlarının artırılması ve zenginleştirilmesinde öğrenme süreçlerine olan ihtiyacı artıracaktır.

Horta (1992)'ye göre, müze iletişiminin incelenmesi, bu özel dili paylaşmaya ve onun için gerekli olan kodların ve değişim mekanizmalarının bilgisi aracılığıyla toplumsallaştırmaya yönlendirmelidir ve bu etkileşimin temel unsurları olan verici, alıcı, mesaj, kod, bunların gönderme yaptığı ve içinde gerçekleştiği bağlam, iletişimin nasıl ve neden gerçekleştiğini anlamak için dikkatin odaklanması gereken temel noktalar olacaktır. Horta (1992), müzecilik mesajlarının iletilmesinde kullanılabilecek unsurların değişkenliğine ve sergileme teknikleri ve efektlerinde yeni kaynak ve araçların kullanılmasına rağmen, müze iletişim sürecini destekleyen ve yardımcı alt kodlarla birlikte *müze kodu* olarak adlandırılabilecek temel bir 'yapısal matrisi' temel alan ve yansıtan üç temel kod tanımlamanın mümkün olduğunu belirtmektedir: İkonik kod, Dilsel kod ve Tasarım kodu. Horta (1992)'ye göre, tüm bu kodlar, müze iletişim sürecinde farklı hiyerarşi ve baskınlık düzeylerine göre ortaya çıkar; farklı mesaj ve

söylem biçimlerine yol açar ve müze dilinin çeşitli kodları ve alt kodları tarafından farklı şekilde desteklenmektedir.

Müze iletişim süreci, etkileşime bir veya daha fazla cansız unsurun katılımıyla iki veya daha fazla insanın ilişkisini ima etmektedir. Burada vurgulanan üç boyutlu iletişim modeli, müze mesajının yayıcıları, nesneleri ve alıcıları arasındaki üçlü ilişkiyi önermektedir ki; bu da aslında kendi içinde semiyotik sürece karşılık gelmektedir. Horta (1992)'ye göre müze iletişimi, belirli bir bağlamda veya durumda ve amaca yönelik bir ilişki içinde, işaretlerin kullanımı yoluyla birisinin bir başkasına bir şey ifade ettiği, semiyotik iletişimsel süreç olarak yeniden tanımlanabilecek bir süreç olarak görülebilmektedir.

Hooper-Greenhill (2007), müzeler perspektifindeki 21. yüzyıldaki gelişimin temel yönleri üç kavramla açıklamaktadır: iletişim, etkileşim ve katılım. Müzelerin nasıl işlediğini anlamak için gerekli olan bu terimlere ek olarak, müze ortamlarında kullanılan medya açısından ne kadar değiştiğini anlamak için müze iletişimindeki dijitalleşme ve erişilebilirlik kavramının da açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Czachur vd. (2022)'ye göre, erişilebilirlikteki dijital iletişim, etkileşim ve katılım, giderek güçlenen müze izleyici yöneliminin bir sonucu olarak birbiriyle yakından bağlantılı ve birbirine bağlı olarak değerlendirilmektedir. Günümüz müzelerinin varsayımlarına göre, uluslararası izleyici katılımını artırmak için çaba göstermeleri ve böylece pasif ve geleneksel rollerinden uzaklaşmaları gerekmektedir.

Müzeler ve izleyicileri arasındaki katılımda aktif erişilebilirlik perspektifi sadece sergi alanı içindeki etkileşim; sadece serginin münferit unsurları arasındaki, sergi ile uluslararası müze izleyici arasındaki veya sergi ile sergiye eşlik eden metinler arasındaki vb. etkileşim değil, aynı zamanda müze ile toplum ve bu alanın ötesindeki diğer aktörler ve paydaşlar arasında gerçekleşen sürekli bir alışverişi de içeren geniş anlamda bir etkileşimin varlığını ortaya koymaktadır. Müze İletişimi, çeşitli biçimler kullanarak izleyicilere ulaşma, onlara doğru şekilde erişme ve katılımlarını sağlama çabalarının bütününü oluşturmaktadır. Czarnowski (2013)'ye göre, bir müze ancak iletişim kurabildiği kadar iyidir, eğer bunu başaramazsa, toplumsal gelişimin dinamik bir unsuru olmaktan ziyade statik bir sergi koleksiyonundan ibaret kalmaktadır.

Müzeler her zaman bilgi panoları, broşürler, fotoğraflar ve öğrenme materyalleri gibi çeşitli çok modlu araçlarla çevrelerindeki dünyayla iletişim kurmaktadırlar ve 2000'li

yıllardan sonra müze iletişiminde video ve sesli rehberler gibi dönemine göre yeni olan medya teknolojileri benimsenmiştir. Müzeler son yıllarda dijital olarak doğan (bilgisayarlar, akıllı telefonlar) veya dijital formatlara dönüştürülebilen (örneğin baskı, video, fotoğraflar) bir dizi medya teknolojisi, aracılı iletişim seçeneklerini artırmıştır. İnternet bu seçenekleri hızlı ve neredeyse küresel bir erişimle genişletmiş; böylece müzelerin aracılı iletişimini hem fiziksel hem de sanal bir ilişkiyle erişilebilir ortamlara dönüştürmüştür. Czachur vd. (2022)'ye göre, müzeler pek çok açıdan benzersiz mekânlardır; çünkü tüm medya topluluğunu bir dizi karmaşık dolayımlı iletişim ortamı içinde var olan belirli bir yere ve mekâna getirebilmektedirler.

Foucault (1986)'a göre mekân, çevrenin deneyimlenmesinde benzersiz bir role ve tarihe sahiptir. Foucault'nun kuramsal yaklaşımında müze özel bir mekân, bir heterotopyadır; tek ve hareketsiz bir yerde sonsuz, belirsiz bir zaman birikimi olarak görülmektedir. Hooper-Greenhill (1990), Foucault (1994)'nun modelindeki mekansal dağılımın üç düzeyinin müzeler için de uygulanabileceğini varsaymaktadır. Birincil mekansal düzeyde, müzenin koleksiyon oluşturma ve anlam yaratma pratiği, yani koleksiyonu oluşturan somut nesneleri seçme yöntemini oluşturmaktadır. Sürecin kendisi, nesnelerin ve somut değerlerin görünür özelliklerinin sınıflandırılmasına dayanır ve Faucault'a göre bu, maddi olmayan bağlantıları gizlediği ve onlara eşlik eden bilgi ve veri tabanına bağımlılık yarattığı için müzede beşerî bilimlerin gelişimini engellemektedir. Kuttner ve Kárpáti (2023)'ye göre, müzelerdeki ikincil mekânsallık ise bilginin ifade edilmesine yönelik çok sayıda çerçeveyi temsil etmektedir. Kuttner ve Kárpáti (2023), bilgiyi aktarmanın birincil yolu olarak nesnelerin sunumu olan sergi, tipik olarak görünürlük ilkesine dayandığını bu nedenle, nesneler arasındaki üç boyutlu ve felsefi bağlantılar genellikle gizli kalır ya da bunları yalnızca küratörünki gibi tek bir bakış açısıyla tanıyabildiğimizi, bu durumun da izleyiciler için sergilerle temasa geçiren bağlamı yapılandırdığını vurgulamışlardır. Buradaki bakış açılarının bilgi üretimindeki kilit rolü, mekânın büyüklüğünün küratörlüğünü yaptığı nesnelerin yalnızca belirli sayıda ve boyutta sergilenmesine izin vermesinden kaynaklanması, bunun da serginin kavramsal içeriğinin düzenlenmesini sınırlaması ve etkilemesine olanak sağlamasıdır. Kuttner ve Kárpáti (2023)'ye göre, üçüncül mekânsal yapı, müzeyle ilgili belirli pratiklerin ortaya çıktığı ve işlediği sosyal süreçler tarafından yaratılmaktadır.

Lazzeretti (2016), ‘Müze İletişiminin Dili Diyakronik Bir Perspektif’ adlı çalışmasında, çeşitli İngiliz ve Amerikan müzelerinin basın bültenlerini ve web sitelerini, bloglarını, haber içeriklerini ve sosyal medyalarını analiz etmiştir. Lazzeretti bu çalışmasında müze iletişimindeki uluslararası erişilebilirlik dilinin yeni teknolojilerin getirdiği zorluklarla yüzleşmek için nasıl değiştiğini vurgulamıştır. Kuttner ve Kárpáti (2023)’ye göre, araştırmalarında derlem dilbilimi ve tür analizi yöntemlerini uygulayan Lazzeretti’nin çalışmaları artzamanlı bir yapıya sahiptir ve müze iletişiminde dilin kullanımı ve rolündeki dinamik değişimleri göstermektedir. Bununla birlikte, müze çalışmalarındaki bu yeni eğilimlerin, iletişimin müzeler için temel bir rol oynadığı inancının ortaya çıkmasına katkıda bulunduğu açıktır: özellikle, daha izleyici odaklı bir yaklaşımın benimsenmesi, müzelerin iletişimsel yaklaşımlarını da etkileyebilecek olan hedef kitlenin dikkatle değerlendirilmesini gerektirmiştir.

2.2. Müze İletişimi Odağında Çeviri Eylemi

Kate Sturge, ‘Representing Others: Translation, Ethnography and the Museum’ adlı kitabında ‘çeviri olarak müzeler’ ve ‘müzelerdeki çeviriler’ arasındaki ayrımı vurgulayarak Müzebilim (Museum Studies) disiplinine katkı sağlayacak Çeviribilim (Translation Studies) dallarını tanımlamaktadır. Sturge, müzeleri ‘çeviri olarak müzeler’ kavramı ile ele alarak müzenin kendisinin bir kültürel çeviri biçimi olarak nitelendirerek kültürleri; nesnelerin, metinlerin ve diğer temsil araçlarının seçimleri ve birleşimleri yoluyla çevirmeye odaklanmaktadır. ‘Müzelerdeki çeviriler’ kavramı ise farklı dil kullanıcı ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan çok dilli müze temsilinin temel bir odağı olarak ele alınmıştır. Yeni bilim dalları için kullanılan terim hem Müzebilim hem de Çeviribilim disiplinlerinin İngilizce dilindeki adlandırılmasında karşımıza çıkmaktadır: *“araştırmaları (studies)”*. Müzebilim (Museum Studies) ve Çeviribilim (Translation Studies) olarak bilinen her iki disiplinde yeni akademik alanlar olarak karşımıza çıkmakta ve gelişme göstermektedirler.

Sun (2023)’a göre, müzelerdeki dil hizmetlerinden biri olan çeviri eylemi, kültürel erişilebilirliğin anahtarıdır ve çeşitli kitlelerin sergilerin kültürel önemini anlamasını ve etkileşime geçmesini sağlar. Hooper-Greenhill (1994)’e göre; anlam yaratma süreci, deneyimi anlamlandırma, dünyayı kendimize ve başkalarına açıklama ya da yorumlama sürecidir ve anlam yaratma, anlayışın inşası yorumlama süreciyle gerçekleşir. Hooper-Greenhill, yorumlama sürecinin ön bilgileri içereceğini ve ön

bilgilerin büyük ölçüde sosyal ve kültürel temelli olduğunu belirtmektedir. Nielsen (2017)'e göre müze iletişiminin, 'anlayışların eklemlenmesi' olarak tanımlanması ve müzelerin izleyicileriyle iletişim sağlamak için üstlendikleri, içeriğin oluşturulmasından 'anlam yaratma' perspektifi ile izleyicilere aktarılmasına kadar uzanan karmaşık yaratıcı süreçte çok dilliliğin doğasını kabul etmektedir. Dolayısıyla müzeler kendi kategorileri içerisinde, dil filozofu Kristeva (1968)'nın ifadesi ile 'sonsuz bir üretkenlik' taşıyan kültürel zihinsel aktarım sürecini destekleyen iletişim ortamı olarak görülebilmektedirler.

Farklı ve çoklu kodlar kullanarak herhangi bir metni; dilsel, bilişsel ve sosyal olarak mümkün olduğunca çok sayıda alıcıya erişilebilir kılma yeteneği hem çevirinin hem de müzelerin doğasında vardır. Sturge (2007)'a göre, müzeler çeviri açısından ele alındığında kültürlerin, müzelerde temsili kurum tarafından *'yazılmış*' ve ardından '*yorumlayıcılar*' olarak ziyaretçiler tarafından '*okunmuş*' ve *'idrak edilmiş'* olarak görülmektedirler. Bu perspektiften ele alındığında erişilebilir olan ve sergilenen müze nesneleri, tarafsız ve sessiz konumdaki nesneler olarak nitelendirilmezler. Müze nesneleri hem sunuş biçimleri hem de içerik olarak ziyaretçiyle sürekli etkileşim halinde olarak ele alınmaktadırlar. Müzelerde, o müzelerin koleksiyonları ile ilgili olarak nesnelerin nasıl toplandığı, nereden getirildiği, neden ve nasıl yalnızca belirli nesnelerin sergilendiği gibi her şey birçok dilde okunabilmelidir. Ficarra (2020)'ya göre, kültür teorisyeni Mieke Bal tarafından aktarılan 'metinsel yaklaşım' yöntemi, bir metin gibi sergilenen müze nesnelerinin anlatı teknikleri ve stratejileri için okunup analiz edilmesini içermektedir.

2.2.1. Müzelerde Kültürlerarasılık ve Çeviri

Bodo (2012), "Museums, Equality and Social Justice" (Müzeler, Eşitlik ve Sosyal Adalet) başlıklı kitapta yer alan "Museums as Intercultural Spaces" (Kültürlerarası Alanlar Olarak Müzeler) bölümünde bir müzenin kültürlerarası diyaloğu teşvik etme sorumluluğuna dair yaygın anlayışlardan birinin, 'diğer' kültürler hakkında daha fazla bilgi sahibi olunmasını ve bu kültürlerin daha fazla tanınmasına ve takdir edilmesine teşvik etmek olduğunu vurgulamaktadır. Bodo'ya göre (2012), bu yaklaşım çok farklı biçimler alabilse de örneğin, müze alanlarında geleneksel olarak yanlış temsil edilen veya görünmez kılınan kültürler hakkında izleyicileri bilgilendirmek için bir eğitim stratejisi olarak farklılıkları sergilemek veya belirli kültürel geleneklerle ilgili geçmiş

ve mevcut stereotipleri ortaya çıkarmak ve bunlara meydan okumak, bu girişimleri genellikle ayırt eden şey ise göçmen toplulukların katılımını ve katılımını teşvik etmekten ziyade, esas olarak otokton bir halka yönelik 'bilgi odaklı bir çok kültürlülüğü' teşvik etmek olduğunu belirtmektedir.

Müzelerde bilginin ve kültürün yorumlanması ve çevrilmesine ilişkin sorular sorulduğunda anlatı, çeşitlilik, kimlik temaları, erişilebilirlik, kapsayıcılık, yorumlama süreçleri, müze pedagojisi ve müze iletişimi ile bağlantılı olan cevaplar ortaya çıkmaktadır. Müze çevirileri çeşitli anlam katmanlarını kapsayan geniş bir özel alan terimi olarak görülmekte ve en geniş perspektiften bakıldığında bir müzenin kendisi bir tür çeviri biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Sturge (2007)'a göre sergilenen müze nesneleri hem kaynak metin hem de hedef metindir ve sergilenen nesneler kaynak metinleri temsil ederken nesneleri yorumlama süreci ise hedef metinleri oluşturmaktadır.

Müze çevirileri kavramını ele alan ve Paris'te yer alan Louvre Müzesi'nde 'Çeviri ve Terminoloji Proje Koordinatörü' pozisyonundaki on yıllık deneyimi ile Rouxel (2018)'e göre; müze çevirileri, çeviribilim ve müzebilim arasındaki orta noktada yer almaktadır. Rouxel'in araştırma soruları müze çevirilerinin bir müze bağlamında uluslararası izleyici karşısındaki temsilini ön plana çıkarmaktadır:

- Müzelerde çeviri neden gereklidir?
- Müzelerde çeviri hangi dillerde olmalıdır?
- Kurumsal açıdan bakıldığında Louvre Müzesi, çeviriyi geçici olarak koordine etmekten müze genelinde koordine etmeye nasıl geçti?
- Müze çevirmeni çeviri eylemi dışında neden dengeleme eylemi gerçekleştirmeye ihtiyaç duyar?
- Kültürel içeriğin erişilebilirliğine ve okunabilirliğine özellikle dikkat edilen yeni bir bağlamda müze çevirilerinin kısıtlamaları ve gereklilikleri nelerdir?

Dünyanın her noktasından izleyici kabul etmekte olan müzeler, uluslararası buluşma yerleri olarak kabul edilmekte ve çeviri süreçleri günümüz müze çalışmaları ve araştırmalarının ayrılmaz bir parçası halini almıştır.

Rouxel'e göre çeviri eylemi, tıpkı Louvre Müzesi'nde olduğu gibi, dolaylı olarak müzenin misyonunun bir parçasıdır. Müzenin yasal metinlerinde iç politikalarında; halkı ağırlamak ve koleksiyonları hakkındaki bilgiyi uygun tüm araçlarla teşvik etmek

amaç olarak açıkça belirtilmiştir. Rouxel (2018)'e göre Louvre Müzesi'nde olduğu gibi, çeviri müzenin işleyişine kurumsal olarak dahil olmasa bile çoğu müze izleyici grubunun özel dil ihtiyaçlarını karşılamak ve koleksiyonlarını yabancı ziyaretçiler için erişilebilir kılmak ister, bu nedenle müze içeriğiyle ilgili tüm bilgilerin çevirilerini sağlarlar böylelikle ise müzelerin kültürlerarası bir diyalog ve iletişim alanı yaratarak izleyicilerin kültürel açıdan gelişmesine olanak sağladığı belirtilmektedir.

2.2.2. Müzelerde Erişilebilirlik ve Çeviri

Jiménez-Hurtado vd. (2012)'ya göre, sanata ve kültüre erişim bağlamına uygulandığında müzelerde erişilebilirlik, her bireyin kişisel yetenekleri ve ilgi alanlarından bağımsız olarak bir müzedeki fiziksel ortama ve içeriğe erişebilme derecesi olarak tanımlanabilmektedir. Erişilebilirlikle ilgili çok sayıda ulusal ve uluslararası mevzuat ve kılavuz ilke, evrensel erişilebilirliğin modern toplumdaki önemini teyit etmektedir. Müzeler uluslararası izleyicilerin diğer bir kültürü tanımada ve o kültüre yönelik bilgi edinmede önemli bir rol üstlenmektedir. Müze izleyicisine sunulan çeviri, farklı topluluklar ve farklı kültürler arasında temas noktaları oluşturma ve erişilebilirlik adına en etkili süreçtir.

Günümüzde müzeler, sınırlarını kaldırmak adına bilgiyi ve bilginin anlamlandırılabilmesi için çeviriyi farklı modlar üzerinden sunmaktadır. Teknolojinin müzelerde etkin rol alması ile müze izleyicilerinin hem fiziki hem de çevrimiçi ortamlarda müzelere erişilebilirliği aynı oranda önem kazanmıştır. Müzelere erişimin her izleyici grubu için farklı türleri ve farklı ihtiyaçları bulunmaktadır ve tam da bu hususta müze çevirilerine olan ihtiyaç gün geçtikçe artış göstermektedir. Gonzalez-Herrera vd. (2023)'ya göre, müzeyi erişilebilir kılmak ve kültürü herkes için erişilebilir kılmak, insanların fiziksel, duyusal, entelektüel ve daha birçok durumdan bağımsız olarak kapsayıcı bir kültürü teşvik edecek önlemlerin alınmasını gerektiren yadsınamaz ve gerekli bir gerçektir. Gonzalez-Herrera vd. (2023) müzelerde çalışan uzmanların, müze izleyicilerinin çeşitliliğinin giderek daha fazla farkına varmakta olduğunu ve bu durum da söz konusu kültürel alanların tüm nüfus için daha erişilebilir hale gelmesine ve böylece öğrenmek için daha fazla ve daha iyi fırsatlar sunmasına yol açmakta olduğunu vurgulamaklatadır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 27 yılında ilan ettiği İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 1948. maddesinde 'erişilebilirlik' vurgusu ön plana çıkmaktadır:

“Herkes, topluluğun kültürel yaşamına özgürce katılma, sanattan zevk alma ve bilimsel ilerlemeyi ve faydalarını paylaşma hakkına sahiptir.”

American Alliance of Museums (2018) erişilebilirlik kavramını: ‘İnsanın yetenek ve deneyiminin sürekliliği boyunca herkese adil erişim sağlayarak uyumun daha geniş anlamlarını kapsar ve kuruluşların her bir kişinin getirdiği özellikler için nasıl yer açtığını ifade etmekte’ olarak açıklamaktadır.

Sani (2018)’e göre erişilebilirlik kavramı; fiziksel, entelektüel, finansal, sosyal, duygusal, tutumsal vb. birçok boyutu olan çok yönlü bir kavramdır. Erişilebilirlik, izleyici müzeye ulaşmadan önce başlar. Gonzalez-Herrera vd. (2023)’ya göre, yirminci yüzyılda özellikle de son yıllarda müzeler önemli ölçüde adapte sağlamakta ve toplumla daha çeşitli bir ilişki kurmakta beraberinde ise yeni bir kültür arayışı ve ona erişim yolu ile yenilikçi, kapsayıcı ve küresel kültürel alanlar oluşturmakta ve adım adım sosyal işlevlerini güçlendirerek müze izleyici deneyimlerini ve ihtiyaçlarını değerlendirmektedirler.

Jiménez-Hurtado vd. (2012), ‘Herkes için Müzeler. Evrensel Erişilebilirlik Aracı Olarak Çok Modlu Mekanlar için Mütercim Tercümanlık’ (*"Museums for all. Translation and Interpreting for Multimodal Spaces as a Tool for Universal Accessibility"*) başlıklı makalelerinde Şekil 1’deki ‘Müze Erişilebilirlik Kaynaklarının İzleyici Profiline Göre Sınıflandırılması’ tablosuna yer vermiştir.

Müze erişilebilirlik kaynaklarının izleyici profiline göre sınıflandırılması, kültür kurumlarına eşit erişimin sağlanmasında çok önemli bir unsurdur. Müzeler, bu kaynakları belirli izleyici profillerine göre sınıflandırarak, sundukları hizmetleri ziyaretçilerin farklı ihtiyaçlarını daha iyi karşılayacak şekilde uyarlayabilmektedirler. Bu sınıflandırma, engelli bireyler, yaşlılar, çocuklar ve ana dilini konuşmayanlar da dahil olmak üzere çeşitli grupların karşılaştığı erişilebilirlik zorluklarının ele alınmasında hedefe yönelik yaklaşımları kolaylaştırmaktadır. Ayrıca, farklı demografik grupların benzersiz gereksinimlerini kabul ederek kapsayıcılığı teşvik etmekte ve böylece genel müze deneyimlerini geliştirmektedir. Bu tür bir kategorizasyon yalnızca erişilebilirliği teşvik etmekle kalmayıp aynı zamanda müzenin çeşitlilik ve kapsayıcılığa olan bağlılığını güçlendirerek müzeleri herkes için daha erişilebilir ve zenginleştirici hale getirmektedir.

Şekil 1. Müze Erişilebilirlik Kaynaklarının İzleyici Profiline Göre Sınıflandırılması

Genel (yetişkin)	Multimedya kılavuzu: fotoğraflar, sesler, videolar Farklı tur sürelerine ve içeriklerine uyarlanmış sesli rehberler Farklı tur sürelerine uyarlanmış kişiye özel içerikli rehberli turlar Farklı süre ve içeriklere uyarlanmış rehberli turlar Çevrimiçi koleksiyon Çevrimiçi sanal tur Çevrimiçi multimedya kaynakları: podcast, video, ses içerikleri
Çocuklar	Çocuklar için sesli rehber: metin uyarlaması Çocuklar için multimedya kılavuzu: video, ses, etkileşimli aktiviteler Çocuklar için web sitesi: etkileşimli etkinlikler Uyarlanmış atölyeler Uyarlanmış rehberli turlar
Gençler	Gençler için sesli rehber: metin uyarlaması Uyarlanmış atölyeler Uyarlanmış rehberli turlar
Öğretmenler ve öğrenciler	Öğretmen kılavuzları (çevrimiçi ve fiziki erişim) Uyarlanmış rehberli turlar Uyarlanmış atölyeler
Aileler	Müze turuna hazırlık rehberi (çevrimiçi) Müze turları için öğrenme materyalleri (çevrimiçi ve fiziki erişim)
Diğer dilleri konuşanlar	Çok dilli multimedya kılavuzu Çok dilli sesli rehberler

	Çok dilli web sitesi veya bilgi broşürü
Görme engelli bireyler	Sesli rehber: tur ve konum hakkında bilgi, müze alanı ve sergilerle ilgili sesli betimleme Görsel-işitsel ürünlerin sesli açıklaması Basılı metnin sesli anlatımı (Dokunsal) Sözlü açıklamalarla rehberli tur: grup veya kişiye özel sesli rehber cihazı kullanarak rehberli tur Dokunsal harita Ölçekli model Modeli Yeniden üretimi Doku Koku Isı kabartma Büyük harfli yeniden üretimi Yüksek kontrastlı yeniden üretimi
İşitme engelli bireyler	İşaret dili rehberi İşaret dilinde rehberli tur Görsel-işitsel altyazı ve işaret dili tercümesi ürünler Ses ve video transkripsiyonu Yardımcı dinleme sistemleri: manyetik döngü, ses indüksiyonu döngüsü Yardımcı dinleme sistemleriyle uyumlu sesli rehberler
Zihinsel engelli bireyler	Uyarlanmış rehberli tur Uyarlanmış atölye Çalışma grupları
Fiziksel engelli bireyler	Uyarlanmış bina ve tesis tasarımı

	Müzenin erişilebilirlik haritası

Kaynak: Catalina Jiménez-Hurtado vd., 2012, s.3-4

Jiménez-Hurtado vd. (2012)'ya göre, her müze izleyici grubu kendi içerisinde ihtiyaçlarına, bilgi birikimlerine, eğitim geçmişlerine ve ilgi alanlarına yönelik olarak farklılık göstererek farklı türlerde müze çevirilerine gereksinim duymaktadır. Jiménez-Hurtado vd. çevirilerin erişilebilirliğinin ve anlaşılma düzeylerinin, farklı bilgi düzeylerine ve farklı bilişsel yeteneklere sahip müze izleyicileri için de uyarlanması gerekebildiğini vurgulamaktadır.

Molina ve Ablir (2002)'e göre; çeviri yöntemi, metnin mikro birimlerinin çevrilme biçimini etkilemektedir, bir diğer ifade ile çeviri yönteminden farklı olarak çeviri tekniği metnin mikro birimlerini (kelimeler, kelime öbekleri ve yan tümceler) etkilemektedir.

Kelly-Holmes vd. (2016)'un yazarı oldukları "Sociolinguistics from the Periphery Small Languages in New Circumstances" kitabında müzelerdeki çevirilerin ve hedef dillerin gösterilmesi konusunda bir analizlerine değinmektedirler. Yazarların dilbilimci perspektifinden ele aldıkları Finlandiya Inari'de yer alan Siida Sámi Müzesi'ndeki dilsel peyzaj analizi ve incelemelerinde; müze çevirilerinde eklenecek dillerin seçilmesi ve onların sergilenme tekniklerinin, örneğin sergilemede bir hedef dili diğer hedef dilin üstüne yerleştirerek müze izleyicisine görsel bir hiyerarşi oluşturarak mevcut dil hiyerarşilerini ve eşitsizliklerini güçlendirdiğini bir noktada ise meydan okuduğunu savunmaktadırlar. Siida Sámi Müzesi'nde Kuzey Sami dilinin ulusal dil olan Fince dilinin, ortak dil lingua franca tanımıyla uluslararası ziyaretçi dili olan İngilizcenin (Jenkins, 2009) ve ikinci yaygın dil olarak tercih edilen Almanca'nın sergilemede diğerlerinin üzerinde konumlandırıldığı gözlemlenmiştir. Kelly-Holmes vd. (2016)'a göre, söz konusu durum, sergileme tekniklerinde tercih edilen bu görsel dil hiyerarşide, daha geniş kitleye hitap eden dillere öncelik tanıma eğiliminde olan baskın dil hiyerarşisini ortadan kaldırma girişimi olarak değerlendirilmiştir.

Modern diller ve kültürlerarasılık konularında uzmanlığı olan akademisyen Cranmer (2013), 'Welcoming International Visitors - Communication and Culture' (Uluslararası Ziyaretçileri Ağırlama - İletişim ve Kültür) adlı makalesinde; Westminster Üniversitesi araştırmacıları ile birlikte Londra'nın başlıca müze ve galerileri ile birlikte

uluslararası ziyaretçilere yönelik yabancı dillerde broşürlerin hazırlanması üzerine araştırma ve inceleme gerçekleştirmek adına Birleşik Krallık Araştırma Konseyi'nden (UK Research Council) fon alarak kapsamlı bir araştırma projesi yürütüldüğüne değinilmektedir. Söz konusu işbirliği çerçevesinde, farklı ana dillere sahip uluslararası ziyaretçiler arasındaki kültürel farklılığın ve buna yönelik olan ihtiyaç farklılığının öneminin gerçekliğini doğrulamalarına olanak sağlamıştır. Cranmer'e (2013) göre, söz konusu projede, uluslararası ziyaretçi gruplarına sunulan bu türdeki materyallerin en etkili şekilde nasıl hazırlanabileceği, bu gruplar içerisinde nasıl bir etkiye sahip olabileceği, müze ve galerilerin hangi türde çeviri politikalarını izlemek isteyebilecekleri konusunda farklı fikirler üretmeye yardımcı olmak amaçlanmıştır.

Müzelerde uluslararasılaştırma ve kültürlerarasılık kavramları perspektifinde seçilen dillerin kendi içerisindeki hiyerarşisi kadar o dilin hangi seviyede izleyiciye sunulduğu da önem taşımaktadır. Her müze kendi çeviri stratejisi ve kendi terminolojisiyle izleyicisini karşılamaktadır ancak yapılan çeviri eylemlerinde, çeviriyi gerçekleştiren kişi çeviri konusunda uzman değil ise bu durum terminoloji konusunda silo etkisine yol açmakta ve izleyicinin müze deneyiminde bilgiyi anlamlandırmasında zorluklara sebebiyet vermektedir. Söz konusu durum neticesinde her müzenin çeviri stratejisine ve çeviriyi destekleyici araçlara gereksinimleri bulunmaktadır.

2.3. Kültürel Arabulucular Olarak Çeviri Profesyonelleri

Hatim ve Mason (1997)'a göre, bir çevirmen kaynak dildeki konuşmacı/yazar ile dinleyiciler/okuyucular arasındaki iletişim eyleminin materyalleri üzerinde çalışır ve algılanan anlam değerlerini ayrı bir iletişim eylemi olarak hedef dil alıcısına/alıcılarına aktarım sağlamaktadır. Uluslararası ve çok kültürlü bağlantılarla giderek karakterize edilen bir dünyada, kültürler ve diller arasında anlayışa, bir köprüye duyulan ihtiyaç her zamankinden daha fazla ön plana çıkmaktadır. Toplumun kitlesel hareketlerini arttırıcı unsurlar olarak; dijital iletişimin hızlı gelişimi ve ulaşım teknolojilerinin sürekli ilerleyişi yirmi birinci yüzyılda kültürleri ve toplumları yeniden şekillendirmektedir. Dil, diğer kültürlerin anlaşılması için bir araçtır ve çeviri eylemi gerçekleştirildiğinde çevrilen unsur başka bir dilde yeniden üretilmektedir. Çeviri teorisi ve uygulaması alanında uzmanlığı olan ve İtalya Kültür, Eğitim ve Toplum departmanında (DICES) araştırma görevlisi olan Ficarra'ya (2020) göre, 'Müzelerde Kültürlerin Çevirisi: Sadece Kelimeleri Değil İnsanları da Çevirmek' (*"Translating*

Cultures in Museums: When not Only Words, but People, are Translated") adlı makalesinde, bu husus ilgili olarak kültürlerarası arabulucu konumunda olan çevirmenin görevi ise çeviri eylemi sonucunda anlamı 'eşdeğer' tutabilmiş olması olarak görülmekte ve eşdeğerlik kavramının çevirmenin en büyük ikilemlerinden biri olduğu sadakat faktörü üzerinden karşımıza çıkmaktadır. Ficarra'ya göre, küreselleşme bağlamında kültür, sürekli bir çeviri döngüsünün içerisinde devinim halinde yer almaktadır ve kültür kavramı kültürel antropolojinin yeni bir çeviribilimsel yaklaşımı benimsemesi gereken Bachmann-Medick'in (2006) tanımıyla 'kültürel farklılıkları müzakere etme pratiği' gibi dinamik bir kavram ile kendisini göstermektedir.

Edebiyat eleştirmeni, filozof ve kültür tarihçisi Benjamin (1997), 'Çevirmenin Görevi' (*"The Translator's Task"*) makalesinde çevirinin en önemli amacının, diller arasındaki en yakın ilişkilerin ifadesini ve ifade biçimini bulmak olduğunun altını çizmiştir. Benjamin'e (1997) göre, çevirmenin görevi; söz konusu yapıtın çevrileceği dile yönelik niyeti bulmak ve bu niyet doğrultusunda yapıtın orijinalinin bir yankısını okuyucuya uyandırmaktır. Hermans (2014), 'Sistemlerde Çeviri: Betimleyici ve Sistem Odaklı Yaklaşımların Açıklanması' (*"Translation in Systems: Descriptive and System-oriented Approaches Explained"*) adlı kitabında çeviriyi dolaylı bir söylem yankılı bir konuşma olarak nitelendirerek çeviri çalışmasını çevirmenin sosyal ve etik rollerine giderek daha fazla yöneldikçe, çevirmenin görüş ve değerlerine yönelik iz sürmenin aciliyetini savunmaktadır ve bu perspektiften ele alındığında Hermans'ın 'çevirmenin sesi' anlayışı, çevrilmiş bir metnin kapsamının ötesine geçer ve onun sosyolojik içerimlerine daha fazla odaklanmaktadır.

Clifford (2013), 'Dönüşler: Yirmi Birinci Yüzyılın Yerlisi Olmak' (*"Returns: Becoming Indigenous in the Twenty-First Century"*) adlı kitabında çevirinin bir aktarım olmadığından ve bir şeylerin karşı karşıya getirilmesi hususunda yerel farklılıklarla değiştirilmesi ile yeniden biçimlendirilmesine vurgu yapmaktadır. Clifford'a (2013) göre; çeviri eyleminde süreç boyunca her zaman kayıplar ve yanlış anlamalar bulunmaktadır ve tüm bunlara istinaden çeviri aktarım değil 'yeniyi ortaya koymaktır'. Clifford (2013), çeviriyi diyalojik ve artikülasyon perspektifinden ele alınarak bir sınırı, sonu ve garantisi olmayan kültürel süreçler için sürdürülen bir eylem süreci olarak tanımlamaktadır. Hatim ve Mason (1997), 'İletişimci Olarak Çevirmen' (*"The translator as communicator"*) kitabında çeviri eylemi sürecinin kültürlerarası

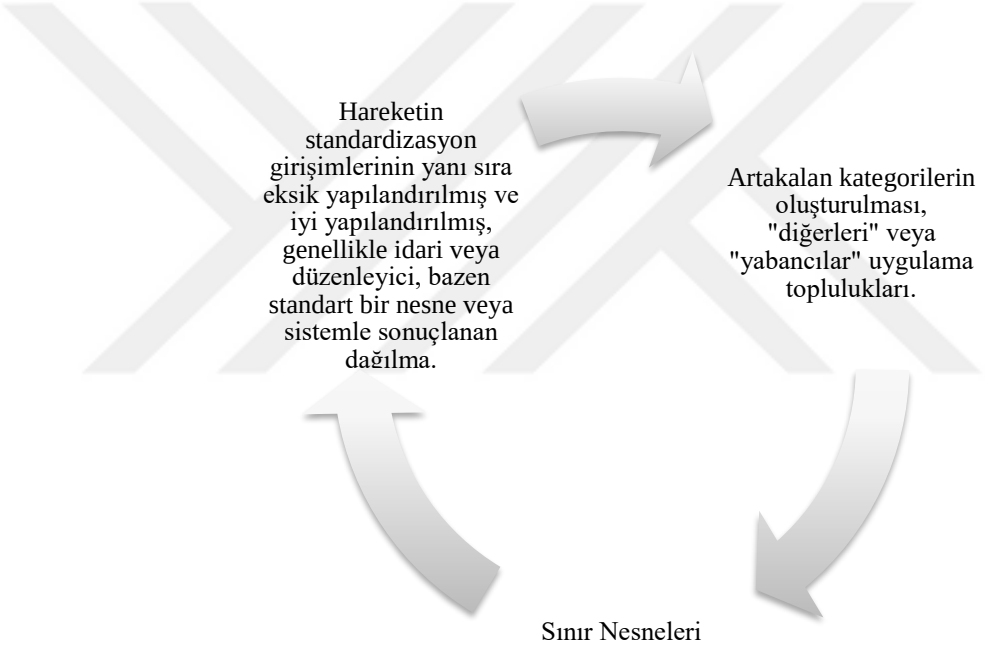
doğası ön plana çıkarıldığında müze metinlerini çevirmek kültürleri çevirmenin özel bir formu olarak ele almıştır.

Editörlüğünü Michigan Üniversitesi'nde Müzebilim Programı'nın kurucu direktörü olan Raymond A. Silverman'in (2015) yaptığı 'Süreç Olarak Müze: Yerel ve Küresel Bilgilerin Çevrilmesi' (*"Museum as Process: Translating Local and Global Knowledges"*) adlı kitap, toplulukları çeviri sürecine ve kültürel bilgilerin iş birliğine dayalı arabuluculuğa dahil etmek için çeşitli stratejileri ortaya koymaktadır. Müze çevirileri, uzmanlaşmış ve son derece alakalı kültürlerarası arabuluculuk faaliyetidir ve müzelerdeki çevirilerin arabuluculuk yapması karmaşık göstergelerarası düzeyde, işlevleri ise uluslararası izleyicilerin kaynak metin ve kültüre erişimini sağlayabilmektir.

Müzeler, kültürel unsurların siyasetinde tarihe yönelik merkezi ve hassas konular olan odakları temsil etme, aktarma, yeniden yazma olanağına ve temsil ettiği toplumlarda kültür savaşları içerisinde önemli bir role sahiplerdir. Müzelerin koleksiyonları ve sergileme kapsamları yalnızca temsil ettikleri kültürlerin odağında değil, aynı zamanda bilimi, kimlikleri, dünya görüşlerini yansıtma gücünü de bünyesinde barındırmaktadır. Müzelerde koleksiyon politikaları kapsamında sergilenen herhangi bir nesne, mutlak gerçeğin somutluğunu beraberinde taşıyacak kadar özgün ve güvenilir bir ortamla çevirilidir. Star ve Griesemer'ın (1989), 'Kurumsal Ekoloji, Çeviriler ve Sınır Nesneleri: Berkeley Omurgalı Zooloji Müzesi'nde Amatörler ve Profesyoneller, 1907-39' (*"Institutional Ecology, 'Translations' and Boundary Objects: Amateurs and Professionals in Berkeley's Museum of Vertebrate Zoology, 1907-39"*) adlı makalesinde sınır nesneleri kavramından bahsedilmektedir. Makalede bilimsel çalışmaların heterojenliği, farklı aktör ve bakış açılarının yanı sıra iş birlikleri gerektirdiğine değinilmekte ve bu gerilimin nasıl yönetildiğine dair bir Şekil 8'deki model sunulmuştur. Star ve Griesemer'e göre; bir olgunun sınır nesnesi kategorisine dahil olabilmesi için birtakım özellikleri bünyesinde barındırması gerektirmektedir. Bu özelliklerden ilki, söz konusu nesneyi veya olguyu yorumlayabilme esnekliği ile bir olgunun farklı bağlamlarda farklı anlamlarla bütünlüğü ve kapsayıcılığı oluşturabilmesi olarak tanımlanmaktadır. Bir diğer özellik ise nesnenin veya olgunun yorumlama esnekliğinin sağlanabilmesi açısından farklı gruplara yönelik pratiklerinin var olması ve üzerinde iş birliği sağlanabilmesidir. Müze nesneleri odaklı çeviriler de tıpkı sınır nesneleri gibi birbirinden farklı amaçlar içerse de ortak bir fikir birliğine

varılmadan da eylemi gerçekleştirmeye yönelik ortak amaç doğrultusunda birbirinden farklı disiplinlerin uzmanları ile çalışılabilme özelliğini taşımaktadır. Standartlar ve artakalan kategoriler arasındaki ilişkiler ile alakalı olarak Şekil 2'deki model sunulmuştur. Standardizasyon her ne kadar güncel ve mevcut olan potansiyel problemlerin dikkate alınması ile belirli bir hususta ortak ve tekrar eden kullanımlar için en makul seviyede düzenin elde edilmesi için gerekli koşulların oluşturulmasına yönelik bir süreç olsa da günlük yaşantımızda elektronik araçların ve kullanımlarının artış göstermesi ile çevrimiçi ve çevrimdışı yaşantımızın iç içe geçtiği alanlarda kategorisel dağılımlarda birçok farklı unsur ön plana çıkmaktadır.

Şekil 2. Standartlar ve Artakalan Kategoriler Arasındaki İlişkiler

Kaynak: Susan Leigh Star, 2010, s.614-615

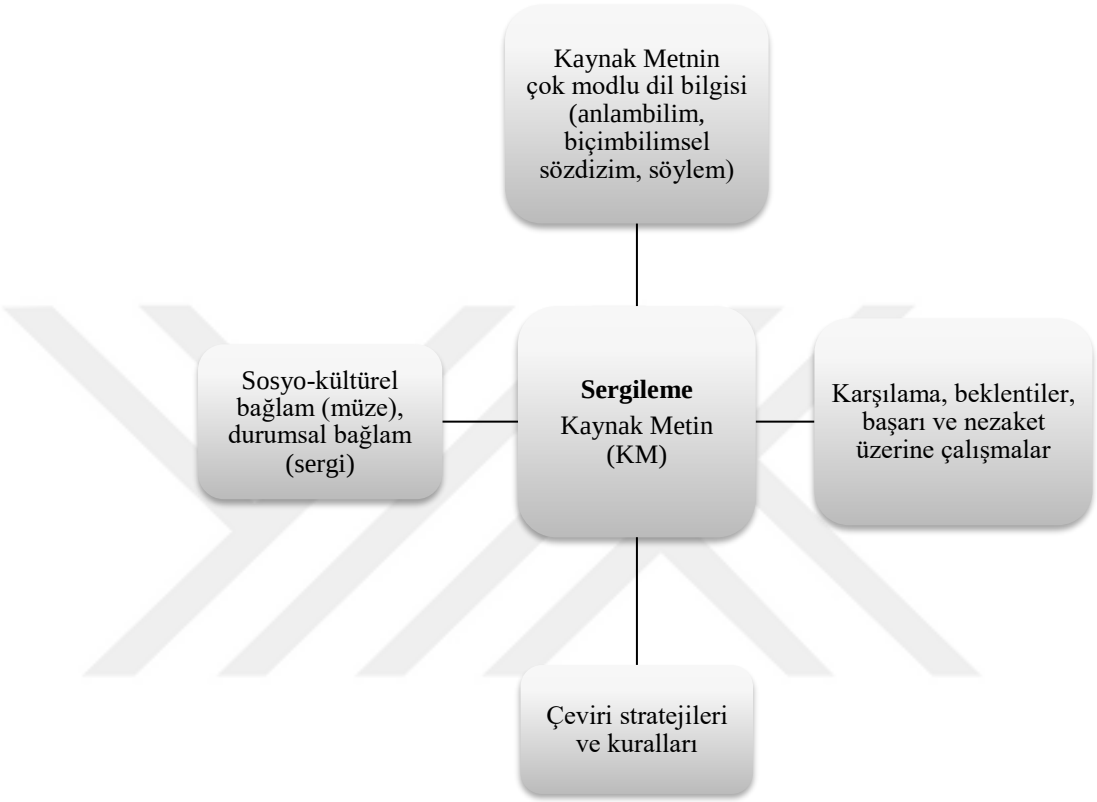
Sınır nesneleri kavramının sıkça eleştirilmesinin başlıca sebeplerinden birisi yorumlama konusundaki esnekliği barındırması gibi başlıca kriterlerin neredeyse her olgu veya her nesne için geçerli olabileceğidir. Bu nedenle bir olgunun veya nesnenin belirli bağlamlar doğrultusunda sınır nesnesi haline gelebildiklerinin altı çizilmektedir. Uygulama toplulukları; eğitim teorisyeni ve uygulayıcısı Charles Wenger'ın (1988) da 'Uygulama Toplulukları: Öğrenme, Anlam ve Kimlik' (*"Communities of practice:*

Learning, meaning and identity") kitabında vurguladığı gibi çok yaygın olarak her yerde konumlanabilmektedirler. Uygulama toplulukları bir yandan yeni dahil olanların yetkinliğe erişim sağlayabilmesi ve de bu yetkinliği bir katılım kimliğine dahil etmesi diğer yandan ise iyi yapılandırılmış bir uygulama topluluğunun dağılmadan veya bir çıkmaza sağlanıp takılı kalmadan radikal biçimde yeni içgörüler keşfedebilmesi için etkili bir bağlam olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu hususta ortak bir amaç doğrultusunda karşılıklı katılımların geçmişi, deneyime ait sürecin özgünlüğüne derin bir saygı bağı ile güçlü toplumsal yeterlilik bağı gerektiren türde öncü öğrenme için etkin bir bağlamdır. Liao (2018) çalışmasında, Hong Kong Baptist Üniversitesi'nde Mütercim Tercümanlık ve Kültürlerarası Çalışmalar Bölümü akademisyeni olan Dr. Robert J. Neather, Wenger'ın uygulama topluluğu teorisine dayanarak müze küratörleri ve çeviri uzmanları da dahil olmak üzere müze çevirisine katılan paydaşları araştıran etnografik bir araştırma çalışması gerçekleştirdiğini belirtmektedir. Neather'ın (2005) çalışması; müzelerde yer alan ve tatmin edici olmayan çevirilere uzmanlık kaygısı perspektifinden yaklaşarak ne alan bilgisi ve uzmanlığı olan müze topluluğunun ne de meta-söylemsel üst dil yetkinliği olan çeviri topluluklarının birbirlerinden bağımsız olarak doğru bir çeviriyi ortaya koyacak kadar yetkin olmamaları hususuna kapsamlı bir açıklama sunmaktadır. Müze çevirilerinin temelinde yer alan uzmanlık kaygısı sorunu topluluklar arası ayrımlara yol açmakla birlikte aynı zamanda müzelerdeki çevirilerde hangi topluluğun daha yetkin olduğu veya alana kimin sahip olduğu konusunda belirsizliğe yol açmaktadır.

Neather'ın (2005) kaleme aldığı ‘Müzeyi Çevirmek: Çağdaş Çin’de Çeviri ve (Çapraz) Kültürel Sunum Üzerine’ (*"Translating the Museum: On Translation and (Cross-) Cultural Presentation in Contemporary China"*) başlıklı yazısında, dilbilimci Louise Jane Ravelli ile aynı perspektiften yaklaşarak müzeleri farklı kültürel kimliklerin ortaya konması için bir alan olarak değerlendirmekte ve müzelerde etkileşime giren farklı semiyotik unsurları yeterince dikkate almamanın müzelere olan yaklaşımda kaynak ve hedef kitlelerin kültürel geçmişlerine bağlı olarak değişkenlik gösterebileceğinden çeviri eylemi sürecinde sorunlara sebebiyet verdiğini vurgulamıştır. Üstelik çeviri sürecindeki sorunlar bu bağlamla sınırlı kalmamaktadır, Neather; müze çevirilerindeki bu hususlar hedef kitleye yönelik kültürel ve dilsel gereksinimlerin algılanmasını etkileyen ve çeviri profesyonelinin görevini kısıtlatan 'küratör etkisi' sorunlarını tam anlamı ile yansıtmadığını ve müzeler ile çeviri

profesyonelleri arasındaki ilişkinin kültürel müzakerenin keşfedilmemiş bir alan olduğunu vurgulamıştır.

Şekil 3. Sergilerin Kaynak Metin (KM) Analizi İçin Teorik Unsurlar

Kaynak: Catalina Jiménez-Hurtado vd., 2012, s.11

Müze çevirilerini gerçekleştiren çeviri profesyonellerinden beklenti sadece çeviribilimsel perspektif üzerinden ilerlememekte ve müzenin ziyaretçilerine yönelik beklentilere de cevap vermesini içermektedir. Çevirmen, kültürlerarası arabuluculuk sağladığı müze çevirilerinde, sadece dil ve anlatım olarak değil her yönden kapsayıcı bir şekilde ziyaretçiye 'ulaşmak' durumundadır. Jiménez-Hurtado vd. (2012)'ya göre Şekil 3'te detaylandırılan başlıklarda; müzelerin ziyaretçileri, onların beklentileri, ihtiyaçları, bilgiye erişimleri, sergilere olan ilgi ve tutum dereceleri hakkında yürütülen ziyaretçi araştırmalarının yanı sıra erişilebilirlik konusunda uzmanlaşması gereken çevirmenlerin; metinlerin yeterliliği, çok modlu alanlarda bilgiye erişim hususundaki farklı teorilere ve metotlara aşina olmalarının gerekliliği

vurgulanmaktadır. Mütercimlerin ve tercümanların en az iki dil yetkinliği olmasının yanı sıra çeviri sürecine dahil oldukları her çeviri projesinin özgül alanına yönelik özelliklerle, alt yapısıyla ve terminolojisiyle donanmış olması da gerekmektedir. Her kategorideki müze değişime tabi olan alanlardır ve Mütercim-Tercümanlık'ın sosyo-kültürel olduğu kadar bilimsel gelişmelere uyum sağlayan kendini her anlamda yenileyen disiplinler arasında yer alması müzelerdeki uluslararasılaşma ve erişilebilirlik kavramlarının geleceğinin müzeler ile mütercimler ve tercümanlar arasındaki iş birliğinde olduğu görülmektedir.

Jiménez-Hurtado vd. (2012) 'Herkes için Müzeler. Evrensel Erişilebilirlik Aracı Olarak Çok Modlu Mekanlar için Mütercim Tercümanlık' (*"Museums for all. Translation and Interpreting for Multimodal Spaces as a Tool for Universal Accessibility"*) başlıklı makalede, yeni profildeki mütercimlere ve tercümanlara yönelik çeviri yetkinliklerinin yanı sıra geliştirilmesi gereken başlıca özel yetkinlikler vurgulanmıştır: Evrensel erişilebilirliğin sosyal, ekonomik, düzenleyici ve etik kökenlerini bilme ve gerekçelerini belirtme, insan çeşitliliğinin dinamik ve evrensel doğasını ve olumlu boyutlarını kabul etme; fırsat eşitliğinin önüne geçen tüm engellerin ortadan kaldırılması için farklı kaynakları bilme; insanın algılama, idrak ve iletişim süreçlerine ve çeşitliliklerine yönelik temel kavramları bilme; algılama, idrak ve iletişim kavramlarını erişilebilir çeviri ve sözlü çeviri süreçleri ile ilişkilendirebilme; erişilebilir çevirilerin tümü için erişilebilirlik sorunlarını tespit etme, değerlendirme ve farklı ortamlarda yorumlama becerisi edinme; erişilebilirliği, erişilebilir çeviriyi ve sözlü çevirinin farklı uygulama alanlarında kesişen unsurlar olarak sunabilme.

Çeviri sadece diller arasında bir aktarım olmamakla birlikte yeniden yaratılma sürecidir ve çevirmenin çalıştığı alana yönelik donanımı, müze çevirilerinin aynı anda birçok bağlamla olan ilişkisinin dikkate alınması, çok modlu ortamlardaki müze çevirilerinin gelişimi ve başarısı için önem taşımaktadır.

3. MÜZELERDE ÇEVİRİ VE ÖZEL ALAN ÇEVİRİSİ

ICOM'un müze tanımında vurgulandığı üzere; müzelerin toplumun hizmetinde bir kurum olması sebebiyle müzelerdeki çeviriler ve müze çevirilerinin hizmetleri daha fazla dikkat çekmektedir. Müze çevirilerinin kültürlerarası ve uluslararasılaştırma perspektifindeki rolü her geçen gün artmaktadır. Müzelerde erişilebilirlik, her bireyin kişisel yetenekleri ve ilgi alanlarından bağımsız olarak bir müzedeki fiziksel ortama ve içeriğe erişebilme derecesi olarak tanımlanabilmektedir. Müzeler uluslararası izleyicilerin başka bir kültürü tanımada, kültürel erişilebilirlik bağlamında o kültüre yönelik bilgi edinmede önemli bir rol üstlenmektedir. Müze izleyicisine sunulan çeviri, farklı topluluklar ve farklı kültürler arasında temas noktaları oluşturma ve erişilebilirlik adına en etkili süreçtir. Her bireyin kişisel yetenekleri ve ihtiyaçları gibi özel alan çevirisinin de kendi içerisindeki dinamikleri ve gereksinimleri çeşitli disiplinlere ait alanların kategorilerine göre farklılık göstermektedir.

Özel alan çevirisi, belirli alanlar veya disiplinler dahilinde içeriği bir dilden diğerine aktarmaya odaklanan özel bir çeviri dalıdır. Yalnızca ilgili diller hakkında değil, aynı zamanda tıp, hukuk, mühendislik veya finans gibi her bir alana özgü özel terminoloji, kavram ve kurallar hakkında da derin bilgi gerektirmektedir. Bu alanlardaki yanlışlıklar veya yanlış anlamalar önemli sonuçlar doğurabileceğinden, özel alan çevirisinin önemi göz ardı edilemez konumdadır. Kesin ve bağlama uygun çevirinin sağlanması, bu alanlarda doğruluk, güvenilirlik ve uyumluluğun korunması için önem taşımaktadır. Gerekli uzmanlık ve araçlarla donatılmış uzman çevirmenler, dilsel ve kültürel uçurumların kapatılmasında, etkili iletişimin kolaylaştırılmasında ve farklı disiplinler arasında sorunsuz bilgi alışverişinin sağlanmasında hayati bir rol oynamaktadır.

Sun (2023)'e göre, müzelerdeki dil hizmetlerinden biri olan çeviri eylemi, kültürel erişilebilirliğin anahtarıdır ve çeşitli kitlelerin sergilerin kültürel önemini anlamasını ve etkileşime geçmesini sağlar. Lazzeretti ve Gatti'ye (2022) göre, kültürel çeşitliliğe sahip çok dilli kitleler ile iletişim kurmak için benimsenen stratejilerin önemli bir

bileşeni olan çok dilli ve çok modlu uygulamalar müze iletişiminin temelini oluşturan geniş eylem yelpazesinin merkezinde yer almaktadır.

Bu bölümde çeviri ve çeviribilim disiplini, özel alan çevirisi ve çok modlu çeviriler kavramları açıklanacak, çevirinin bir eylem olarak ele alınma süreçleri ile Özel Alan Çevirisi Olarak Müze Çevirilerine Yaklaşım ele alınacaktır.

3.1. Çeviri ve Çeviribilim Disiplini

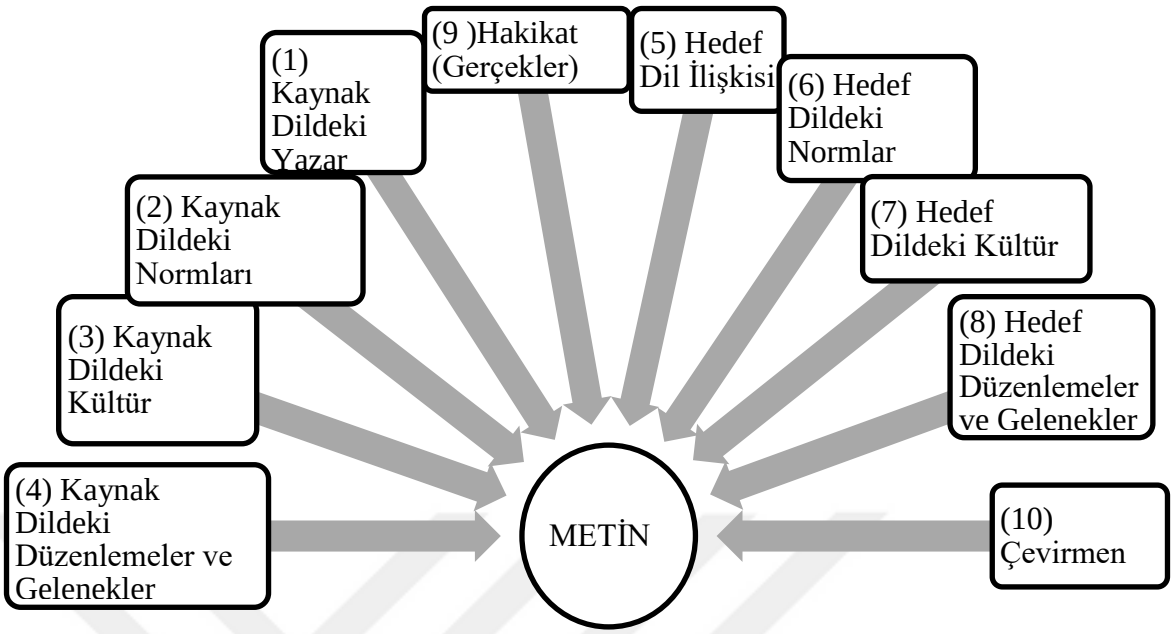
Çeviri en yalın şekli ile bir dilin (kaynak dil) başka bir dile (hedef dil) aktarılma eylemi olarak tanımlanmaktadır. Çevirinin bir bilim dalı olarak akademiye kazandırılması ile çeviribilim, çeviri ve çeviri yapma eylemini odak veya temel alan tüm araştırma süreçleri için ortak ve kapsayıcı bir alan olarak görülmektedir.

Çeviri eylemi farklı araştırmacılar ve kuramcılar tarafından farklı şekillerde tanımlanmış ve sınıflandırılmıştır.

Çevirinin en belirgin tanımlarından biri; 'bir metnin anlamını başka bir dile yazarın amaçladığı şekilde aktarma' olarak çeviri profesörü ve yazar Newmark (1988) tarafından yapılmıştır. Newmark, çevirinin başlı başına bir akademik çalışma haline gelmesinde önemli katkıları olan bir akademisyen olarak çeviriyi, bir metnin bir dilden diğerine dönüştürülmesi eylemini hem bir bilim hem de bir sanat olarak nitelendirmiştir. Her iki bakış açısının da merkezine hakikati arama faaliyetini koyarak 'çeviriyi, ahlaki ve olgusal hakikatle doğrudan ilgili bir konumda tutarak bu hakikatin ancak okuyucu tarafından kavrandığı takdirde etkili bir şekilde ifade edilebilir olduğunu ve tüm bunların çevirinin başlıca amacı ve konusu olduğu belirterek çeviri kuramlarını geliştirme hususundaki perspektifini vurgulamıştır. Newmark, çeviri eyleminin dinamikleri için bir model sunmuş; çevirinin ‘aktarım’ rolünün belirginliği sağlanmıştır.

Newmark, kültürlerarası bir aracı bir arabulucu olarak çevirmenin sadakat faktörünü, okur kitlesinin beklentilerini göz önünde bulundurmayı, bir eylem olarak çevirinin gerçekleştirildiği zaman diliminin geleneğine göre kullanılması öngörülen dilin üslubunu, yazarın bireysel tarzı ve biçiminin korunması gibi kaynak metindeki çeviriyi farklı perspektifler üzerinden de ele almıştır.

Şekil 4. Newmark'ın Çevirinin Dinamikleri Modeli

Kaynak: Newmark, 1988, s.iv.

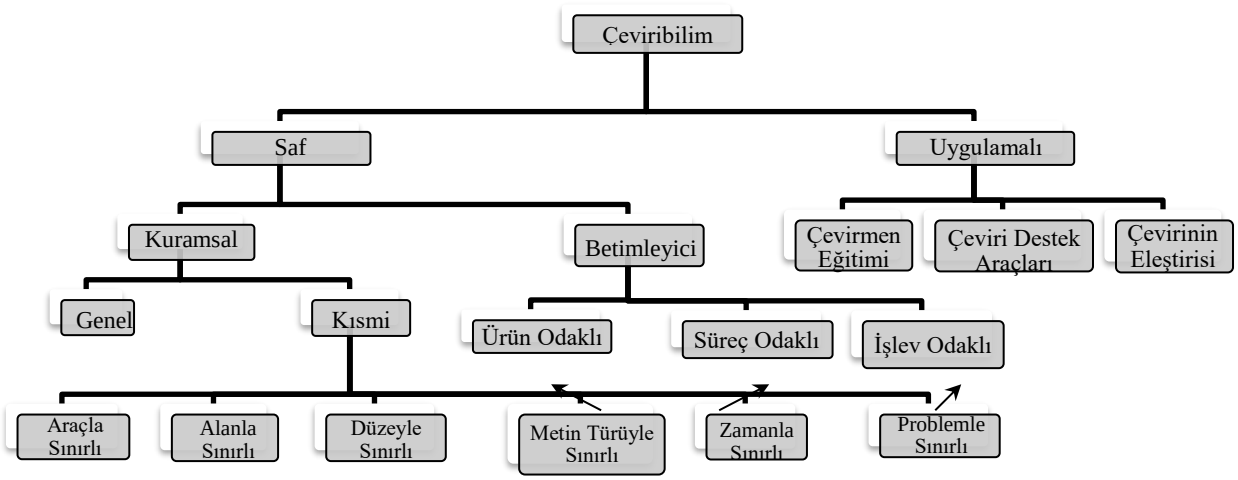
Şekil 4'te görülen çeviri dinamiklerinde; 'Kaynak Dil' (Modelin özgün halinde yer alan kavram: Source Language-SL), 'Hedef Dil' (Modelin özgün halinde yer alan kavram: Target Language-TL), 'Metin' (Modelin özgün halinde yer alan kavram: Text), 'Hakikat (Gerçekler) (Modelin özgün halinde yer alan kavram: The truth - facts) ve 'Çevirmen' (Modelin özgün halinde yer alan kavram: Translator) olarak başlıca beş faktörün vurgulandığını görmekteyiz. Kaynak dildeki ve hedef dildeki yazarlar, normlar, kültürler, ilgili düzenlemeler ile gelenekler ön plandadır.

Budiman vd. (2023) çalışmalarında Newmark'ın iyi bilinen pratik çeviri uygulamalarına rağmen kuramının çevirmenlerin rolüne yeterince dikkat etmediği için bir eksikliğe sahip olduğunu ve çeviri kuramının insan ölçütü çerçevesinin değer güdümünü dikkate alacak şekilde genişletilmesinin ve detaylandırılmasının gerekliliğini ortaya koymuştur.

Çeviribilim disiplini, Hollandalı bilim insanı James S. Holmes (1924-1986) sayesinde 'Translation Studies" (Çeviribilim) olarak topluma kazandırılmıştır. Munday (2016) kitabında, 1972'de teslim edilmesine rağmen 1988'e kadar yaygın olarak bulunmayan, okuyucuya ulaşmamış olan ve aynı zamanda Çeviribilim disiplinin anahtar tanımlayıcısı olarak nitelendirilen 'Çeviribilimin Adı ve Doğası' (The Name and

Nature of Translation Studies) adlı makalesinde Holmes, o zamanlar doğmakta olan disiplini, 'çeviri ve çeviri fenomeni etrafında kümelenmiş problemler kompleksi' olarak tanımladığını belirtmektedir. Bu tanımlara paralel olarak çeviribilim, son birkaç on yılda karşıt dilbilimsel yaklaşım, söylem çözümlemesine yönelik yaklaşımlar, işlevselci yaklaşımlar, felsefi yaklaşımlar, bilişsel yaklaşımlar ve kültürel yaklaşımlar gibi farklı yaklaşımlar ile evrilmiştir. 1972'de Holmes, bir çeviribilim yapısı tasarlayarak disiplinin bağımsızlığa doğru ilerlemesi için teorik temeli oluşturmayı başardı. 1995'te ise çeviri kuramcısı Gideon Toury, Holmes'un tasarımını görsel olarak tanıtmada ve disiplinin ilerleyişini hızlandırmada önemli rol oynayan 'Holmes'un Çeviribilim Haritası'nı geliştirdi. Disiplinin iyi bilinen Holmes/Toury kavramsal haritasının, zaman içerisinde kuramsal tartışmalar doğrultusunda bazı kısımları yeniden yazılmaya çalışılsa da harita halen bir hareket noktası olarak kullanılmaktadır.

Şekil 5. Holmes/Toury Çeviribilim Haritası

Kaynak: Suçin, 2013, s.28 uyarlanmıştır.

Şekil 5'te yer alan Holmes/Toury Çeviribilim Haritası çalışması çeviribilimdeki ana sınıflandırmaları göstermektedir. Haritanın özgün hali Toury'nin (1995) 'Descriptive Translation Studies and Beyond' kitabında yer almaktadır.

Çeviribilim disiplini üç temel başlık ile Şekil 2'deki haritada görüldüğü gibi yapılandırılır: Kuramsal, Betimleyici ve Uygulamalı Alanlar.

Çeviribilimin ayrı bir dalı olarak Holmes tarafından vurgulanan ve alan içerisinde kısaca DTS (*Betimleyici Çeviribilim*) olarak bilinen Saf (*Pure*) kategorisinde yer alan Betimleyici Çeviri Çalışmaları (*DTS-Descriptive Translation Studies*) Holmes/Toury Çeviribilim Haritası üç başlıkta karşımıza çıkmaktadır: Ürün Odaklı Çeviribilim, Süreç Odaklı Çeviribilim ve İşlev Odaklı Çeviribilim.

Ürün Odaklı Çeviribilim (*product oriented*), mevcut çevirileri tanımlayan bir araştırma alanıdır ve aynı metnin farklı çevirilerinin tek bir dilde veya çeşitli dillerde karşılaştırmalı analizlerinin yapıldığı karşılaştırmalı çeviri çalışmalarıdır. Bu türde yer alan tanımlayıcı çeviri çalışmaları kapsam olarak daha geniş, artzamanlı ve yaklaşık olarak eşzamanlı olabilmektedir.

İşlev Odaklı Çeviribilimde (*function oriented*), alıcının sosyo-kültürel durumunda çevirilerin işlevinin tanımlanmasıyla ve yazılı metinlerden ziyade bağlamların incelenmesi ile ilgilidir. Bir çevirinin nerede, ne zaman ve nasıl yapıldığı ve etkilerinin neler olduğu ile doğrudan bağlantılıdır.

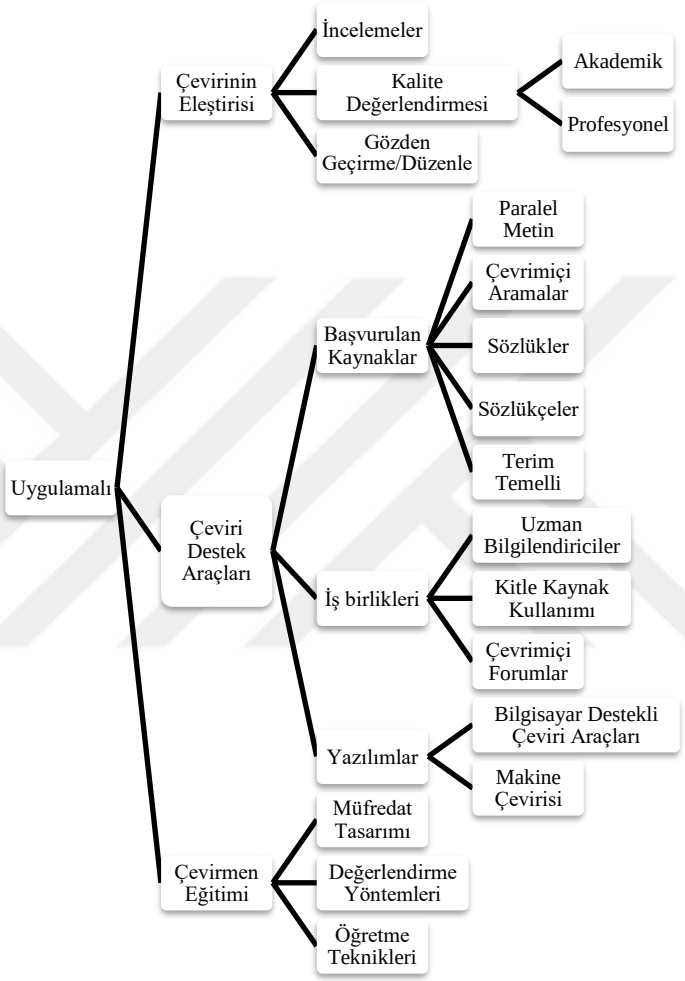
Süreç Odaklı Çeviribilim (*process oriented*) çeviri süreci ile ve çevirmenin, çeviri eylemi sürecinde, zihninin kara kutusunda tam olarak ne olduğu sorunu ile ilgilenmektedir.

Teorik Çeviribilim (*Theoretical Translation Studies*) ise çevirinin ne olduğunu ve olacağını açıklamaya ve olasılıkları tahmin etmeyi destekleyecek teorileri, modelleri ve ilkeleri geliştirmek için ilgili disiplinlerden elde edilen bilgilerle birlikte Betimleyici Çeviribilim'in sonuçlarını kullanmakla ilgilenmektedir.

Uygulamalı Çeviribilim (*Applied Translation Studies*) ile ilgili ilk alan öğretime yöneliktir. Çeviri öğretimi iki türlü yapılmaktadır; ilk olarak çeviri yüzyıllardır yabancı dil öğretiminde bir teknik ve de yabancı dil ediniminin bir testi olarak kullanılmış, diğeri ise profesyonel çevirmenler yetiştirmek için okullarda ve kurslarda verilen çeviri öğretimidir. İkinci alan, çeviri yardımcıları ile ilgilidir. Bu yardımcılar iki kategoriye ayrılır; ilki sözlükbilimsel ve terminolojik yardımlar, ikincisi ise dilbilgisine yöneliktir. Üçüncü alan ise, çeviri politikalarına yöneliktir. Toury'e (1995) göre, çeviri profesyonellerinin bu tanımlamadaki görevi, çevirmenin ve genel olarak

çevirilerin toplumdaki yerini ve rolünü tanımlamada başkalarına bilinçli aktarımda bulunmaktır.

Şekil 6. Çeviribilimin Uygulamalı Dallarına Yönelik Hazırlanan Harita Çalışması

Kaynak: Tarafımdan çevirisi yapılan harita çalışması Munday, 2016, s.20

Munday'in (2016) 'Çeviri Çalışmalarına Giriş: Teoriler ve Uygulamalar' adlı kitabında (özgün adı: *'Introducing Translation Studies: Theories and Applications'*) yer alan Holmes/Toury Harita Çalışması üzerinde, Şekil 5'teki Uygulamalı Çeviribilim (*Applied Translation Studies*) dalında güncellemelerde bulunduklarını belirterek Şekil 6'daki gibi sunmuşlardır. Harita çalışmasında genel kategori başlıkları korunurken, özellikle Bilgisayar Destekli Çeviri Araçlarının (*CAT Tools: Computer-Assisted*

Translation Tools) ve Çevrimiçi Çevirinin kullanımındaki artışı ile çeviri yardımcıları için yeni başlıklar eklendiğini görmekteyiz.

Gideon Toury, Betimleyici Çeviribilim (*Descriptive Translation Studies-DTS*) dalı için bir metodoloji önererek çevirilerin her şeyden önce erek kültürün sosyal ve edebi sistemlerinde bir yer tuttuğunu ve hedef kültürlerin gerçekleri olduğunu belirtir. Bu yaklaşımla Toury, kültür araştırmacısı ve kültürel repertuar teorisinin öncüsü Itamar Even-Zohar'ın çoğul dizge kuramı çalışmasını ve kendi çalışmasının önceki versiyonlarını hem devam ettirmiş hem de geliştirmiştir.

Çeviri teknolojilerinin hızla geliştiği günümüzde, başta Bilgisayar Destekli Çeviri Araçları (CAT Araçları) ve Çevrimiçi Çeviri platformları olmak üzere çok modlu araçlardaki gelişmelere uyum sağlamak için Çeviribilimin Uygulamalı Dalları Harita Çalışmasına yeni başlıkların eklenmesi zorunlu hale gelmiştir. Bu yeni başlıklar, çalışma çerçevesinde bu araçların verimli bir şekilde uygulanmasını ve kullanılmasını kolaylaştıran temel çeviri yardımcıları olarak hizmet vermektedir. Genel kategori başlıklarının bütünlüğü korunurken, modern çeviri teknolojilerinin işlevlerine ve inceliklerine göre uyarlanmış özel başlıkların eklenmesi bu araçların potansiyelinden etkin bir şekilde yararlanmak için gerekli becerilerle donatılmasını odak noktasına getirmektedir.

3.2. Özel Alan Çevirisi

Çeviri eylemi için sadece iki dili bilmekle oldukça iyi çeviriler yapılabileceği düşünülür ancak uygulanması gereken ve özümsenmesi gereken bir dizi çeviri stratejisi, dilbilimsel kurallar, eşdeğerlik ve eşdeğer olmama ile ilgili kavramların anlaşılması gerekmektedir. Tüm bunların yanı sıra özel bir alana yönelik çeviriler söz konusu olduğunda (teknik, bilimsel, hukuki, kültürel vb.) her bir uzmanlık alanının içerdiği özel terminolojiden kaynaklanan ve o alana yönelik deneyim gerektiren ek bir karmaşıklık unsuru her zaman ön plandadır.

Gouadec'e (2007) göre; özel alan çevirisi, belirli dağıtım kanalları aracılığıyla belirli bir kitleye veya kamuya yönelik veya belirli durumlarda uzmanlar tarafından kullanılan son derece uzmanlaşmış bir alana veya etki alanına atıfta bulunan çeşitli materyallerin çevirisi olarak tanımlanmaktadır.

Fiola'ya (2013) göre, özel alan çevirisi profesyonel çeviri ile eş anlamlı olarak kullanılmakta ve bir çevirinin özel alan çevirisi olarak ele alınabilmesi için o uzmanlık alanının bazı özelliklerini içeriğinde ve biçiminde barındırması gerekir. "Bir tıp metni, bu metnin tıp uzmanları için mi yoksa genel hedef kitle için mi yazıldığının önemi yoktur, bu metnin terminolojik içeriği ve çevresiyle özel alan metni olma özelliği taşır."

Gotti ve Sarcevic'e (2006) göre; yazınsal olmayan ve konu uzmanlığı gerektiren ve teknoloji, ekonomi, pazarlama, hukuk, politika, tıp, kitle iletişim araçları gibi bilinen alanların yanı sıra arkeoloji, coğrafya, genetik vb. daha az araştırılan alanlar da özel alan çevirisi olarak ele alınıyor.

Popescu ve Cohen-Vida'ya (2015) göre, özel alan çevirisi özel bir uzmanlık alanı ya da özel bir etkinlik alanını kapsamakta ve çevirisi yapılacak olan bu metinlerin uzmanlık gerektiren özel bir konu, özel sözcükler ve anlatım biçimlerinin içerisinde barındırmaktadır. Yazarlar, söz konusu metinlerin iki önemli boyutuna dikkati çekmektedirler: "metnin amacı veya içerik" ve "metnin dili veya biçim". İçerik ve biçim A dilinden B diline aktarılmaktadır. Bu aktarım süreci disiplinlerarasıdır çünkü hem çeviri tekniklerini ve yöntemlerini bilmek gerekir hem de o uzmanlık alanında belge işlem çalışması gerçekleştirmeyi bilmek gerekir. Yazarlara göre, her özel alan metninin bilgilendirmek, açıklamak, ikna etmek, satmak, bir görevi yerine getirmek gibi farklılaşan misyonları vardır.

Pitar (2016), özel alan çevirisini dört maddede sıralamıştır; terimlerin sınırlandırılması (basit terimler ve karmaşık terimler), terimin ifade ettiği kavramın tanımlanması, erek dilde eşdeğer terimleri bulmak, metin çevirisinin yapılması.

Özel alan çevirileri, pazarlama veya hukuk gibi belirli bir bilgi alanıyla ilgili her türlü çeviriyi ifade eder ve düşünüldüğü gibi sadece tıp veya teknoloji gibi alanları içermez. İş ve pazarlama çevirisi, özel alan çevirilerini de içerir bunların içeriği; anlaşmalar, pazarlama sunumları ya da yazışmalar olabilir. Dolayısıyla özel alan çevirisinin veya özel amaçlar için çevirinin, bir çevirmenin bir içeriği çevirmek için bilmesi gereken belirli terminolojiyle ilgili olduğu söylenebilir. Amarasinghe ve Ariyaratne'ye (2020) göre, özel alan çevirisi eğitimi almış çevirmenlerin veya dilbilimcilerin genellikle çalıştıkları bir veya iki uzmanlık alanı vardır ancak her konuda uzman değillerdir.

Talaván'a (2016), özel alana yönelik çeviriler için yalnızca her iki dildeki ilgili uzmanlık terimlerini bilmek değil aynı zamanda çeviri profesyonelinin de uzmanlık alanı ile ilgili deneyim sahibi olması gerektiğini vurgulamaktadır. Talaván'ın 'Terminoloji ve Özel Alan Çevirisi Üzerine Bir Üniversite El Kitabı' (*"A University Handbook on Terminology and Specialized"*) başlıklı kitabında; genel kapsamdaki çeviri eyleminde sadece kaynak dilin biçimsel yapılarını hedef dile aktarımın söz konusu olmadığını, aynı oranda içeriğini ve üslubunu da aktarmanın gerekliliğini, bu nedenle çeviri eylemini gerçekleştirebilmek için öncelikle kaynak dili anlamanın ve verilmek istenen mesaj ve orijinal içeriğin hedef dilde ifade edilebilirliğinin ön plana çıkarılmasının altı çizilmiştir. Özel alan çevirisi söz konusu olduğunda ise genel terimlerin olmamasından ve özel terminoloji içermesinden kaynaklanan bir dizi karmaşıklık ile karşılaşırız bu nedenle özel alan çevirisini gerçekleştirebilmek için önce kaynak dili özümsememiz, anlamamız ardından uzmanlık alanına yönelik özel dilsel unsurlar ve terimleri bilmemiz gerekir böylelikle hedef dildeki çeviriyi üretmeye ve eyleme dönüştürmeye başlayabiliriz. Özel alana yönelik içerik ve üslup üzerine eylemi gerçekleştirmeye ise hedef dilde eşdeğer özel terimlerin araştırılması öncelik haline gelmektedir.

Grego (2010) 'Özel Alan Çevirisi: Teorik Konular, Operasyonel Perspektifler' (*"Specialized Translation: Theoretical Issues, Operational Perspectives"*) başlıklı kitabında 'amaç' kavramının uzmanlaşmış çevirinin anahtar kelimesi olduğu vurgulanmaktadır. Grego, özel alan çevirisi için; farklı uzmanlıklara veya özel alanlara ait olabilen ancak operasyonel bir 'amacı' paylaşarak ilk etapta belirli sözcük kullanımıyla karakterize edilen, ele aldığı metinlerin niteliğiyle sıkı sıkıya bağlantılı göründüğünü vurgulamaktadır. Grego'ya göre, bir metni özel kılan şeyin ne olduğunu ayrıntılı olarak anlayabilmenin, özel çevirinin ne olduğunu, nasıl çalıştığını anlamanın da anahtarı olduğunu belirtmiş ve özel alan çevirisi amacıyla sözlük araştırması yapmanın, bir çevirmenin en acil ve en zaman alıcı görevi olduğunu, genellikle de gerekli temel ve özel bilgiye sahip olunmadığı ve terminolojik kaynaklar halihazırda mevcut veya güvenilir olmadığı için gerçekleştirilmesi zor bir eylemdir.

Bulut vd. (2021) çalışmalarında, özel alan çevirmeni için kültürlerarası farkındalık çevirdiği metnin yaratmasını beklediği etkinin farkında olmak ve metnin istenilen etkiyi yaratması için gerekli düzenlemeleri yapabilmesi demek olduğunu vurgulamaktadırlar. Bu çerçeveye göre, Bulut (2021) sözlerine şu şekilde devam

etmiştir: “Günümüzde ve özellikle de dilimizde kısaca ‘teknik çeviri’ olarak adlandırılan ‘özel alan veya uzmanlık alanı metinleri çevirisi’ yapan bir çevirmenin görevi, uzmanlık alanı bilgisi ve birikimi doğrultusunda alana, konuya ve metnin işlevine uygun terimleri ve kavramları kullanarak kılavuz, teknik şartname, rapor, yönerge gibi bilgilendirici veya kullanmalık metinleri bir dilden bir başka dile aktarmaktır.”

Kurmel (2021) özel alan çevirisini ve özel alan-terim ilişkisini şu şekilde tanımlamıştır: “Belirli bir uzmanlık alanında özel konu bilgisi gerektiren yazılı metinlerin çevirisi özel alan çevirisi olarak adlandırılmaktadır. Özel alan çevirisi; hukuk, tıp, iktisat vb. gibi alanlarda ve her türlü teknik alanda yapılan çevirileri kapsamaktadır. Özel alan çevirisi söz konusu olduğu zaman alana ait bilgiye ve alanda kullanılan terimlere hakimiyet önem teşkil etmektedir.”

“Terimlerin taranması, araştırılması ve standart bir şekilde kayıt edilmesi bağlamında terimbilimin sunduğu araştırma yöntem ve teknikleri özel alan çevirisine destek oluşturmaktadır. Özel alanların yapı taşları olarak niteleyebileceğimiz terimler bağlamında yürütülecek sistemli çalışmalar özel alan çevirilerinin kalitesine olumlu katkılar sunacaktır. Bu noktada, her özel alanın kendi dinamikleri ve gereksinimleri doğrultusunda çok dilli terim fişlerinin oluşturulması esastır. Kurmel’e (2021) göre, terimbilimin sunduğu sistematik bakışla oluşturulmuş terim fişlerinden hareketle terim veri bankalarının yaratılması özel alan çevirmenine büyük destek sunacaktır”.

“Ülkemizde de terim çalışmalarının kurumsallaşması ve mevcut terim çalışmalarının bir terim merkezinden yürütülmesiyle; sistemli, etkin ve standartlara uygun terim çalışmaları gerçekleştirilebilecek ve böylelikle özel alanlarda sağlıklı iletişim kurulabilmesi sağlanacaktır. Kurmel’e (2021) göre, çok dilli ülkelerin ve çok dilli uluslararası kurumların yürüttüğü terimbilim çalışmaları yol gösterici konumdadır”.

Özel alan çevirisinin farklı kuramcılar tarafından değinilen tanımları incelendiğinde müze çevirilerini bu anlamda bir özel alan çevirisi olarak kavramsallaştırmanın mümkün olduğu görülmektedir.

3.3. Özel Alan Çevirisi Olarak Müze Çevirilerine Yaklaşım

Müze çevirisine özel bir alan olarak yaklaşmak, yalnızca dilin değil, aynı zamanda kültürel bağlamların, tarihsel önemin ve izleyici katılımının da incelikli bir şekilde anlaşılmasını gerektirir. Farklı dilsel ve kültürel geçmişlere uyum sağlarken sergilerin özünü aktarmayı amaçlayan aslına sadık yorumlama ile yaratıcı uyarlama arasında hassas bir denge gerektirir. Müze çevirisi, salt dilsel dönüşümün ötesine geçerek, ziyaretçilere ana dillerinden bağımsız olarak zengin ve sürükleyici bir deneyim sunarak anlayış boşluklarını kapatmayı amaçlayan sanatsal bir süreçtir. Müze çevirmenleri, her bir eserin veya serginin inceliklerini araştırarak, geçmiş ve bugün arasında anlamlı bağlantılar kurulmasını kolaylaştıran ve kültürler arası diyaloğu ve takdiri teşvik eden kültür elçileri olarak hizmet eder.

Ulusal literatürde, müze çevirileri genel kapsam olarak kültür ve turizm çevirileri gibi geniş etiketler altında kategorize edilmiştir. Ancak, özellikle çok modlu çevirilerin ortaya çıkmasıyla birlikte çeviri uygulamalarının evrilen manzarası ışığında, bu sınıflandırmayı yeniden değerlendirmek zorunludur. Müze çevirileri, metinsel, görsel ve mekânsal unsurların benzersiz karışımıyla, geleneksel dilbilimsel dönüşümün ötesine geçen özel bir yaklaşım gerektirir. Çeviri alanında farklı bir alt kümeyi temsil eden müze çevirileri, yalnızca dil konusunda değil, aynı zamanda kültürel ve yaratıcı çeviri odaklı yorum ve sunum konusunda da uzmanlık gerektirir. Dolayısıyla, günümüzün çok modlu çeviriler bağlamında müze çevirileri, ayrı bir değerlendirmeyi ve dikkate alınmayı hak eden, kendi başına uzmanlaşmış bir alan olarak tanınmayı hak etmektedir.

Müze çevirileri, kültürel manzarayı zenginleştiren ve müze alanlarında kapsayıcılığı teşvik eden dilsel çeşitliliğin canlı bir dokusunu temsil etmektedir. Çok dilli bilgi panolarından sesli rehberlere ve dijital uygulamalara kadar bu çeviriler, farklı dilsel geçmişlere sahip ziyaretçileri sergilenen eserlere ve anlatılara bağlayan köprüler görevi görmektedir. Müzeler, birden fazla dilde içerik sunarak erişim alanlarını yerel toplulukların ötesine taşıyarak uluslararası izleyicilere kucak açmakta ve farklı kültürel perspektifleri barındırmaktadırlar. Dahası, bu tür çeviriler dil engellerini ortadan kaldırarak herkesin sergilenen eserlerle etkileşim kurabilmesini ve müze deneyimini tam anlamıyla yaşayabilmesini sağlamaktadırlar. Sonuç olarak, bu çabalar yalnızca erişilebilirliği teşvik etmekle kalmıyor, aynı zamanda müzenin insan

ifadesinin zenginliğinin tüm biçimleriyle erişilebilir olmasının da altını çizmektedir. Topkapı Sarayı Müzesi Örneğinde Turizm Çevirileri İncelemesi (Elmalık, 2020), Kültür Varlıklarının Tanıtımında Çevirinin Rolü: Terim Çevirisi Kararlarına Çeviribilimsel Bakış (Bulut ve Abdal, t.y.), Kültürü çevirmek: Kültür aktarımı kapsamında çeviri (Gezer ve Can, 2019) başlıklı çalışmalar, müze çevirilerinin çeviribilimin geniş çerçevesi içinde değerlendirilmesinde önemli bir boşluğun altını çizmektedir. Kültürel çeviri ve turizm çevirileri genel çeviri kategorileri içinde analiz ve değerlendirmeye tabi tutulurken, müze çevirileri kendi disipliner çerçeveleri içinde dikkat çekici bir şekilde eksik kalmıştır. Bu göz ardı, müze çevirilerinin özel alan çevirisi kapsamında kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesini engellemiştir. Akademisyenler ve uygulayıcılar, müze çevirilerinin kendine özgü zorluklarını ve inceliklerini müzebilim disiplininde değerlendirmeden, bu çevirileri etkili bir şekilde değerlendirme becerilerini istemeden de olsa sınırlandırmışlardır. Bu nedenle, müze çevirilerinin değerlendirilmesi için, bu çevirilerin farklı özelliklerini kabul eden ve özel alan çevirisi alanında hak ettikleri tanınırlığı sağlayan özel bir çerçevenin oluşturulmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Yukarıda değinilen araştırma örneklerinde görüldüğü gibi lalanyazında turizm çevirisi ve kültür çevirisi bağlamında ele alınması müze çevirilerin ve müze çeviri uygulamalarına dair henüz genel bir bakış olmadığını göstermektedir. Özel alan çevirisinin farklı kuramcılar tarafından değinilen tanımları incelendiğinde müze çevirilerini bu anlamda bir özel alan çevirisi olarak kavramsallaştırmanın mümkün olduğu görülmektedir.

Uluslararası alanyazında müzelerde çevirilerin farklı şekillerde yorumlanmasının eşit derecede önemli olduğu, her çevirinin ve çeviri uygulamalarının müze uygulamalarındaki kuramsal ve profesyonel gelişime kendi özel alanına yönelik yöntemleriyle katkıda bulunabileceği anlaşılmaktadır.

Özel alan çevirisi bağlamında değerlendirildiğinde, müze çevirilerinin incelikli bir şekilde anlaşıldığı görülmektedir. Farklı çeviri yorumlarının eşit öneme sahip olma vurgusu, kültürel eserlerin müze ortamlarında yorumlanma ve iletilme biçimlerinin müze iletişimi perspektifindeki çeşitliliğinin altını çizmektedir. Çeviriler yalnızca dilsel dönüşümler değil, kültürel, tarihsel ve sosyal bağsamsallaştırmaları içeren karmaşık süreçlerden oluşmaktadır.

Müzelerdeki farklı çeviri uygulamalarını incelemek, kültürel temsil ve alımlamanın çok yönlü doğasına dair çeşitli içgörüler sunmaktadır. Her çeviri yaklaşımı kendi teorik temellerini ve profesyonel çıkarımlarını taşımakta ve eleştirel diyaloğu teşvik ederek müze uygulamalarını zenginleştirir. İster birebir çeviriler, ister kültürel uyarlamalar ya da yaratıcı yeniden yorumlamalar yoluyla olsun, her bir yaklaşım müze iletişimi ve ziyaretçi katılımı üzerine daha geniş bir söyleme benzersiz bir katkıda bulunmaktadır.

Sonuç olarak, yukarıda ele alınan araştırmalar müzelerde çevirinin dinamik doğasını vurgulamakta ve kültürel miras anlayışımızı şekillendirmedeki hayati rolünün altını çizmektedir. Müzeler, çevirileri yorumlamanın farklı yollarını kabul ederek kapsayıcılığı benimseyebilmekte ve farklı kitleler ile eserler arasında anlamlı bağlantılar kurabilmektedirler. Dolayısıyla bu bakış açısı, müze uygulamalarında sürekli keşif ve yeniliğe teşvik ederek, nihayetinde kültürel çeşitlilik ve mirasa yönelik kolektif takdirimizi zenginleştirmektedir.

4. MÜZELERDE ÇOK MODLU ÇEVİRİ ÇALIŞMALARI

Günümüzde çeviri olarak sunulan metinlerin çoğu çok modlu çeviriler olarak birbiriyle ilişkili çeşitli modlardan oluşurlar ve bir çeviri profesyonelinin çok modlu söylemi çevirirken karşılaştığı teorik ve pratik zorluklar çeviri eylemi sürecinin bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Lazzeretti ve Gatti'ye (2022) göre, kültürel çeşitliliğe sahip çok dilli kitleler ile iletişim kurmak için benimsenen stratejilerin önemli bir bileşeni olan çok dilli ve çok modlu uygulamalar müze iletişiminin temelini oluşturan geniş eylem yelpazesinin merkezinde yer almaktadır.Çeviri uygulamaları ve müze sergilerinin kesişimi son yıllarda önemli ölçüde gelişerek müzelerde çok modlu çeviriler olarak bilinen geniş kapsamlı bir alan ortaya çıkmıştır. Müzeler dünyanın dört bir yanından farklı izleyicilerle giderek daha fazla etkileşim kurmaya çalıştıkça, dilsel çevirinin geleneksel sınırları görsel, mekânsal ve etkileşimli unsurlar da dâhil olmak üzere daha geniş bir modalite dizisini kapsayacak şekilde genişlemektedir. Müzelerdeki çok modlu çeviriler, kültürel farklılıklar arasında köprü kurmayı ve sanat, eserler ve sergilerle anlamlı etkileşimleri kolaylaştırmayı amaçlayan dil, görüntü ve deneyimin dinamik bir birleşimini temsil etmektedir. Sesli rehberler ve multimedya enstalasyonlarından dokunsal ekranlar ve artırılmış gerçeklik deneyimlerine kadar, bu yenilikçi çeviri uygulamaları müze ortamlarında erişilebilirlik, anlama ve katılımı artırmada önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, müzelerdeki çok modlu çevirilerin çok yönlü doğasını keşfetmek, dijital çağda kültürel iletişim ve yorumlamanın gelişen manzarasına dair değerli bilgiler sunmaktadır.

Müzeler her geçen gün fiziksel ve çevrimiçi ortamları için hazırlayıp sundukları veya uzun vadedeki politikalarına yönelik olarak sunacakları içeriklerini, çok dilli topluluklar için yerelleştirerek uluslararasılaştırma düzeyinde kapsayıcılığı ve erişilebilirliği geliştirmeyi amaçlamaktadırlar. Müzeler bulundukları ülkelerdeki ekonomik baskılara rağmen aynı hızda artan bir ihtiyaç niteliğinde farklı toplumlarla ilişki kurması, iletişimde kalması ve eşit derecede bilgiye erişimi sağlaması beklentilerini muhafaza etmektedirler. Neather (2008), müzeler izleyicilerine

sunacakları hedef dilde etkili çeviriler üretmek istiyorlarsa çevirmenlerin yazılı içerikler dışında sözlü ve görsel içerikler ile çok modlu modelleri de hesaba katmalarının gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu bölümde çok modlu çeviri kavramı ve müze ortamlarındaki çok modlu çevirileri çalışmaları incelenmektedir.

4.1. Çok Modlu Çeviriler

İletişim kavramı çok modlu hale geldiği için akıllı telefonlarımıza, bilgisayarlarımıza, televizyonlarımıza her baktığımızda sözcükler, görüntüler, sesler ve farklı türdeki birçok kip kombinasyonları ile sıkça karşı karşıya kalmamız kaçınılmaz olmuştur ve bu durum çeviriyle son derece yakından ilgili olmaktadır. Munday (2016) çalışmasında, çevirinin her zaman yazılı ve basılı metinler halinde karşımıza çıkmamakta olduğunu; 1990'lardan bu yana çok dilli iletişimde gerçekleşen teknolojik gelişme ve yenilikler ile anında çeviri talep edebilecek yeni çok modlu türler (web sayfaları, blog sayfaları, sosyal medya içerikleri vb.) olarak ortaya çıkmaya başladığını vurgulamaktadır. Tuominen vd.'ne (2018) göre çok modlu çeviri kavramı için 2000'lerin başından beri araştırmalar büyük artış göstermektedir.

Günümüzde çeviri eyleminin sıkça gerçekleştirildiği metinlerin önemli kısmı; internet siteleri, video ve film içerikleri gibi görsel-işitsel ürünlere kadar çok modlu olarak mevcuttur ve bu türdeki metinlerin çevirisi ve bu türdekilere yönelik olan çeviri araştırmalarının, ilgili bağlamda hem bireysel anlam oluşturma kaynaklarının hem de bunların çok modlu bir varlık oluşturmak için nasıl birbiri ile bağlantılı olduğunun dikkatli değerlendirilmesini içermelidir. Metnin anlamının bir kısmı sözcükler, görseller ve sesler arasındaki etkileşim ile izleyiciye, dinleyiciye ve okuyucuya çeşitli modlar aracılığı ile sunulabilmektedir. Filmler ve resimli metinler aracılığı ile hazırlanan çok modlu metinlerde; sözlü dile, kelimelerle etkileşime giren ve çok modlu metnin nihai anlamını etkileyen diğer türdeki görsel ve işitsel bilgiler eşlik etmektedir. Bu türdeki çok modlu metinlerin çevirisi ve çeviri araştırmaları, ilgili ve etkileşimli olan tüm kiplerin anlam oluşturmak için birleştiği yolların dikkatli bir şekilde bütünüyle ele alınmasını içermektedir.

Tuominen vd. (2018) çalışmalarında, çok modlu yönelimlere yönelik araştırmaların temelinin; göstergebilimci ve dilbilimci Gunther Kress ile dilbilimci ve sosyal göstergebilim alt alanı geliştiricilerinden Theo van Leeuwen'ın 'Görselleri Okumak: Görsel Tasarımın Dilbilgisi' (*"Reading Images: The Grammar of Visual Design"*)

(1996) ve 'Çok Modlu Söylem: Çağdaş İletişimin Modları ve Ortamları' (*"Multimodal Discourse: The Modes and Media of Contemporary Communication"*) (2001) adlı kitaplarına dayandığı belirtmektedirler. Meifang ve William'ın (2020)'ye göre, 'Çince-İngilizce Mütercim Tercümanlık'ta Çok Modlu Yaklaşımlar' ("*Multimodal Approaches to Chinese-English Translation and Interpreting"*) adlı kitabında çok modluluk teriminin çeviri araştırmalarında 2010 yılından itibaren ortaya çıkmaya başladığı belirtilmiştir.

Meifang ve William'ın (2020) çalışmalarında çok modluluk teriminin geçtiği örnekler ele alınmış ve çeviribilim araştırmalarında sıkça atıfta bulunulan 'Routledge Çeviri Çalışmaları Ansiklopedisi' (*"Routledge Encyclopedia of Translation Studies"*) adlı kitabının 1998'deki ilk baskısı ve 2009'daki ikinci baskısı için, kitabın ilk baskısında çok modlu çeviri kavramına değinilmediği ve ikinci baskısında çok modluluk ile ilgili terimlerin tanıtılmasının altı çizilmiştir. Meifang ve William'ın (2020) çalışmalarında çok modluluk terimleri için verilen bir diğer örnek ise; Jeremy Munday'in 'Çeviribilime Giriş: Kuramlar ve Uygulamalar' (*"Introducing Translation Studies: Theories and Applications"*) kitabının 2001'deki ilk baskısında çok modlu çeviriye dair bir bilginin olmadığı ve 2012'de kitabın üçüncü baskısında çok modluluk kavramına değinildiği ve çok modlu bir transkripsiyon modeli önerdiği belirtilmiştir. Kress ile van Leeuwen (2001), çok modlu kavramını tanıtırken göstergebilimsel ilkeler ile çok kipli yaklaşımların hem çeviri araştırmalarının gelişimi için katkısına hem de metinlerdeki semiyotik karmaşıklığı anlamanın yeni bir yolu olarak görmeyi hedeflemişlerdir. Kaindl'e (2019) göre, Kress ve van Leeuwen tarafından sunulan kiplerin işlevselliği, kip ve araçlar arasındaki yakın ilişkilerinin tümü, 1970'lerde göstergebilimde 'çoklu modlar' başlığı altında Charles Sanders Pierce'in öncülüğünde tartışılan önceki yönleri de ortaya koymaktadır. Diller arası çevirinin çok modlu biçimlerine ek olarak çok modlu anlam oluşturma çalışması, özellikle erişilebilir çeviri alanıyla ilgili olmakla beraber; çeşitli dil gruplarını yorumlama, görsel-işitsel çeviri, sesli betimleme ve çeviri gibi çok modlu kültürlerarası iletişim alanlarının tümünü kapsamaktadır. Çok modlu perspektifin bu açıdan ele alınış biçimi, dilbilimci Halliday'in (1978) 'Sosyal Semiyotik Olarak Dil: Dil ve Anlamın Sosyal Yorumu' (*"Language as social semiotic: The social interpretation of language and meaning"*) adlı kitabındaki çalışmasında işlevsel dil görüşünden türetilen sosyal semiyotik kavramına dayanmaktadır.

Halliday, metinlerin bağlamsal olarak yerleştirilmiş işaretler olarak algılanmasının gerekliliği konusuna ve dilin sosyal ortamlarla karşılıklı ilişkisi ve izleyicilerin anlam oluşturma potansiyelini belirlediğine vurgu yapmaktadır. Halliday, dilin kullanımlarının tipolojisi ile dilin işlevlerinin tipolojisi arasındaki farka ve bulundukları bağlamlara dikkati çekmektedir. Halliday (1978), sosyodilbilimsel bakış açısı ile Halliday, dilin kullanımlarının çok sistematik bir şekilde sıralamanın olanaksız olduğunu ancak eğitim sosyolojisi alanındaki çalışmalarıyla tanınan sosyolog Basil Bernard Bernstein'ın eleştirel sosyalleşme bağlamlarının kullanacağı bazı durum türleri kavramına en yakın olanın örneği olduğunu belirtmiştir. Buna göre kısıtlı ve ayrıntılı kodlar kavramlarının tanıtılmasıyla kod teorisini geliştirmeye başlayan Bernstein'ın sosyodilbilimsel kod teorisinde; sosyal sınıf, aile ve anlam sistemlerinin yeniden üretimi arasındaki ilişkileri inceleyen bir sosyal teoriye dönüşerek kod ve anlam sistemlerini düzenleyen ilkeleri ifade etmektedir. Dilbilim alanında akademisyen ve araştırmacı olan Lia Litosseliti'nin editörlüğünü üstlendiği 'Dilbilimde Araştırma Yöntemleri' (*"Research Methods in Linguistics"*) adlı kitapta yer alan Jeff Bezemer ve Carey Jewitt'in 'Çok Modluluk: Dilbilimciler için bir kılavuz' (*"Multimodality: A guide for linguists"*) bölümünde; anlam, iletişim ve söylem üzerine çok modlu bir bakış açısı için gerekçe sunulmuş ve insanların konuşma ve yazmanın ötesinde kullandıkları farklı kiplere dikkat çekilerek çok modluluğun teorik ve metodolojik sonuçlarının araştırılmasına olanak sağlanmıştır. Söz konusu bölümde ele alınan iki temel konudan birincisi, çok modluluk kavramının dilbilim ile olan ilişkisi ve ikinci olarak, çok modluluğun ele alınış yöntemleri ve analizlerine yöneliktir.

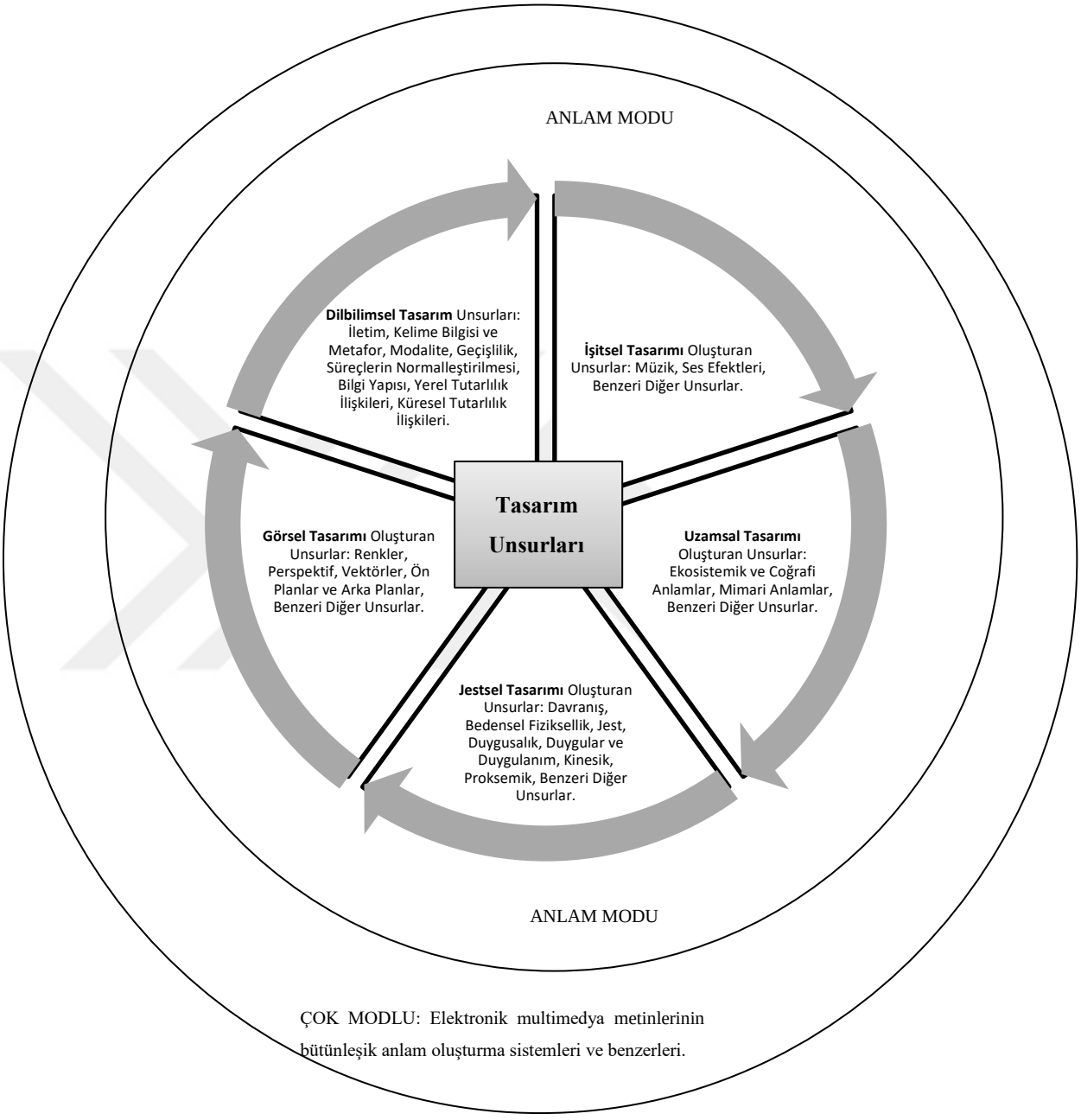
4.2. Müze İletişiminde Çok Modlu Çeviriler

Liao (2018), müze metinlerinin yalnızca sözlü olmadığı ve çok modlu kanallar aracılığı ile iletildiğinin gözden kaçırılarak müze çevirilerindeki çok modluluk kavramını hala büyük ölçüde keşfedilmemiş alanlar olarak konumlandırmıştır. Çok modluluktaki vurgulardan biri göstergelerarası ilişkilerdir. Kress ile van Leeuwen (2001), çok modluluğu göstergebilimsel bir ürün ya da olayın tasarımında çeşitli göstergebilimsel kiplerin kullanılması olarak tanımlamakta ve anlamın modlar arasında, iletişim tarzlarının kombinasyonunda dağılışını ifade etmektedirler. Cattrysse'e (2001) göre, çok modlu metin kavramı ise daha çok görsel-işitsel ya da

multimedya metinlerle, bilginin aynı anda iki ya da daha fazla ortamda işlenmesi ve sunulması ile ilişkilendirilmektedir.

Falk ve Dierkin'in (2000), 'Müzelerden Öğrenmek: Ziyaretçi Deneyimleri ve Anlam Oluşturma' (*"Learning from Museums: Visitor Experiences and the Making of Meaning"*) adlı çalışmalarında, müze metinlerinin ziyaretçilerin müzenin özgür seçimli öğrenme ortamında nasıl anlam ürettikleri ve anlamlandırıldıkları konusundaki rolünün önemi belirtilmiştir. Çoklu Okuryazarlıklar, çok modlu çeviri ortamları perspektifinde farklı anlam modlarını içermektedir.

Şekil 7. Çoklu Okuryazarlıklar: Farklı Anlam Modlarının Tasarım Unsurlarını Tanımlamak ve Yorumlamak için Üst Diller

Kaynak: Cazden vd., 1996, s.83

Çok modlu çeviri türlerine sıkça maruz kaldığımız alanlardan birisi de müzelerdir. Anlam yaratma ve içeriklerin izleyiciyle buluşturulması farklı bileşenlerin sunulması ve etkileşime girmesi ile iletişim odağında bir köprü görevi görmektedir. Şekil 7'de görülen 'Çoklu Okuryazarlıklar: Farklı Anlam Modlarının Tasarım Unsurlarını

Tanımlamak ve Yorumlamak için Üst Diller' (*"Multiliteracies: Metalanguages to Describe and Interpret the Design Elements of Different Modes of Meaning"*) başlıklı akış diyagramı, kendilerini 'Yeni Londra Grubu' ("*New London Group")* olarak tanımlayan dokuz bilim insanının; *Courtney Cazden,* Harvard Üniversitesi Eğitim Enstitüsü, ABD; *Bill Cope,* Avustralya Ulusal Diller ve Okuryazarlık Enstitüsü, İşyeri İletişimi ve Kültürü Merkezi, Sydney Teknoloji Üniversitesi ve Kuzey Queensland James Cook Üniversitesi, Avustralya; *Norman Fairsclough,* Sosyal Yaşamda Dil Merkezi, Lanchester Üniversitesi, BK*; Jim Gee,* Hiatt Kentsel Eğitim Merkezi, Clark Üniversitesi, ABD; *Mary Kalantzis,* Eğitim Enstitüsü, Londra Üniversitesi, BK; *Allan Luke,* Eğitim Enstitüsü, Queensland Üniversitesi, Avustralya; *Carmen Luke,* Eğitim Enstitüsü, Queensland Üniversitesi, Avustralya; *Sarah Michaels,* Hiatt Kentsel Eğitim Merkezi, Clark Üniversitesi, ABD; *Martin Nakata,* Eğitim Fakültesi, James Cook Kuzey Queensland Üniversitesi, Avustralya; değişen sosyal ortamlarda "çoklu okuryazarlık" adını verdikleri yeni bir okuryazarlık yaklaşımı arasındaki bağlantılara teorik bir bakış sunmayı amaçladıkları bir çalışmadır. Cazden vd. (1996) çalışmalarında, günümüzdeki iletişim kanallarının çokluğunun ve artan kültürel ve dilsel çeşitliliğin geleneksel dil temelli yaklaşımların tasvirinden çok daha geniş bir okuryazarlık görüşü gerektirdiğini savunmakta ve iletişim biçimlerini anlamların tasarımına izin veren kaynaklar olarak tanımlamaktadırlar. Şekil 7'de farklı anlam modlarının tasarım unsurları olarak dilbilimsel, işitsel, uzamsal, jestsel ve görsel tasarımların ön planda olduğunu görmekteyiz.

Yazar ve akademisyen olan ve İngilizce-Çince dillerinde mütercim-tercümanlık alanlarında uzmanlaşan Liao'nun (2018) 'Müzeler ve Yaratıcı Endüstriler: Çeviribilimin Katkıları' (*"Museums and Creative Industries: The Contribution of Translation Studies"*) adlı makalesinde çeviribilimin, müze metinlerine yönelik olan iki ayrı etkisinden ve müze çevirisinin beş farklı işlevine dikkat çekmektedir. çeviribilim disiplininin, müzebilim alanı içerisindeki toplumsal kapsayıcılık ve bir ekonomik değer olarak etkisine odaklanmaktadır. Liao (2018), müzebilim alanındaki çeviri pratiklerine yönelik alanyazın taramasına göre, müze çevirilerinin beş işlevine yönelik olarak bir tipoloji önerisinde bulunmaktadır. Liao (2018) çalışmasında, müze çevirilerinin beş işlevini; bilgilendirme işlevi, etkileşimli işlev, siyasal işlev, toplumsal kapsayıcı işlevi ve sergileme işlevi başlıklarıyla ele alınmıştır.

Bilgilendirme işlevi çerçevesinde müze çevirileri, kaynak dildeki metni anlamayan müze izleyicisine bilgiyi sağlamayı amaçlayarak söz konusu araştırmalarda büyük ölçüde kaynak metnin ne kadarının hedef metne aktarıldığı konusuna odaklanmaktadır.

Etkileşimli işlev odaklı müze çevirileri, hedef kitlesindeki uluslararası okuyucularına, bulundukları kurum ile aralarındaki mesafeyi azaltacak şekilde onları farklı bir temsilde hoş karşılanmış hissettirip bilgiyi rahatça ve güvenle aktarabilmeyi başararak etkileşime girmeyi amaçlamaktadır.

Siyasal işlev çerçevesinde ele alınan müze çevirilerinde; bir kurum olarak müzenin, hedef metin okuyucuları ile nasıl etkili iletişim kurmak istediği görüşünü yansıtan ve de pekiştiren ideolojik bir araç halini alabilmekte ve bilginin nasıl, ne kadarının çevrileceği, hangi dillere çevrileceği ideolojik amaçlı olarak ön plana çıkabilmektedir.

Toplumsal kapsayıcı işlev çerçevesinde müze çevirileri, birçok müzenin toplumun yalnızca 'baskın dili' konuştuğuna ve okuduğuna dolayısıyla diğer dil gruplarının topluluklarını dışladığına dair artan fikir birliğine karşılık olarak çok dilli bir topluluk içerisindeki dil eşitliğini sağlamayı amaçlamaktadır.

Sergileme işlevi çerçevesinde ise bir müze nesnesi olarak çevirinin, müzelerde sergilenebilir olması konusuna odaklanılmaktadır.

Liao (2018) makalesinde belirttiği müze çevirilerinin beş işlevinde, çevirinin farklı kitlelerin müze sergileriyle anlamlı bir etkileşim kurmasını kolaylaştırmada oynadığı önemli rolün altını çizmektedir. Her bir işlev, müze deneyimini zenginleştiren farklı bir amaca hizmet etmektedir. Bilgilendirme işlevi, dilsel engellerden bağımsız olarak kültürel eserlerin anlaşılmasını ve takdir edilmesini teşvik ederek bilginin doğru bir şekilde yayılmasını sağlamaktadır. İnteraktif işlev ise dinamik çeviriler aracılığıyla ziyaretçi katılımını teşvik ederek etkileşimi artırır ve sergilenen eserlerle daha derin bir bağ kurulmasını sağlamaktadır. Politik işlev, çevirinin anlatıları ve bakış açılarını şekillendirmedeki gücünün altını çizerek çevirilerin farklı bakış açılarını ve tarihsel bağlamları yansıtmasını zorunlu kılmaktadır. Sosyal kapsayıcılık işlevi, tüm ziyaretçiler için erişilebilirlik ve temsil sağlamak amacıyla kapsayıcı dil uygulamalarının önemini vurgulamaktadır. Son olarak, sergileme işlevi, çevirinin sergilerin genel sunumunu ve tutarlılığını geliştirmedeki rolünü vurgulayarak kusursuz bir ziyaretçi deneyimine katkıda bulunmaktadır.

Bu işlevlerin çok modlu çevirilerle ilişkilendirilmesi, görsel, işitsel ve dokunsal ipuçları gibi çeşitli duyusal modalitelere hitap etmedeki önemlerinin altını çizer ve böylece çeşitli öğrenme stillerini ve duyusal tercihleri barındırmaktadır. Müzeler çok modlu çevirileri bütünleştirerek daha geniş bir kitleye etkili bir şekilde hitap ederek kapsayıcılığa teşvik edebilir ve ziyaretçi deneyimini zenginleştirebilmektedir. Genel olarak bu işlevler, müze çevirilerinin kültürler arasında köprü kurmada, kapsayıcılığa teşvik etmede ve farklı kitleler arasında miras ve sanatın takdir edilmesini zenginleştirmede oynadığı önemli rolün altını çizmektedir.

4.3. Müzelerde Uygulanan Çok Modlu Çeviri Çalışmaları

Bilgi çağının gelişmesiyle teknoloji ve çeviri eylemi sürecinin iç içe geçmesi kaçınılmaz olmuştur. Bilgisayar destekli çeviri, çeviri kalitelerini ve çevirmenin verimliliğini artırmak için yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümde çok modlu çeviri çalışmalarına örnek olarak uluslararası müzelerden; New Museum, Henan Müzesi, St. Mungo Dini Yaşam ve Sanat Müzesi, São Paulo Müzesi, Kanada İnsan Hakları Müzesi, Louvre Abu Dhabi ve uluslararası müzelerle çeviri iş birliği sağlayan örnek çeviri ajansı Multilingual Connections'ın çalışmalarına ve uygulamalarına yer verilecektir. Tez çalışmasının ikinci araştırma sorusu kapsamında gerçekleştirilen alanyazın taraması ve doküman incelemesi ile belirlenen bu örnek çalışmalarda müzelerde gerçekleştirilen çok modlu çeviri çalışmalarının müzelerin izleyicileriyle iletişimi ve etkileşiminde ve kültürlerarası erişilebilirliği sağlamasında aracı olarak nasıl kullanıldığı incelenmektedir.

4.3.1. New Museum: 'Geçici Çeviri Merkezi' (Temporary Center for Translation) Sergisi

Liao (2018), müzebilim alanındaki çeviri pratiklerine yönelik alanyazın taramasına göre, müze çevirilerinin beş işlevine yönelik olarak bir tipoloji önerisinden sergileme işlevi kapsamına, 16 Temmuz 2014 ile 19 Ekim 2014 tarihleri arasında Amerika Birleşik Devletleri eyaletlerinden New York'ta bulunan New Museum'un gerçekleştirdiği 'Geçici Çeviri Merkezi' (*"Temporary Center for Translation"*) sergisi örneğini vermiştir. New Museum (2014) tarafından geliştirilen sergi ve beraberindeki atölye çalışmaları serisi; her çeviriyi dilsel olsun olmasın farklı sözcük dağarcıklarını ve anlam sistemlerini devreye sokarak birtakım öncelikleri ve konumlandırmaları

müzakere etmeyi amaçlamıştır. Sergideki esas noktalardan biri ise, bazı çeviri teorilerinde orijinal bir fikre veya bir esere çevirmenin sadakat faktörünün çok önemli bir unsur olduğu vurgulansa da çevirinin merkez odağının tam olarak neyin ne kadarının bir benzerlik oluşturacağı konusudur. Buradaki karmaşık alanlar; bir şeylerin kaçınılmaz olarak kaybolması, eklenmesi ve yaratılmasının çeviri sürecinin bir parçası olduğu ve çevirmenin bir eserle ilgili olarak gerçekleştirdiği çeviri eylemi sürecinde 'yabancı' olanı da elinde tutmasının gerekliliği konusudur. Söz konusu durum siyasal, kültürel ve toplumsal birtakım bağlamlar arasındaki ayrımları çeviri eylemi sürecinde açıkça görülmesine yardımcı olmayı amaçlamıştır. New Museum (2014), bünyesinde yer alan ve dünyanın dört bir yanından farklı perspektif kazanımları için katılımcıları olan Altı Derece (“*Six Degrees”)* network grubu tarafından geliştirilen ve sergiye dahil edilen bir atölye serisi olan ‘Çeviri İmkansızdır. Öyleyse Haydi Yapalım!’ (*“Translation is Impossible. Let's do it!”, 2014*) ironik başlık, kültür eleştirmeni ve çevirmen Buden'in 2006 yılında yayınlamış olduğu makalesindeki temel paradoksa çağrışım yapılması adına özellikle seçilmiştir. Buden'e (2006), 'kültürleştirme' kavramı, bir kültüre dair olan her etkeni içerir ve bir tür çeviridir. Buden, çeviride geri dönüş olmadığını, sunulanın ve toplum tarafından benimsenenin farklı bir şekilde yeniden inşa edilmesinin mümkün olmadığını verdiği örneklerle vurgulayarak hiçbir 'orijinalin', 'kaynak' olarak anılan unsurun, kendi çevirisinden yeniden oluşturulamayacağının altını çizmektedir.

Şekil 8. "Temporary Center for Translation" Sergi Görünümü

Kaynak: Benoit Pailley, "Temporary Center for Translation" (Fotoğraf, 2014), New Museum.

Şekil 9. "Temporary Center for Translation" Sergi Görünümü

Kaynak: Chaeeun Lee, "Temporary Center for Translation" (Fotoğraf, 2014), New Museum.

Şekil 10. "Temporary Center for Translation" Sergisinde Kullanılan Çevrimiçi Çeviri Platformu 'TLHUB'

Kaynak: Chaeeun Lee, "TLHUB work station in Temporary Center for Translation" (Fotoğraf, 2014), New Museum.

New Museum'un "Temporary Center for Translation" sergisinde Şekil 8, Şekil 9 ve Şekil 10'da görülen TLHUB (İşbirlikçi Çeviri Platformu- *Collaborative Translation Platform, t.y.)* çevrimiçi çeviri platformu sergileme görünümleri ön plana çıkmaktadır. TLHUB, Avrupa Yazarlar Topluluğu (The European Society of Authors-SEuA) tarafından edebi çeviriyi kolaylaştırmayı amaçlayan dijital bir sosyal platform olarak 2014'te sergi kapsamında izleyiciyle buluşturulmuştur. Dijital deneyim, tasarım ve strateji konularında uzmanlaşan bir şirket olan 'af 83' tarafından geliştirilen beta sürümü ile TLHUB platformunun önceliği; yazarlara, okuyuculara, yayıncılara ve çevirmenlere çeviri eylemlerini yönetmek, paylaşmak ve takip etmek için gelişmiş özellikler sunarak yüksek kaliteli çevirilere izin vermek ve çevirmenler arasında iş birliğini kolaylaştırmak olmuştur. TLHUB'ın (2014) sergi kapsamında kullanılması ile; uluslararası ortak kuruluşlar tarafından seçilen çağdaş sanat metinlerinin toplu çevirilerinin kolaylaştırılması ve müze içerisinde çok dilli bir yayın platformunu desteklemenin gerekliliğinin ortaya konması amaçlanmıştır.

4.3.2. Henan Eyaleti Zhengzhou'da Henan Müzesi'nin Bilgisayar Destekli Çok Modlu Çeviri Uygulamaları

Makine öğrenimi teori ve uygulamalarında uzman akademisyen Sun (2022), Çin'in Henan Eyaleti Zhengzhou'da yer alan tarih ve arkeoloji müzesi olan Henan Müzesi'nin bilgisayar destekli çok modlu çeviri uygulamalarına yönelik olarak inceleme gerçekleştirmiştir. Henan Müzesi Çin'deki en eski müzelerden biri olarak taşıdığı geleneksel değerlerle kültürünün doğru yansıtılması açısından önemli bir konumda yer almaktadır. Henan Müzesi taşıdığı geleneksel kültürün önemi ve kimliği doğrultusunda çeviri eyleminden açık bir beklentisi kültürel değerinin doğru yansıtılması ve çevirmenin sadakat ilkesi doğrultusunda çeviriyi gerçekleştirilmesine yönelik olmuştur. Sun'a göre (2022), bilgisayar destekli çeviri Henan Müzesi'nin ortak dil *lingua franca* olan İngilizce perspektifindeki çeviri stratejisi için etkili bir destek sağlamaktadır. Sun'a (2022) göre, bilgisayar destekli çeviride oluşturulan çeviri belleği, ilgili kaynak içeriği belirli sınırlar içerisinde kaydedip depolayabilmekte ve sonraki çeviri eylemi süreçlerinde verimliliği artırarak çevirmenler için vakit kaybettirecek iş tekrarlarını azaltmaya yönelik olarak etkin avantajlar içermektedir. Bilgisayar destekli çeviri bu çerçevede; çeviri belleği, makine çevirisi ve insan merkezli düzeltmelerin sağlanması ile edebi olmayan çeviriler açısından yararlı bir etkileşim sürecini oluşturmaktadır.

Sun (2022), çalışmasında Henan Müzesi özelinde Çince ve İngilizcedeki dil farklılıklarını anlayarak kültürel duyarlılığı geliştirmede kültürel heterojenlik konusu; kültürel kökenler, dil yapıları, düşünme biçimleri ve değerler gibi dört farklı açıdan ele alınmış ve farklı dillerin kapsamlı karşılaştırılmasının kültürel farklılıkların farkındalığına yönelik olarak kültürlerarası iletişimde etkili yöntemleri aramak ve uygulamak adına bilgi alıcılarının kültürel bağlamına entegre edilmesine yönelik yardımcı olacağı vurgulanmaktadır. Sun'a (2022) göre, müzelerdeki çeviri kalitesinin ve değerlendirmesinin etkin bir şekilde yüksek olması için uzmanların rehberliğine gereksinim olduğu belirtilmekte ve yapılan çok modlu çevirilerin doğruluğunun garanti edilmesine yönelik olarak ise çevirmenlerin küratöryel ekibe katılım sağlamaları ve birlikte çalışmalarının önemine değinmektedir.

4.3.3. Glasgow'daki St. Mungo Dini Yaşam ve Sanat Müzesi ve Çok Modlu Müze Mekânı

Liao (2018), Glasgow'daki St. Mungo Dini Yaşam ve Sanat Müzesi ile bir vaka çalışması gerçekleştirmiştir. St. Mungo Dini Yaşam ve Sanat Müzesi (St. Mungo Museum of Religious Life & Art), adını, 6. yüzyılda İskoçya'ya Hıristiyan inancını getiren Glasgow'un koruyucu azizinden almaktadır. Müze binası 1989 yılında Ian Begg tarafından İskoç baronluk tarzında inşa edilmiş ve müzenin bulunduğu konumdaki Piskoposlar Kalesi'nin mimarisini yansıtacak şekilde tasarlanmıştır. Müze galerileri, sergileri ve eserleri ile bir bütün olarak dinin dünya genelinde ve zaman içinde insanların yaşamlarındaki önemini araştırmaktadırlar. İki katlı müze, sanat, eserleri ve açık fikirli bir inanç görüşü aracılığıyla dünya dinlerine kapsamlı bir genel bakış sağlamaya çalışmaktadır. Koleksiyonun ana katı Hıristiyan kiliselerinin vitray pencerelerinden Hindu tanrılarının heykellerine ve bir Türk seccadesine kadar farklı dünya dinleri tarafından yaratılan sanat eserlerinin yer aldığı Dini Sanat Galerisi'ne ayrılmıştır. Koleksiyonun diğer kanadında ise çeşitli inançlara ait görev ve çağrılarla ilgili bilgi ve eşyaların yer aldığı Dini Yaşam Galerisi bulunmaktadır. Cam vitrinlerde manastır cübbeleri, çeşitli misyonerlerin çalışmalarını anlatan sergiler ve bir Mısır lahdi bulunmaktadır. Müzenin ikinci katı İskoçya'daki din tarihine ayrılmıştır. Altı büyük dine (Budizm, Hıristiyanlık, Hinduizm, İslam, Musevilik ve Sihizm) odaklanan müzenin üst katındaki sergiler, dünya dinlerinin gelişiminin ve yakın bölge üzerindeki etkisinin izini sürmektedir.

Liao'nun (2018), çok modlu çeviri kavramını ele aldığı çalışmasında müze çevirilerinin sağlan(a)mamasının, çok modlu müze mekanında yerinde anlamın inşası üzerinde potansiyel olarak nasıl bit etki içerisine sahip olabileceğinin altını çizmektedir.

Liao (2018) çok modlu analiz ile de müze alanlarını dört kategoriye ayırmaktadır:

- Müze Çevresi
- Müze Binası
- Müze Sergisi
- Müze Nesneleri

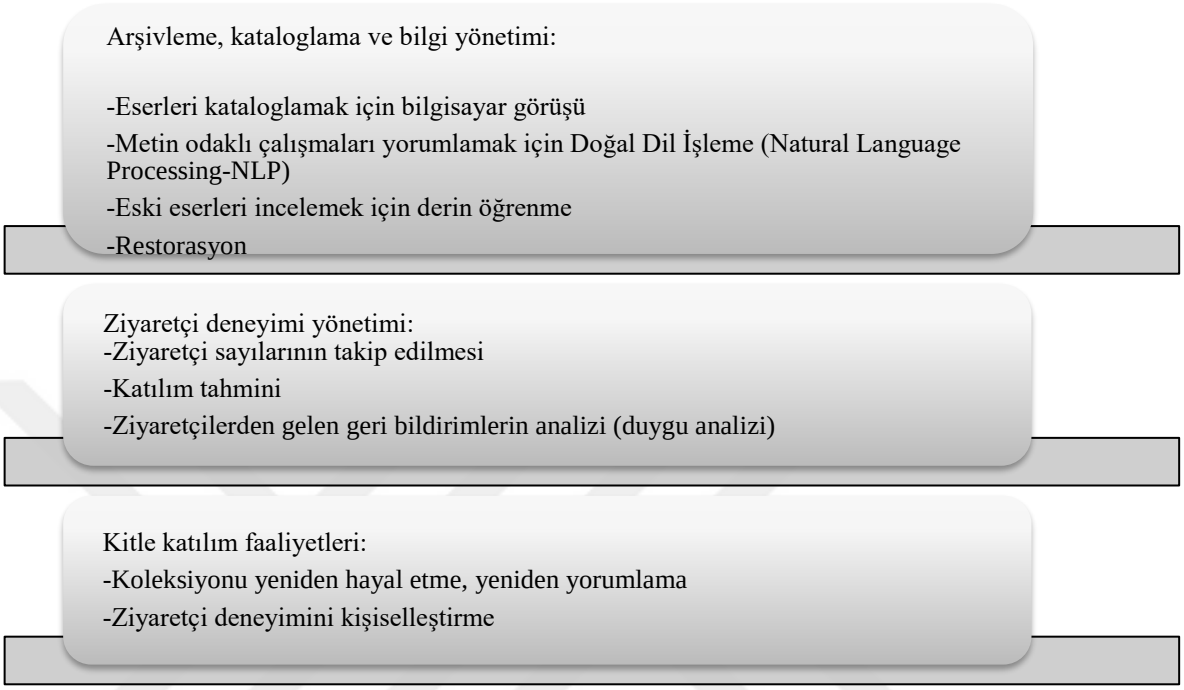
Liao'nun (2018) çalışmasındaki bulgular, çevirisi gerçekleştirilen sergi metinlerinin, Glasgow'daki Hristiyan mirası anlatılarını tutarlı bir şekilde en aza indirgemek ve çok

etnikli İskoç kimliğini ortaya koymak için dört mekan sıralamasıyla etkileşime girdiğini vurgulamaktadır.

4.3.4. São Paulo Sanat Müzesi IBM Watson Yapay Zeka Teknolojisi

Günümüzde dijital teknolojilerin gelişmesi ile yapay zeka, kendi fütürist dünyasına ek olarak kültürel miras, çeviribilim ve müzebilim alanlarının da önemli bir parçası haline gelmiştir. Avrupa Parlamenter Araştırma Servisi (European Parliamentary Research Service-EPRS) üyelerinden Pasikowska-Schnass ve Lim'in (2023) 'Artificial intelligence in the context of cultural heritage and museums - Complex challenges and new opprtunities' adlı makalelerinde yapay zeka, müzeler ve kültürel miras bağlamında değerlendirilmektedir. Yapay zekayı kamusal kültürel alanlarda uygulayabilmek için altyapı, ekipman ve yüksek nitelikli insan kaynakları gibi birçok alanda yatırım yapılmasının gerekliliği vurgulanmaktadır. Pasikowska-Schnass ve Lim'in (2023) çalışmalarında, yapay zekanın çalışmalarını yerine getirebilmesi için yüksek kalitede verilerle entegre edilmesi gerektiğinden insan kaynaklarının bu hususta önemi ve söz konusu verilerin tümüyle beraber çalışabilir konumda olması için meta verilerle uygun formda tanımlanmasının gerekliliğine değinilmektedir.

Şekil 11. Yapay Zekanın Müzelere ve Kültürel Miras Kurumlarına Sunduğu Fırsatlar

Kaynak: Magdalena Pasikowska-Schnass ve Young-Shin Lim, 2023, s.9

Kültürel ve yaratıcı endüstriler için yapay zeka teknolojilerinin fırsatları ve zorlukları üzerine yapılan 2022 yılındaki komisyon çalışmasında Şekil 11'de görülen başlıklara yer verilmiştir. Her başlık kendi içerisinde dil gereksinimini de barındırmaktadır. Yapay zekanın müzelere ve kültürel mirasa sağladığı olumlu etkiler; geliştirilmiş arşiv, kataloglama, bilgi yönetimi uygulamaları, dijital koleksiyonların etkin araştırılması, kategorilerine ayrılması, izleyicilerle daha iyi bir iletişim ve etkileşim için yapay zeka destekli kitle katılım etkinlik ve sergilerinin sağlanması, müzelerin daha iyi yönetilmesine yardımcı olabilecek ziyaretçi deneyimi yönetimi uygulamalarının kullanılması, ziyaretçi sayılarının takip edilmesi, katılım tahminlerinin sunulması ve ziyaretçilerden gelen geri bildirimlerin analiz edilmesi olarak listelenmiştir. Richardson'ın (2017) makalesinde, yapay zekanın müzeler bağlamındaki değerlendirmesinde ise Brezilya'daki São Paulo Müzesi'nin IBM Watson yapay zekayı kullanarak izleyicilerinin eserlerle konuşmasını ve dolayısıyla etkileşim sağladıklarına yönelik örneği gösterilmiştir.

Nisan 2021'de *Cuseum* adlı dijital katılım platformu, müze ziyaretçileriyle etkileşim kurmayı kolay bir hale getirebilmek adına yapay zeka destekli 'Çok Dilde Çeviri' özelliğini duyurmuştur. Bu yapay zeka destekli dil çevirisinde çok dilli sesli içeriğe yönelik artan ihtiyaca yanıt olarak mobil etkileşim platformunun farklı kitlelere aynı anda aynı önem derecesinde hizmet vermesi amaçlanmıştır. Cuseum'un kurucusu Brendan Ciecko, 2014 yılında Cuseum'u kurarak bugün dünya çapında 250'den fazla kültür kurumuyla çalışmaya devam etmekte aynı zamanda Boston Güzel Sanatlar Müzesi Müze Konseyi Yönetim Kurulu'nda ve Massachusetts Uluslararası Sanat Festivali'nde Topluluk Danışma Kurulu'nda yer almaktadır.

4.3.5. Chengzi Jiang'ın İşlevsel ve Sistematik Kavramlarının Bir Çeviri Kalite Değerlendirmesi Modeli

Söz konusu bağlamda sorulacak sorular müze çevirilerinin geliştirilmesi ve yeni teknolojilere entegre edilebilmesi açısından önem taşımaktadır: "Müze izleyicisine sunulacak müze çevirileri yeterli derecede iyi midir?, Müze izleyicileri hem çevrimiçi hem fiziksel ortamda çeviri yoluyla ulaşacağı bilgilerden ve deneyimlerden memnun oluyor mu?, İyi bir müze çevirisi hangi kriterlere göre değerlendirilmektedir?". Wuhan Üniversitesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü akademisyenlerinden Jiang'ın (2010) 'Quality assessment for the translation of museum texts: application of a systemic functional model' (Müze metinlerinin çevirisi için kalite değerlendirmesi: sistemik bir işlevsel modelin uygulanması) adlı makalesinde işlevsel ve sistemik kavramlarının bir çeviri kalite değerlendirmesi modelinin müze çevirilerine ilişkin çalışmalara uygulanması beraberinde nasıl daha iyi hizmet edebileceğinin incelenmesi amaçlanarak hem çeviribilim hem müzebilimin entegrasyonuna dayalı çeviri kalitesine yönelik belirli yönleriyle saptanmıştır. Makalede iki yönlü amaç belirtilerek ilk olarak; kalite, değerlendirme ve sistemik kavramları incelenerek modellerin kendi başlarına sahip oldukları zayıf yönler incelenmiş, ikinci olarak ise önerilen sistemik işlevsel modelin müzenin çevrimiçi veya fiziksel ortamında sergilenen iki dilli çevirileri yeniden düşünme ve değerlendirilmesi hedeflenerek hem diller arası hem de metinler arası karşılaştırmalara dayalı analizlerin gerekliliği vurgulanmıştır.

Şekil 12. Müze Çalışmalarında ve Dil Çalışmalarında Anlam Oluşturma Sistemi

Kaynak olarak birinci dereceden anlamlar (Müzebilimden ikinci dereceden anlamlara doğru)	**İletişim çerçevesi olarak müze**	**Metafonksiyonlar içinde Sistemik işlevsel dilbilim (Systemic functional linguistics - SFL)**	**Kaynak olarak kaynak metin** (Çeviribilimden hedef metne doğru)	
Tasarım	**(Kaynak)** **Dil**		**(Kaynak)** **Dil**	
Güzergah Çerçeveleme Yerleştirme	Genel yapı Tema Karmaşıklık	**Organizasyonel anlam**	**Metinsel anlam (mod)**	Tema/kafiye sistem bağlaç ilişkiler Referans Sözcüksel ilişkiler
İnteraktif potansiyel duygulanım	Konuşma işlevi Ses, Yönelim, Ruh Hali, Modalite	Etkileşimli Anlam	Kişilerarası Anlam (tenor)	Ruh hali ve modalite (modalizasyon ve modülasyon)
Seçim çerçeveleme kodlama oryantasyon	İşlem türü katılımcı rolleri durum	Temsili Anlam	İdealist Anlam (alan)	Geçişlilik sistem Mantıksal ilişki

Kaynak: Jiang, 2010, s.115

Şekil 12'de Jiang (2010), zorunlu olarak tablo kapsamında kısa tuttuğu içeriklerde, dil çalışmaları ve müze çalışmalarının nasıl birleşebileceği ile ilgili olan özellikleri belirterek söz konusu araştırma modeline nasıl katkıda bulunabileceğini göstermeye çalışmıştır: Sol tarafta yer alan sütunda 'metin olarak müze' seviyesine uyan ve bir bütün olarak sergilerde ve kültür-sanat kurumlarında inşa edilen ikinci dereceden anlamlarla bağlantı kurularak genişletilebileceği ve sağ tarafta yer alan sütunda ise Hedef Metnin üst-işlev sistemiyle bağlantı kuracak şekilde genişletilebilir olduğu vurgulanmaktadır. Sonuç kısmında ise sistemik işlevsel dilbilimin, müze çalışmaları ve çeviri çalışmaları arasında bir kavşak noktası haline geldiği görülmektedir ve tüm bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda ise önerilen 'Çeviri Kalitesi Değerlendirilmesi (Translation Quality Assessment – TQA)' modeli bir sistemik işlevsel model olarak isimlendirilebilmektedir.

4.3.6. Kanada İnsan Hakları Müzesi (Canadian Museum for Human Rights – CMHR)

Üst dil (meta language) kullanımının önüne geçmek ve müze izleyicilerinin entelektüel erişim hakkı için en önemli müze tasarı kılavuzlarından bir tanesi, dünyanın en erişilebilir müzelerinden birine aittir: Kanada'daki 2008 yılında Kanada'da Manitoba'nın başkenti Winnipeg'de kurulan Kanada İnsan Hakları Müzesi (Canadian Museum for Human Rights – CMHR, t.y.) kuruluşundan itibaren kapsayıcılık ve erişilebilirlik ilkeleri ile müze izleyicisi odaklı hareket etmektedir. Müzenin amacı; 'yaşı, geçmişi veya yeteneği ne olursa olsun, bireylerin müzeyi tüm yönleriyle tam olarak deneyebilmelerini sağlamak' olarak nitelendirilmekte ve temel aldıkları müzelerin kılavuzlarını Smithsonian beraberinde Londra'daki Bilim Müzesi (Science Museum) ve Quebec'teki Medeniyet Müzesi (Musée de la Civilisation) olarak belirtmektedirler. CMHR'de erişilebilirliği sadece çeşitli müzelere ait kılavuzlar odaklı değil aynı zamanda Kapsayıcı Tasarım Danışma Konseyi (Inclusive Design Advisory Council – IDAC) ile Engelli Kanadalılar Konseyi arasındaki iş birliği ve Ontario Sanat ve Tasarım Üniversitesi Kapsayıcı Tasarım Araştırma Merkezi tarafından üstlenilen çok sayıda araştırmalar ile sağladıklarını vurgulamaktadırlar. CMHR'nin yayınladığı Kapsayıcı ve Erişilebilir Tasarım Kılavuzu'nda (Inclusive and Accesible Design Guidelines) Sade Dil Eylem ve Bilgi Ağı (Plain Language Action and Information Network – PLAIN) yönergelerini uyguladıklarını kabul etmektedirler. Söz konusu yönergeye göre müze metinlerinde sade bir dil kullanılması; müze

izleyicilerinin ihtiyaç duyduklarını bulmalarını, bulduklarını anlamalarını ve bulduklarını ihtiyaçlarını karşılamak için kullanmalarını sağlamakta ve belirtilen üç amaca ulaşmak için de CMHR, müze sergilerine yönelik metinlerin yazımına yönelik olarak çeşitli uygulamaları dikkate almaktadır: Sergi metnini tek başına bir metinmiş gibi hazırlamak, müze izleyicisinin bir önceki sergi metnini okuduğunu varsaymamak, müze izleyicisini gördükleri nesnelerle ilişkilendirmek, 'müze izleyicisinin genellikle sergilenen nesneye baktıktan sonra metni okuduğu gözlemi temel alınarak' sergilenen nesne ile ilgili soruları önceden tahmin etmek, yanıtlamak ve fark etmemiş olabilecekleri ayrıntılara dikkat çekmek, ikinci dil olarak İngilizce ve Fransızca okuyan müze izleyicilerinin anlayabileceği yaygın ve sade kelimeler kullanarak açık ifadelere yer vermek, jargon kullanmaktan kaçınmak, 'müze araştırmalarına göre kısa metinlerin uzun metinlere göre daha sık okunduğu ve hatırlandığı gözlemi temel alınarak' kısa ve öz ifadelerin kullanımına yer vermek ve müze izleyicilerine 'kim, ne , ne zaman, nerede, neden' soru ve cevaplarına yönelik bilgileri mümkün olduğunca çabuk aktarmak, edilgen fiiller yerine etken fiiller kullanmak, sergi metnini çeşitli cümle yapılarına sahip olan kısa paragraflara bölerek madde işaretli listeler kullanmak.

4.3.7. Multilingual Connections Çeviri Ajansı Çalışmaları

Amerika Birleşik Devletleri Şikago merkezli faaliyet gösteren bir çeviri ajansı olan, 'Multilingual Connections' da deneyimli ve farklı uzmanlıklarda olan çevirmenlerden oluşan uluslararası bir ekiple, kurumlara yönelik olarak çok dilli hedef kitlelerini anlamalarına, etkileşim kurmalarına ve etkileşimlerini büyütmeye yardımcı olmaktadır. Multilingual Connections çeviri ajansı, farklı profesyonel ve dilbilimsel uzmanlığa sahip binlerce deneyimli dilbilimciyi ve çeviri profesyonellerini bünyesinde toplamakta ve 75'in üzerinde dil ve bölgesel lehçeler ile hizmet vermektedir. Multilingual Connections ayrıca American Alliance of Museums (AAM), American Translators Association (ATA), Association of Language Companies (ALC) ve Globalization & Localization Association (GALA) üyesi olarak faaliyet göstermektedir. American Alliance of Museums (Amerikan Müzeler Birliği) sayfasında Multilingual Connections'ın kurucusu Jill Kushner Bishop yayınladığı içerikte, müzelerdeki çeviri iş birliklerine teşvik ederken bu süreçte profesyonel bir ekip ile çalışılmadığı takdirde karşılaşılan en temel zorlukların altını çizmiştir: Aynı

İngilizce kelime için birden fazla çeviri seçeneği, uzmanlaşmış terminoloji, tasarımda alan sınırlamaları, bağlamdan yoksun bir dil kullanımı ve çeviride toplumsal cinsiyet kapsayıcılığı. Değerli bir çeviri elde etmek için ise müze ekibi ile çeviri uzmanlarının arasındaki yakın iş birliğinin önemine dikkati çekmektedir. Kushner Bishop (2022) çalışmasında bu süreçte karşılaşılan zorluklar için altı başlıkta çözüm odaklı uygulamalara da yer verilmiştir: Çeviriyi sergi oluşturma zaman çizelgesine erken dahil etmek, Dilbilimcilere sergi metni için mekansal bağlam vermek, Sergi küratörü ile dil zorluklarını ortaklaşa değerlendirmek, Sergi oluşturma süreci boyunca sık sık müze ekibi ve çeviri uzmanlarının iletişimde kalması, Sergi lansmanından önce karşılaştırmalı bir okuma gerçekleştirmek, Çeviri ajansınızı dikkatli seçmek.

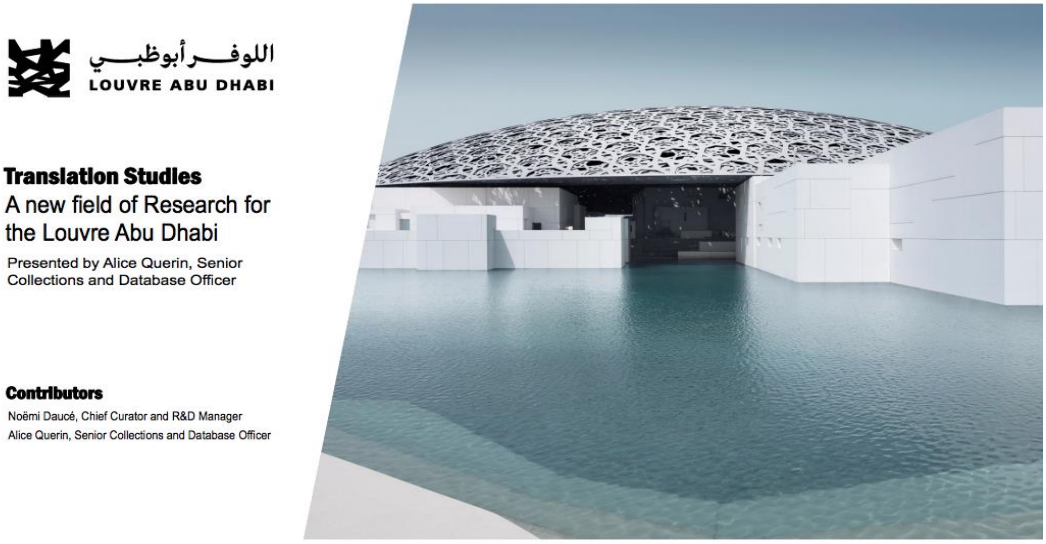
Multilingual Connections'ın bir çeviri ajansı olarak hazırladığı ve projelerin çeviri eylemindeki başarısı için sundukları proje planlama kitine yönelik kitapçıkta, projenin her aşamasına yönelik olarak çeviri sürecinin spesifik alan odaklı çerçevesini oluşturabilmek için belli başlıklarla her endüstriye yönelik yönlendirmeleri bulunmaktadır. Müzelerdeki izleyici araştırmalarına yönelik anket sorularına benzer olarak çeviri sürecinde de çeviri ajanslarının hedef kitle ve hedef kültüre yönelik sorması gereken genelden özele ilerleyen sorular profesyonel bir kit hazırlama hususunda hem çeviriye hem de lokalizasyona yönelik olarak örnek bir ön hazırlık sürecini temsil etmektedir.

4.3.8. Multilingual Connections Çeviri Ajansı: Louvre Abu Dhabi Çeviribilim Çalışmaları Örneği

Multilingual Connections, Mart 2022'de "How the Louvre Abu Dhabi Localizes for Multilingual Visitors: Interview with Dr. Nabiha Maktabi" (Louvre Abu Dabi Çok Dilli Ziyaretçiler İçin Nasıl Yerelleşiyor: Dr. Nabiha Maktabi ile Röportaj) başlıklı röportajı yayınlamıştır. Multilingual Connections çeviri ajansı, son yıllarda tüm sergilerinin İngilizce, Fransızca ve Arapça olarak müze izleyicilerine sunulduğu Louvre Abu Dabi'nin 2017-2022 yılları arasında baş çevirmen ve editörü olarak görev yapmış olan Dr. Nabiha Maktabi'ye bir çeviri uzmanı olarak aldığı eğitimleri ve çalışma geçmişini, müze çevirilerinin süreçlerini ve zorluklarını, müzelerin sunduğu ve sunabileceği müze çeviri hizmetlerin geleceğine yönelik olarak birtakım sorular yöneltmiştir.

Dr. Nabiha Maktabi'nin röportajında; 'Çeviriye nasıل ilgi duymaya başladı', Louvre Abu Dabi'de ilk gün', 'Müze çevirisi neden benzersizdir', 'Müze çevirisinin zorlukları', 'Müze çevirisindeki trendler', 'Sizi ne motive eder?' başlıklı sorular ve konular yönlendirilmiştir. Dr. Nabiha Maktabi, Multilingual Connections moderatörünün yönlendirdiği 'müze çevirilerinin benzersizliğine' yönelik soruya verdiği yanıt Louvre Abu Dabi'nin bölgedeki ilk uluslararası müze olması sebebiyle müzede çalışmanın sadece çeviri ile ilgili değil kültürel yönününde ön plana çıktığı yönündedir. Maktabi, yeni bir konseptin güzel ve etkili bir şekilde tanıtılmasının gerekliliğine ve izleyicileri müze ziyaretine davet etmenin önemine vurgu yaparak merkezinde sanat olan bir unsurun kültürel yönlerinin toplum içerisinde hassas bir denge barındırdığına dikkati çekmektedir. Maktabi, müze çevirilerini gerçekleştirirlerken karşılaştıkları zorluklar konusunda ise kaynak dil olarak Arapçadaki sanatsal alanda terminoloji eksikliğinden kaynaklı zorlandıklarını, gerekli araştırma ve terminoloji çalışmaları için bir proje üzerinde çalıştıklarını belirtmektedir. Bir çeviri profesyonelinin hedef dil üzerinde ilerleme ve gelişme kaydetmesi için kaynak dilin ve o dile ait terminolojinin geliştirilmesinin önemine vurgu yapmaktadır.

Şekil 13. Louvre Abu Dabi İçin Yeni Bir Araştırma Alanı: Çeviribilim

Kaynak: Getty Research Institute, 2020

Getty Araştırma Enstitüsü'nün 2020 yılında yayınladığı 'Louvre Abu Dabi için yeni bir araştırma alanı: Çeviribilim' (Translation Studies: A new field of Research for the Louvre Abu Dabi) başlıklı içerikte müzenin Koleksiyonlar ve Veri Tabanı alanında üst düzey yetkili pozisyonda olan Alice Querin'in, müzenin Ar-Ge müdürü ve şef küratör Noëmi Daucé ile ortaklaşa hazırladıkları bir sunum karşımıza çıkmaktadır. Querin ve Daucé'nin gerçekleştirdiği sunumda 6 Mart 2007'de Fransa ve Birleşik Arap Emirlikleri arasında bir anlaşma imzalandığı belirtilerek bu anlaşmaya göre Abu Dabi'de evrensel bir müze yaratmak ve müzede üç resmi dil olarak Arapça, İngilizce ve Fransızca kullanımına yönelik Şekil 13'teki maddelere yer verilmiştir. Sunumun devamında ise müzenin açılışından altı ay sonra müze için çok önemli olarak nitelendirilen 'Koleksiyonlar, Önleyici Koruma, Müze Çalışmaları (İzleyici araştırmaları da dahil olmak üzere) ve Çeviribilim Çalışmaları' başlıkları ile dört ana alanda akademik araştırmaları desteklemek üzere Bilimsel, Küratöryel ve Koleksiyon Yönetimi Direktörlüğü bünyesinde Araştırma ve Geliştirme departmanının kurulduğu belirtilmektedir.

Şekil 14. Louvre Abu Dabi 'de Araştırma Geliştirme

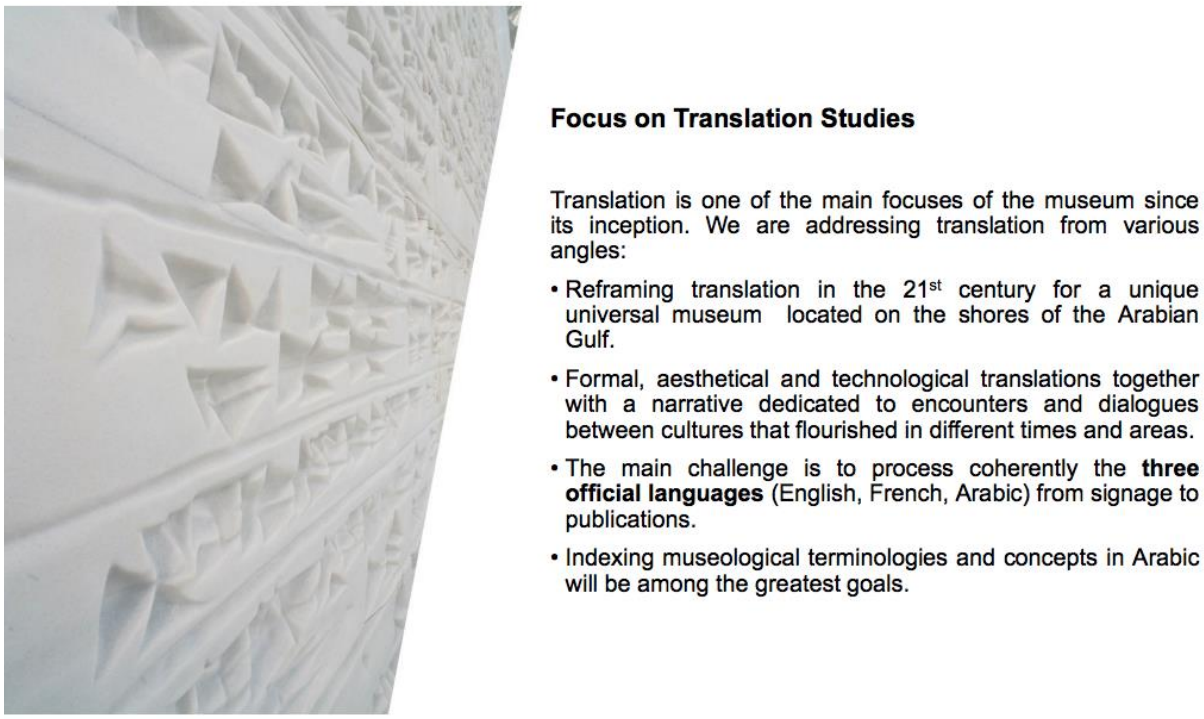

Kaynak: Getty Research Institute, 2020

Querin ve Daucé, çevirinin müzenin kurulduğu günden bu zamana temel odak noktalarından biri olduğu; biçimsel, estetik ve teknolojik çeviriler beraberinden farklı zaman ve alanlarda gelişen kültürlerarası karşılaşmalara ve karşılıklı diyaloglarına

odaklanan bir hikaye anlatıcılığı; müzedeki yönlendirmelerden yayınlara kadar üç resmi dilde İngilizce, Arapça ve Fransızcada tutarlı bir terminoloji ile ilerlenmesi ve müzebilim terminolojilerinin ve kavramlarının Arapça olarak dizin oluşturulmasının en büyük hedefler arasında yer almasına yönelik maddelerin de bulunduğu Şekil 14'teki konulara odaklandıklarının altını çizmiştir.

Şekil 15. Çeviribilim'e Odaklanmak

Kaynak: Getty Research Institute, 2020

Şekil 15'te Louvre Abu Dabi'nin koleksiyon yönetim sistemi olan MuseumPlus'a yönelik olarak ise veri tabanındaki içeriklerin çoğunun Fransızca dilinde olması nedeniyle kaynak dil Fransızca'dan hedef dil İngilizce'ye yönelik olarak çeviri eylemi gerçekleştirdiklerini, ICOM tarafından yayınlanan kontrollü terminoloji listelerini kullandıklarını, veri tabanının seçili alanlarını ise eşitlikçi, objektif ve ırkçılık karşıtı terminoloji ile erişilebilirliğe odaklanarak her zamankinden daha çok dilli, çok kültürlü ve kapsayıcı olmayı benimseyen Getty Vocabularies'e bağladıklarını ve çevrimiçi

olarak yayınlanmak üzere olan seçili alanların hedef dil Arapça'ya çevrildiğini belirtmişlerdir.

Şekil 16. Louvre Abu Dabi Koleksiyonu Veritabanı

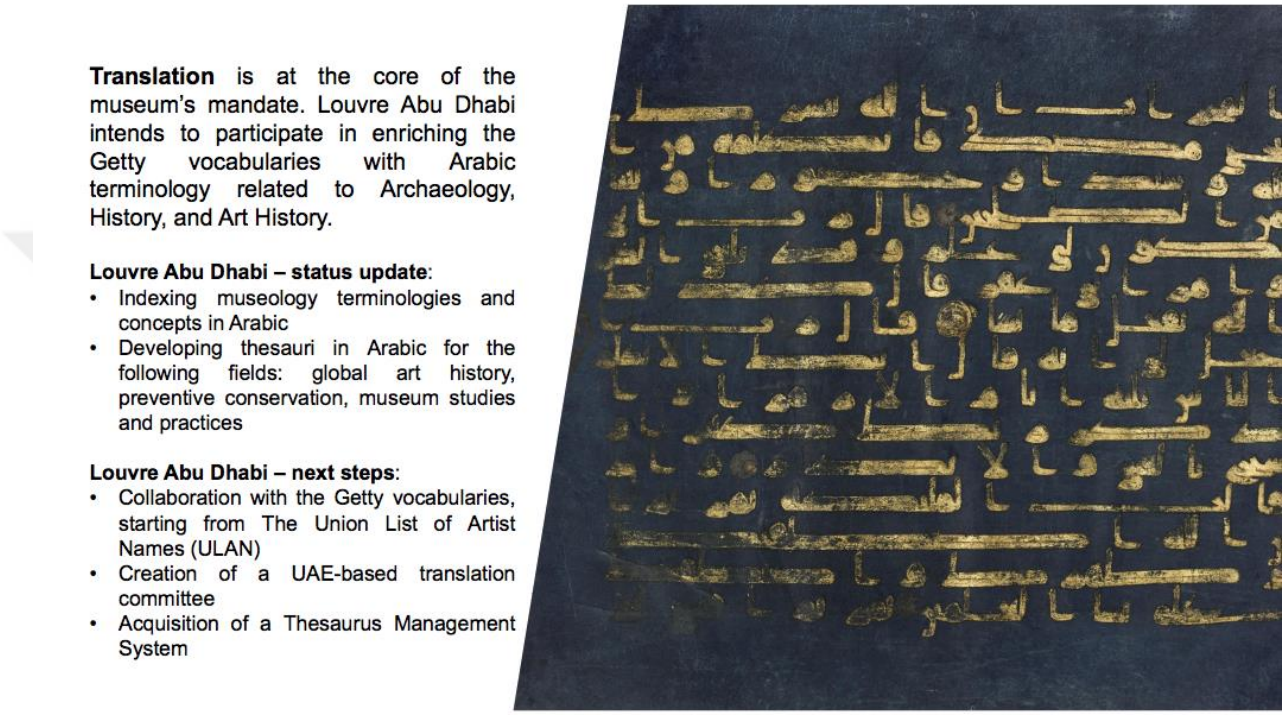

Kaynak: Getty Research Institute, 2020

Querin ve Daucé'ye göre, çeviri eylemi ve süreci müzenin görevinin merkezinde konumlanmaktadır. Bir müzenin kaynak dildeki terminolojisinin hedef dildeki terminolojiyle paralel düzeyde eş değer ilerlemesi büyük önem taşımaktadır ve bu nedenle Şekil 16'da görüldüğü üzere Louvre Abu Dabi'de arkeoloji, tarih, sanat tarihi ve müzecilik terminolojileri ve kavramları açısından ortak dil (lingua franca) olarak disiplinlerarası terminoloji zenginliğiyle ön plana çıkan İngilizceye yakın konumda çalışmalar yürütülmesi amaçlanmış ve Birleşik Arap Emirlikleri merkezli bir çeviri komitesinin oluşturulması ile terminoloji açısından zenginliğini koruyan uluslararası sözlüklerle iş birliği gerekli görülmüştür. Louvre Abu Dabi'de çeviribilim

çalışmalarının merkeze alınarak yürütülmesinin sadece hedef dil çevirisinin kalite değerlendirmesi ve müze izleyicisine sunulmasına yönelik olmadığını aynı zamanda müzenin bulunduğu bölgedeki kaynak dilin de müzedeki diğer resmi dildeki terminoloji çeşitliliğine paralel konuma getirilmesinin öneminin vurgulandığını görmekteyiz.

Şekil 17. Louvre Abu Dabi Çeviri Sürecini Geliştirme Adımları

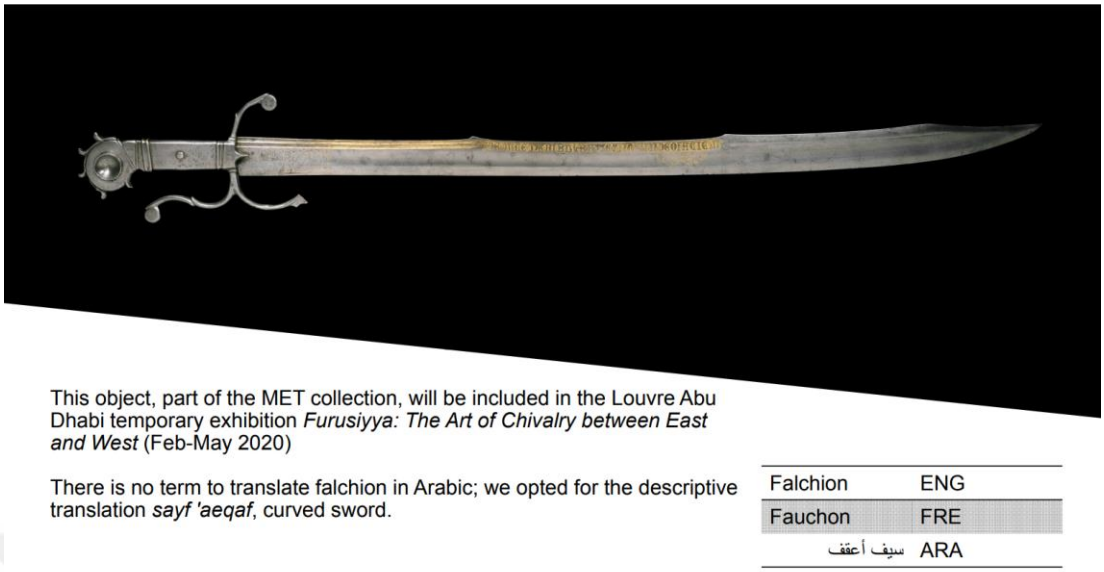

Kaynak: Getty Research Institute, 2020

Müzeler, koleksiyon yönetimi politikaları gereği geçici sergiler kapsamında eser ödünç alma ve ödünç verme planlarına yönelik olarak sene boyunca uluslararası iş birlikleri kapsamında çeşitli çalışmalar gerçekleştirmektedir. Querin ve Daucé'nin (2020) sunumunda ise bu konuyla ilgili olarak bir müzenin yaşayacağı ve yaşayabileceği çeviri kapsamındaki zorluklara yönelik olarak Şekil 17'de bir örnek görmekteyiz. Bu örneğe göre; New York'taki Metropolitan Museum of Art'ın (Metropolitan Sanat Müzesi'nin) Met Fifth Avenue adıyla bilinen ana müze binasında Galeri 373'te sergilenen koleksiyon eserlerinden 'Falchion'; Avrupa'da yaklaşık 1200lerden beri kullanılan bir tür kavisli kılıcı ifade eden bir kullanımdır ve nesne, uzun dar keskin bıçak kısmı ve kabzasındaki işlemeli tasarımı ile Venedik ve İspanyol sanatında önemli bir özellik olan Orta Doğu etkisini göstermektedir. Söz konusu eser

(*Falchion*), Şubat 2020 ve Ekim 2020 tarihleri arasında 'Furusiyya: The Art of chivalry. East-West 12th-15th centuries' (Furusiyya: 12. ve 15. yüzyıllardaki Doğu ve Batı Arasındaki Şövalyelik Sanatı) başlıklı geçici sergi kapsamında Louvre Abu Dhabi Müzesi'nde (Musée du Louvre Abu Dhabi) müze izleyicisinin karşısına çıkmıştır. MET (Metropolitan Museum of Art) koleksiyonunun bir parçasını oluşturan *falchion* terimiyle ifade edilen müze nesnesinin Arapça bir karşılığı bulunmamaktadır, bu nedenle Louvre Abu Dhabi Müzesi'nin çeviri profesyonelleri nesnenin anlamsal karşılığını hedef alarak çeviride, kavisli kılıç anlamını taşıyan 'aeqaf' terimini kullanmışlardır.

Şekil 18. Louvre Abu Dabi Terminoloji Odaklı Çeviri Geliştirme Süreci

This object, part of the MET collection, will be included in the Louvre Abu Dhabi temporary exhibition *Furusiyya: The Art of Chivalry between East and West* (Feb-May 2020)

There is no term to translate falchion in Arabic; we opted for the descriptive translation *sayf 'aeqaf*, curved sword.

Falchion	ENG
Fauchon	FRE
سيف أعقف	ARA

Kaynak: Getty Research Institute, 2020

4.3.9. Manchester Müzesi Multilingual Museum Projesi

Bu bölümde Manchester Müzesi'nin Multilingual Museum projesine yer verilerek projenin kapsayıcılığa ve erişilebilirliğe teşvik etmek ve kentin dilsel çeşitliliğinden duyulan gururu harekete geçirmek için Manchester Üniversitesi ile iş birliği oluşturarak müzenin anlatılarını çevirmek adına çevrimiçi topluluğundan gönüllü katkılar talep ettiğine dair örnek bir proje incelenmektedir.

Şekil 19. Multilingual Manchester Projesi (Manchester Müzesi)

Kaynak: Multilingual Museum, 2022

Şekil 19'da yer alan Multilingual Museum projesinin web sitesi görünümünde, 'hikayeleştirilmiş çeviri' (storied translation) kavramı, yani verilen emeğin görünür kılındığı çeviri kavramı kullanılmaktadır. Bu, çeviriyi herkes için ilginç ve erişilebilir kılmanın yanı sıra, diller birbirinden çok farklı olabildiğinde bir şeyi başarılı bir şekilde çevirmek için gereken çabayı göstermelidir. Aynı zamanda dili bir miras olarak çerçeveler ve çeviri süreci ve bu süreçte yapılan seçimler yoluyla anlamın oluşturulmasını araştırır ve çevirileri hayata geçirmek için müzeyle birlikte eş zamanlı çalışma gerçekleştirir. Hikayeleştirilmiş çeviri (storied translation), Manchester Üniversitesi'nden akademisyenler Rebecca Tipton (Çeviri Çalışmaları) ve Yaron Matras (Dilbilim) ile iş birliği içinde geliştirilmiştir.

Multilingual Museum projesine ait web sitesi birçok farklı dil geçmişine sahip gönüllülerle birlikte oluşturulmuş ve web sitesinin kullanım şeklini şekillendirmek için ise müze profesyonelleri ile birlikte çalışmışlardır. Manchester Müzesi ve Manchester Üniversitesi Multilingual Museum projesinde; becerilerini geliştirmek için eğitim vermek, müzenin koleksiyonunu tanıtmak ve kendi dillerini, becerilerini ve miraslarını bizimle paylaşmalarını sağlamak amacıyla gönüllülerden oluşan bir ekip kurmuştur.

Şekil 20. "Kültürel Çeviri ve Aktarım Alanları Olarak Müzeler" Konferansı

Kaynak: Museum Translation, 2022

Tartu'da 10-11 Mayıs 2022 tarihleri arasında Yabancı Diller ve Kültürler Yüksekokulu Çeviribilim Bölümü, ENLIGHT ortağı Ghent Üniversitesi ile iş birliği içinde "Kültürel Çeviri ve Aktarım Alanları Olarak Müzeler" konulu uluslararası bir konferans gerçekleştirilmiştir.

"Kültürel Çeviri ve Aktarım Alanları Olarak Müzeler" başlıklı konferans, çeviri ve kültürel aktarım üzerine geniş, metaforik bakış açılarının yanı sıra çevrilen unsurların mikro düzeyde analizine de olanak tanımaktadır. Odak noktası, çeviri çalışmaları, müze çalışmaları ve kültürel çalışmalar da dahil olmak üzere ve de bunlarla sınırlı olmamak üzere disiplinler arasıdır. Ayrıca, disiplinler ve diller arasında, ama aynı zamanda kuramsal ve uygulamaya dayalı araştırmalar arasında diyaloğu teşvik etmek amaçlanmıştır. Özgün bakış açılarını, farklı müze türlerine odaklanmayı ve vaka çalışmalarının geniş bir (kültürel) çeşitliliğini teşvik edilmesi esas alınmıştır. "Kültürel Çeviri ve Aktarım Alanları Olarak Müzeler" başlıklı konferansta toplamda 40 konuşmacı kendi araştırmaları ve örneklemleri ile yer almıştır. Mütercim Tercümanlık ve Kültürlerarası Çalışmalar Bölümü akademisyeni olan ve müze çevirileri alanındaki araştırmaları ile konferansta yer alan Robert Neather, "Ziyaretçi Deneyimi ve Kimliğin Tercümesi: Çin Diasporası Müzelerine Gelen Ziyaretçiler Örneği" başlıklı konferans sunumunda; müze çevirileri üzerine gelişen ve genişleyen literatürde, ziyaretçi

deneyiminin yeterince araştırılmamış bir alan olmaya devam etmesi, çeviribilim akademisyenleri tarafından sergi alanındaki çok modlu etkileşimler, çeviri kalitesine ilişkin küratöryel bakış açıları ya da erek metindeki değişimlerin etkisi gibi konular giderek daha fazla araştırılırken günümüze kadar olan süreçte ziyaretçi deneyiminde çevirinin rolüne ilişkin hem diller arası aktarım hem de daha geniş kültürel temsil anlamında minimum düzeyde ampirik kanıt bulunduğunun altını çizmektedir. Neather çalışmasında; ABD'deki Çin diasporası müzelerine odaklanmakta ve detaylı müze ziyaret günlükleri ile takip görüşmelerinin yanı sıra çevrimiçi değerlendirmeleri de içeren karma bir yöntem yaklaşımı kullandığı araştırmasında, müze sergisinde tercüme edilen diasporanın kolektif yaşanmış deneyiminin, bilişsel olarak gerçekleştirilen bir dizi ara metin aracılığıyla ziyaretçinin kişisel deneyimi açısından nasıl tercüme edildiğini incelemekte ve diller arası çevirinin bu ziyaretçi etkileşimlerini şekillendirmede nasıl bir rol oynadığını da ele almaktadır.

Aynı konferans programında yer alan bir diğer konuşmacı Qing Li; Kanada'daki Calgary Üniversitesi'nde Kültürlerarası Çalışmalar alanında doktora adayıdır ve araştırma alanları arasında çeviri kuramı, kültür çevirisi, çeviri ve antropoloji, çeviri pedagojisi ve Çin dilbilimi yer almaktadır. Konferansta, "Çince-İngilizce miras müzelerinde erişilebilirliğe ilişkin çeviri politikası: Ziyaretçiler arasında "kolay okuma" sağlamanın tek yolu asimile edilmiş çeviri midir?" başlıklı sunumu ile yer alan Li, söz konusu araştırmasında, Çin'de bulunan Çince-İngilizce miras müzelerinde izleyiciye sunulan tarihin, iletişim sürecine dahil olan paydaşların, başka bir deyişle politika yapıcıların, miras yöneticilerinin, hizmet sağlayıcıların ve ziyaretçilerin ortak çabalarıyla İngilizce konuşan ziyaretçilere nasıl yorumlandığını incelemektedir. Li'nin araştırma yöntemleri arasında, tarihi ve kültürü İngilizce yorumların geliştirilmesinde rol alan paydaşlarla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerin yanı sıra kültür kimliği, kültür diplomasisi vb. politikaların metin analizi de yer almakta ve söz konusu müzelerin benimsediği çeviri politikasında, asimilasyon pahasına erişilebilirliğin sağlanmadığı v diğer kültürleri anlamanın zorluğunun aşırı basitleştirilmeden kabul edilebilir seviyelere indirgenerek kolay okumanın mümkün kılındığı savunulmaktadır. Söz konusu araştırma; çeviribilim ve müzecilik arasındaki perspektife felsefi bir bakış açısı katmakta ve daha geniş anlamda araştırma, izleyicilerin temsilleri ve yorumları gerçeklerden ayırt etmelerini sağlayan "öteki" temsillerinin arkasındaki politikalara daha fazla dikkati çekmektedir.

Aynı konferansta yer alan konuşmacılardan biri olan Melisa Palferro, Universidad de Belgrano'dan mezun, İngilizce-İspanyolca çevirmenidir ve çeviri alanında lisans ve yüksek lisans derecesine sahiptir. Palferro 2015'ten bu yana müze çevirisi alanında uzmanlaşmıştır ve bugüne kadar 800'den fazla proje üzerinde çalışmıştır. "Çeviride müze sesleri: Çeviri yaparken müzecilik eğilimlerini göz önünde bulundurmak" başlıklı konferans sunumunda; geçtiğimiz on yıllar müzecilik alanına ve müzelerin izleyicileriyle iletişim ve etkileşim kurma biçimlerine köklü değişiklikler getirmiş ve müzelerin farklı bir dil konuşan ziyaretçilerle iletişim kurmasına yardımcı olan kültürel aracılar olarak çevirmenler, ziyaretçilerinin misyonunu yerine getirmeye çalışmalı, müzelerdeki metin üretimini temelden şekillendiren hedef ve ihtiyaçları çeviri pratiği için yol gösterici ilkeler olarak kabul etmelidir. Palferro çalışmasında; İspanyolca'ya çevrilen müze metinleri genellikle bu ilgi çekici ve zenginleştirici deneyimleri yeniden yaratmakta başarısız olmakta, böylece geleneksel ve modası geçmiş müzecilik yaklaşımına özgü resmi, kopuk ve okul benzeri bir deneyime dönüşmektedir ve mevcut müzecilik eğilimleri ve uygulamalarının daha derinlemesine ele alınmasının, gelecekteki çeviri stratejilerini daha iyi bilgilendirmesine böylece çevirmenler hedef kitlelere kaynak kültür ziyaretçilerinin keyif aldığı aynı yenilenmiş deneyimleri sağlayabileceğini savunmaktadır.

Konferansın diğer konuşmacıları arasında yer alan Renwen Xu, Dr. Boya Zhang ve Dr. Binghan Zheng programda ortak bir sunumda araştırmalarına yer vermişlerdir. Renwen Xu, Durham Üniversitesi Modern Diller ve Kültürler Okulu'nda doktora adayıdır ve araştırma projesi, müze çevirisinin çok kipliliğini araştırmak için göz izleme teknolojisi, anketler ve mülakatları entegre etmektir. Dr. Boya Zhang, doktorasını Durham Üniversitesi Modern Diller ve Kültürler Okulu'nda tamamlamıştır ve araştırma alanları arasında sanat tarihi, görsel sanatlar ve kültürler ve müze çalışmaları yer almaktadır. Dr. Binghan Zheng, Durham Üniversitesi'nde Çeviribilim alanında Doçent olarak görev yapmaktadır ve araştırma alanları arasında çeviribilimin kavramsallaştırılması, bilişsel çeviribilim ve karşılaştırmalı çeviribilim yer almaktadır. "Müze mekanlarında kültürel çeviri üzerine göz izleme araştırması: Sistematik bir inceleme" başlıklı ortak sunumlarında; müze mekanlarının son derece çok modlu olması ve mekânsal, görsel ve sözel (yazılı metinler ve sesli betimleme dâhil) kaynaklar, müze metinlerinin tamamına kendi anlamlarını katmak üzere bir araya getirilmesi vurgulanmaktadır. Müzelerde gerçekleştirilen çeviri eylemleri, bu üç

modun hem göstergeler arası hem de göstergeler içi düzeylerde yeniden sunulan anlamı inşa etmek üzere bütünleşmesi ve birbiriyle ilişkiye girmesiyle gerçekleştiğinin dolayısıyla müzeler, ziyaretçilerin sergilenen kültürleri çok modlu etkileşim yoluyla algılamaları için çeviri mekânları olarak görüldüğünün altı çizilmektedir. Ziyaretçilerin müze bağlamında yeniden inşa edilen anlamın algılanması ve alımlanmasına ilişkin öznel raporlarına örneğin anket veya mülakata dayanan geleneksel etnografik yöntemlerin sıra, göz izleme teknolojisi, ziyaretçilerin izleme davranışları ve buna karşılık gelen bilişsel tahsisler hakkında daha nesnel verileri kaydetmek için bilimsel bir araç olarak ortaya çıkmıştır. Söz konusu araştırmada, göz izleme teknolojisinin müze çevirisi üzerine yapılan ampirik çalışmalarda nasıl kullanıldığına dair sistematik bir inceleme sunmayı amaçlamaktadır. İncelenecek makaleler öncelikle göstergeler ve göstergeler içi çeviriler olarak kategorize edilmiş, ikincisi ise sistemler arası çeviri ve sistem içi çeviri olarak ayrılmıştır. Müze çevirisinde göz izleme yönteminin uygulanmasının güvenilirliğini, geçerliliğini ve pratikliğini değerlendireceğiz ve ziyaretçilerin bakış kalıplarını, bakış sürelerini ve görsel dikkatlerini toplamak ve analiz etmek için kullanılan yöntemleri dikkatlice incelenmiştir ve son olarak, müze çevirisinin çok modluluğu üzerine göz izleme araştırmalarında mevcut bazı boşluklara işaret edilecek ve ileriye dönük potansiyel yönler önerilecektir.

Müze çevirilerinin rollerinin incelendiği ve Çeviribilim ile Sistemik İşlevsel Dilbilim arasındaki disiplinlerarası bağlantılardan yararlanarak Müzebilim ile etkileşim kuran; etkili, erişilebilir, kapsayıcı müze çevirilerini, birbiriyle iç içe geçmiş olarak örgütsel, etkileşimsel ve temsili işlevlerini farklı bir dilde aktarabilen, dilbilim eğitimi almış bir çeviri profesyoneli tarafından üretilebileceğinin savunulduğu vaka çalışmaları da gerçekleştirilmiştir. Örneğin; Marina Manfredi'nin (2021) "Çokdilliliği ve Erişilebilir Metinleri Desteklemek için Profesyonel Müze Çevirmenleri: Bazı İtalyan Müzelerinde Çeviri Uygulamaları ve Bir Öneri" başlıklı vaka çalışmasında İtalyan müzelerindeki çeviriler odak noktası olmuştur. Müze çevirileri üzerine bir araştırma projesi kapsamında, çeviri ağırlıkları İtalyanca'dan İngilizce'ye olan İtalya'daki üç müze incelenmiştir: Museo d'Arte Moderna di Bolona (MAMbo), Museo Civico Archeologico ve Museo di Palazzo Poggi. Manfredi (2021), araştırma projesinde vardığı sonuçta; Neather'ın (2012) Çin müzeleri kapsamındaki çeviri faaliyetleri bağlamıyla ilgili sonuçlarını doğrular nitelikte olduğunu vurgulayarak müzelerdeki

çeviri faaliyetlerinin hala yeterince değer verilmeyen özel alan kategorisindeki uzman müze çevirmenleri tarafından gerçekleştirilmediğinin altını çizmektedir. Müze çevirilerinde dışarıdan profesyonel çevirmenler ve akademik kurumlardan alanlarında uzman çevirmenlere müze topluluğu içerisindeki müze personellerine kadar farklı katılımcı türlerin çeviri süreçlerinde yer aldıkları görülmektedir. Vaka çalışmasında, müze profesyonellerinin en büyük kaygısının özel terminoloji açısından müze çevirilerinin kalitesi ve doğruluğu olduğunu, müze metinlerinin iletişimsel işlevinin önemini az da olsa farkına vardıklarını ve müze çevirilerinin farklı uzmanlık alanlarına, farklı kültürel geçmişlere sahip olan ve İngilizceyi sıklıkla ortak dil (lingua franca) olarak kullanan çok çeşitli ziyaretçilerin ilgisini çekmek zorunda olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırma projesi sonucunda; Çeviribilim disiplinindeki akademisyenler ve dilbilimcilerden en büyük beklenti; giderek büyüyen ve gelişen çokdilli kitleler ile etkileşim kurabilmek adına kapsayıcı ve erişilebilir müze çevirileri üretebilen ‘müze çevirmeni’ olarak yeni bir profil yaratmayı amaçlayan kuramsal ve ampirik bir katkı sunmaları olmuştur.

5. SONUÇ

Bu tez kapsamında müze çevirilerinin bir özel alan ççvirisi perspektifinden hareketle ele alınmasının gerekliliği vurgulanmakta ve müzelerin izleyicileriyle iletişimi ve etkileşiminde önemli bir rol oynayan, kültürlerarası erişilebilirliğin müze içerisindeki farklı paydaşlarda yer alan çok modlu çeviri çalışmaları incelenmektedir. Çalışmanın amacı "müze çevirilerinin bir özel alan çevirisi olarak değerlendirilmesinin önemini çok modlu çeviriler kapsamında müze iletişiminde farklı yaklaşımların benimsendiğini vurgulayarak ortaya koymaktadır. Bu kapsamda aşağıdaki araştırma sorularına cevaplar aranmıştır:

1. Müze çevirileri neden bir özel alan çevirisi olarak ele alınmalıdır?

2. Müzelerde gerçekleştirilen çok modlu çeviri çalışmaları müzelerin izleyicileriyle iletişimi ve etkileşiminde ve kültürlerarası erişilebilirliği sağlamasında nasıl aracı olmaktadır?

Tez çalışmasında uluslararası literatür incelemesi kapsamında müze çevirilerinin neden bir özel alan çevirisi olarak ele alınması gerektiği ortaya konmuştur. Neather'ın (Neather, 2005 ; 2009) çalışmalarında geniş bağlam perspektifinde müzelerin, farklı kültürel geçmişlere ve ileşim beceri ve ihtiyaçlarına sahip uluslararası müze izleyicisine sadece yazılı veya sözlü müze çevirileri ile değil; günümüzde müzelerde medya teknolojilerinin benimsenmesiyle dilsel, görsel, işitsel, jestsel, uzamsal ..çok modlu çeviriler kapsamında müze iletişiminde farklı yaklaşımların benimsendiği vurgulanmakta, müze çevirilerinin bir özel alan çevirisi olarak değerlendirilmesinin önemini ortaya konmaktadır.

Mevcut uluslararası literatürün daha geniş çerçevesi içinde, müzelerin çeşitli kültürel geçmişlere ve iletişim becerilerine sahip uluslararası izleyicilerle etkili bir şekilde etkileşim kurma potansiyelinin altını çizerek geleneksel yazılı veya sözlü müze çevirilerinin ötesine uzanmaktadır.

Bu çalışmada müze çevirilerinin, bir özel alan çevirisi olarak araştırılması, kültürlerarası iletişim pratiği olarak müzelerdeki çevirilerin erişilebilirlik rollerini, günümüzde sadece yazılı veya sözlü olarak değil çok modlu çeviri araçları aracılığıyla izleyicileriyle etkileşim kurup kültürlerarası arabuluculuk rolünü üstlenen müzelerdeki çeviriler hedef kitleye yönelik kültürel ve dilsel gereksinimlerin algılanmasını etkileyen ve müzeler ile çeviri profesyonelleri arasındaki ilişkinin kültürel müzakerenin keşfedilmemiş bir alan olduğu ortaya konmaktadır.

Tez, müze çevirisinin özel bir çeviri biçimi olarak kabul edilmesinin önemini vurgulamaktadır. Özellikle dilsel, görsel, işitsel, jestsel ve mekânsal boyutları kapsayan çok modlu çevirileri kolaylaştıran medya teknolojilerinin entegrasyonu ile müze iletişiminin gelişen manzarasının altını çizmektedir.

Tezde, müzelerde gerçekleştirilen çok modlu çeviri çalışmalarının müzelerin izleyicileriyle iletişimi ve etkileşiminde ve kültürlerarası erişilebilirliği sağlamasında nasıl aracı olduğu farklı müzelerle ilişkili olarak gerçekleştirilen çalışmalarla incelenmiştir. Bu çalışmalarda müze çevirileri kapsamında müze metinlerinin yalnızca sözlü olmadığı görülmekte; sergi panelleri, sesli rehberler, multimedya rehberleri, etkileşimli dokunmatik yüzeyler vb. çok modlu kanallar aracılığı ile iletildiği gözden kaçırılarak müze çevirilerindeki çok modlu çeviri alanlarının hala büyük ölçüde keşfedilmemiş alanlar olarak konumlandığı görülmektedir.

Min-Hsiu Liao, müzelerin sürekli değişime tabi kurumlar olduğu ve Mütercim-Tercümanlık'ın daha fazla dinamizm gösteren, sosyal ve bilimsel gelişmelere uyum sağlayan disiplinler arasında yer aldığı dikkate alındığında, müze erişilebilirliğinin geleceği kesinlikle müzeler ile çevirmenler ve tercümanlar arasındaki iş birliği ve etkileşimde yatmakta olduğunun altını çizmektedir. Müze erişilebilirliği için Mütercim-Tercümanlık'ta yeni modalitelerin kullanılmasının yanı sıra, müze broşürlerinin, tabelaların, sergi panellerinin, sesli rehberlerin, multimedya rehberlerinin ve diğer dilleri konuşanlar için kurumsal web sitelerindeki çok dilli versiyonların çok modlu ortamlarda oluşturulmaları gerekmektedir. Çeviri, bir müzenin kapılarını evrensel erişilebilirliğe açabilmesi için karşılaması gereken en açık ve en bariz ihtiyaçlardan biridir. Müze içeriklerinin çok modlu çevirilerinde dışarıdan bir çevirmene çeviri eylemini yaptırma seçeneği de aynı derecede sorunlu olarak değerlendirilmektedir; söz konusu çevirmen müzebilime yönelik alana özgü bilgilerden yoksundur ve bu durumda müze çevirilerini bir özel alan çevirisi olarak

değerlendiren ve çeviriyi başlatan uzmanlar topluluğu ile iş birliği içinde çalışamamaktadır.

Neather'a (2012) göre, her sanat kurumu kendine özgü bir yapıdadır ve farklı çeviri süreçleri yürütmektedirler. Neather (2012), müzenin mali durumunun, hükümetle olan bağlantısının, farklı profillerdeki izleyici gruplarının bir müzenin çeviri politikası üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Lippens (2019) dört anma müzesindeki çeviri politikalarına yönelik yaptığı karşılaştırmalı çalışmasında; Müze Çevirileri pratiğini ve müzenin politika ve kurumsal bağlamının etkisini anıt müzelerden dört vaka çalışması ile gerçekleştirmiştir:

- Orta Afrika Kraliyet Müzesi (Tervuren)
- Kazerne Dossin Müzesi (Mechelen)
- Kızıl Yıldız Hattı Müzesi (Antwerp)
- In Flanders Fields Müzesi (Ypres)

Yukarıda yer alan dört anma müzesinde, müze faaliyetleri kapsamında çeviriden sorumlu kişilerle görüşmeler yapılmış ve bu görüşmeler için bir rehber niteliğinde olan anket, katılımcılara önceden gönderilmiştir. Görüşmelerden alınan yanıtlar ise analiz edilmiş ve dört anma müzesi arasında kuramsal çerçevenin sonuçlarıyla özellikle de Neather'ın çalışmalarının sonuçlarıyla karşılaştırılmıştır. Çalışmanın sonuçları bir genellemede bulunulmasına teşvik etmemekte ve genel kabul görmüş kuramlar, yeterli mali kaynaklar ve idari düzeyden bağımsız bir yönetim tarafından desteklenen kapsamlı bir Müze Çevirileri Politikasının yokluğunda, çeviri politikasının çoğu durumda bireysel ve dolayısıyla keyfi bir karar olarak kaldığı vurgulanmaktadır. Lippens (2019) çalışmasının sonucunda müze çevirisi alanında gelecekte yapılacak araştırmalar için, kuramsallaştırmanın tamamlanmasına yardımcı olmak amacıyla çok dillilik ve müze çevirisi uygulamalarına ilişkin bireysel vaka çalışmalarına odaklanılmasının önemine dikkat çekmiştir.

Müze çevirileri alanındaki çalışmalar incelendiğinde müze çevirileri kapsamında dünyanın çeşitli yerlerinde bulunan farklı türdeki müzelerin, farklı kültürel geçmişlere ve iletişim beceri ve ihtiyaçlarına sahip uluslararası müze izleyicisine sadece yazılı veya sözlü müze çevirileri ile değil; günümüzde müzelerde medya teknolojilerinin benimsenmesiyle sergi panelleri, sesli rehberler, multimedya rehberleri, etkileşimli

dokunmatik yüzeyler vb. çok modlu kanallar aracılığı ile iletildiği gözden kaçırılarak müze çevirilerindeki çok modlu çeviri alanlarının hala büyük ölçüde keşfedilmemiş alanlar olarak konumlandığı görülmektedir. Müze çevirisi üzerine yapılan araştırmalarda odak noktası, metin analizinden sesli rehberler, multimedya ve erişilebilirlik hizmetlerinin incelenmesine doğru çok modlu alanlara kaymaktadır.

Müze çevirileri ulusal alanyazında turizm çevirisi ve kültür çevirisi bağlamlarında ele alınmaktadır. Pireddu'ya (2022) göre, müzelerin küresel ölçekte eğitsel, kültürel ve sosyal rollerini yerine getirmek için birden fazla dilde ve biçimde çeviri kullanması kaçınılmaz bir gelişme eğilimidir. Çok modlu çeviri kavramını ön plana çıkarması ile müze çevirilerine turizm ve kültür odaklı bakış açılarının çeviri araştırmalarında yetersiz kaldığı görülmüştür. Liao'ya (2018) göre, günümüzde müze çevirisi ve bunun söylemsel sonuçları çok modlu bir bağlamda yer almakta ve bütüncül bir kuramsal yaklaşıma ihtiyaç duymaktadır.

Uluslararası alanyazındaki çalışmalar ve araştırmalar doğrultusunda; müzelerde çevirilerin müze iletişimi perspektifinde farklı şekillerde yorumlanmasının eşit derecede önemli olduğu, her çevirinin ve çeviri uygulamalarının müze uygulamalarındaki kuramsal ve profesyonel gelişime kendi özel alanına yönelik yöntemleriyle katkıda bulunabileceği anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

Benjamin, W. (1997). The Translator's Task, çev. Steven Rendall, TTR: traduction, terminologie, *Rédaction,* Vol.10, No.2, s.154.

Bennett, T. (1995). 'Art and Theory: The Politics of the Invisible.', The Birth of the Museum: History and Theory Politics, *Oxford: Routledge*, s.59-87.

Book of Abstracts. (10-11 May 2022). Museums as Spaces of Cultural Translation and Transfer. *University of Tartu.* https://sisu.ut.ee/sites/default/files/transmedia-conference/files/book_of_abstracts.pdf

Brown Jarreau, P., Dahmen, N., & Jones, E. (2019). Instagram and the science museum: A missed opportunity for public engagement, *Journal of Science Communication*, No.18(2), A06.

Budiman, A., Wulandari, Y. & Rosyidah, N. (2023). Revisiting Newmark's Theory of Translation: To Extent Is It Appropriate?, English Education, *Linguistics and Literature Journal*, Vol 2 (1), s. 37-49.

Bulut, A., Kurmel, D., Ataseven, F., Demirel, E., Okyavuz, A., Görgüler, Z., Tecelli, N. & Duman, D. (2021). İletişim ve Medya Bağlamında Çevirmen Başvuru Kitabı, *Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları.*

Canadian Museum for Human Rights – CMHR. (2023). https://humanrights.ca/about/toward-greater-inclusion-and-equity#section_1

Canadian Museum for Human Rights, *Inclusive and Accesible Design Guidelines*, (2023) https://id.humanrights.ca/

Canadian Museum for Human Rights, *Inclusive and Accesible Design Guidelines*, 6.3 Readability Plain Language. (2023). https://id.humanrights.ca/text-writing-standards-for-exhibits/readability/

Cazden, C., Cope, B., Fairclough, N., Gee, J. & The New London Group. (1996). A pedagogy of multiliteracies: Designing social futures, *Harvard Educational Review*, 66,1; Research Library, s.83.

Chandler, D. (1994). *Semiotics for Beginners*, online book, s.vi.

Ciecko, B., About-Biography, https://brendanciecko.com/about

Clifford, J. (2013). Returns: Becoming Indigenous in the Twenty-First Century, Harvard University Press, s.48.

Cranmer, R., Welcoming International Visitors-Communication and Culture, Transcultural Visions. 2 (2), 2013, s. 3-10.

Cuseum. (2021). 'Introducing AI-Powered Multilingual Translations',

https://cuseum.com/blog/2021/4/6/introducing-ai-powered-multilingual-translations

De Lourdes Parreiras Horta, M. (1992). *MUSEUM SEMIOTICS: a new approach to Museum Communication*, Doktora Tezi, University of Leichester, Faculty of Arts, 1992, s.vi.

Drotner, K. (2017). Our Museum: Studying museum communication for citizen engagement, *Projektpresentation Nordisk Museologi*, s. 148–155.

Eco, U. (1979). *A Theory of Semiotics*, Indiana University Press, s.vi.

Falk, J.H. ve Dierking, L.D. (2000). Learning from Museums: Visitor Experiences and the Making of Meaning, American Association for State and Local History book series, *Rowman&Littlefield*, s.11-12.

Ficarra, A. (2020). Translating Cultures in Museums: When not Only Words, but People, are Translated, *Ostrava Journal of English Philology*, Literature and Culture, Vol 12, No 2, s.52.

Getty Research Institute, Getty Vocabularies, https://www.getty.edu/research/tools/vocabularies/

Getty Research Institute. (2020). 'Translation Studies: A new field of Research for the Louvre Abu Dhabi',https://www.getty.edu/research/tools/vocabularies/8_a_querin_translation_studies_itwg2020.pdf

Gouadec, D. (2002). Profession : Traducteur. *Paris: La Maison du Dictionnaire*.

Gouadec, D.(2005). Terminologie, traduction et rédaction spécialisées. *Langages*, 157, 14-24.

Gouadec, D. (2007). Translation as a Profession, *John Benjamins Publishing Company.*

Grego, K.S. (2010). Specialized Translation: Theoretical Issues, Operational Perspectives, *Volume 4 of English library: the linguistics Bookshelf, Polimetrica.*

Hatim, B. ve Mason, I. (1997). The Translator as Communicator, *Routledge.*

Hermans, T. (2014). Translation in Systems: Descriptive and System-oriented Approaches Explained, *Routledge,* s.144-145.

Holden, J., Bound, K., Briggs, R., & Jones, S. (2007). Cultural Diplomacy, *London: DEMOS.*

Holmes, J.S. vd. (2008). Çeviribilimin Adı ve Doğası, *Çeviri Seçkisi II: Çeviri(bilim) Nedir?*, çev. Saliha Paker, haz. Mehmet Rifat, s.110 (2.3).

Hoogwaerts, L. (2017). Museums, exchanges, and their contribution to Joseph Nye's concept of 'soft power', *Museum and Society*, no.14(2), s.313-322.

ICOM, ICOM Approves A New Museum Definition, https://icom.museum/en/news/icom-approves-a-new-museum-definition/

Inclusive Design Advisory Council – IDAC, https://idac.net/about/

Januszewska, D. F. (2020). History of the Museum Concept and Contemporary Challenges: Introduction into the Debate on the New ICOM Museum Definition, *Academy of Fine Arts in Warsaw, Museum of King John III' Place at Wilanów, Muz.*, s.37-59..

Jenkins, J. (2009). English as a lingua franca: interpretations and attitude, *World Englishes*, Volume 28, Issue 2, May.

Jiang, C. (2010). Quality assessment for the translation of museum texts: application of a systemic functional model, *Perspectives: Studies in Translation Theory and Practice*, Vol.18, s.109-126.

Jiménez-Hurtado, C., vd., (2012). Museums for all. Trandslation and Interpreting for Multimodal Spaces as a Tool for Universal Accesibility, *MonTI 4trans*, s.11.

Kaindl, K. (2019). "A Theoretical framework for a multimodal conception of translation", Monica Boria vd. (ed.), Translation and Multimodality Beyond Words, *Routledge*, s.50-51.

Kirkwood, H. (1978). M.A., Language as social semiotic: The social interpretation of language and meaning, *Baltimore: University Park Press*, s.11-12.

Kress, G. ve Van Leeuwen, T. (2001). Multimodal Discourse: The Modes and Media of Contemporary Communication, *Oxford University Press*, s.111-114.

Kristeva, J. (1968). La productivité dite texte, *Communications*, Vol.11, s.80.

Kushner Bishop, J. (2022). *American Alliance of Museums (AAM)*, Multilingual Connections, Engaging Multilingual Audiences Through Translation, https://www.aam-us.org/2022/07/27/engaging-multilingual-audiences-through-translation/

Lethuillier, J. (2003). L'enseignement des langues de spécialité comme préparation à la traduction spécialisée, *Journal des traducteurs*, Volume 48, Number 3.

Liao, M.H. (2018). Museums and creative industries: The contribution of Translation Studies, *The Journal of Specialised Translation*, Issue 29.

Manfredi, M. (2021). Professional Museum Translators for Promoting Multilingualism and Accessible Texts: Translation Practices in Some Italian Museums and a Proposal, *Journal of Translation Studies*, Vol.01, s.59-86.

Medick, D. (2006). çev. Kate Sturge, Translating Others, ed. Theo Hermans, Meanings of Translation in Cultural Anthropology, *St. Jerome Publishing*, Volume 1, s.34.

Meifang, Z., ve Dezheng William, F. (2020). Multimodal Approaches to Chinese-English Translation and Interpreting, 'From interlingual to intersemiotic translation', *Routledge*, s.10-15.

Molina, L. Ve Albir, A.H., (2002). Translation Technique Revisited: A Dynamic and Functionalist Approach, *Universitat Autonoma da Barcelona.*

Multilingual Connections, https://multilingualconnections.com/

Multilingual Museum, https://multilingualmuseum.manchester.ac.uk/

Multilingual Connections, How the Louvre Abu Dhabi Localizes for Multilingual Visitors: Interview with Dr. Nabiha Maktabi, https://www.youtube.com/watch?v=9rAhAj-bl90&t=1s

Multilingual Connections, Project Workbook, MLC The Ultimate Guide for Great Translation and Transcription, https://multilingualconnections.com/project-workbook/

Munday, J. (2016). Introducing Translation Studies: Theories and Applications, *Routledge*, s.11-15.

Museums as Spaces of Cultural Translation and Transfer (University of Tartu, 10-11 May 2022), https://museumtranslation.ut.ee/program

Museum Next, 'Giving art a voice with an artificial intelligence audio guide', https://www.museumnext.com/article/artificial-intelligence-audio-guide/.

Neather, R. (2005). Translating the Museum: On Translation and (Cross-)Cultural Presentation in Contemporary China. In Translation and the Construction of Identity, J. House (ed.), M. R. Martin Ruano ve N. Baumgearten, *Seoul: IATIS*, s.180–197.

Neather, R. (2009). Translation in a 'Non-Translation' Community: Practices, Ideologies and Conceptualizations of Translation in the PRC Museum Discourse Community", *Translation Quarterly 51&52*, s.145-176.

Newmark, P. (1988). A Textbook of Translation, *New York: Prentice Hall*, s.v.

New Museum Six Degrees, "Introducing the series: 'Translation is Impossible. Let's do it!!", https://www.newmuseum.org/blog/view/introducing-the-series-translation-is-impossible-let-s-do-it

New Museum, "Temporary Center for Translation", Erişim: 20 Ocak 2023, https://www.newmuseum.org/exhibitions/view/temporary-center-for-translation

Pasikowska-Schnass, M. ve Lim, Y.S. (2023). Artificial intelligence in the context of cultural heritage and museums - Complex challenges and new opprtunities, *EPRS-European Parliamentary Research Service*, European Parliament, s.3-9.

Rentschler, R. (2004). Four by two theory of non-profit museum governance. *Museological Review* 11: 30-41.

Sanders Peirce, C., (1931-1958) The Collected Papers of Charles Sanders Peirce, *Harvard University Press*, Cambridge, Vol. 1-8, 2.302.

Sani, M., Making Heritage Accessible: Museums, Communities and Participation, NEMO Network of European Museum Organisations, Istituto Beni Culturali Regione Emilia Romagna, Italy, https://rm.coe.int/faro-convention-topical-series-article-5-making-heritage-accessible-mu/16808ae097

Sonaglio, C. (2016). Translation of museum narratives: linguistic and cultural interpretation of museum bilingual texts. Masters thesis, *University of East Anglia.*

Star, S.L. (2010). This is Not a Boundary Object: Reflections on the Origin of a Concept, Science, Technology, & Human Values, *Sage Publications*, Vol.35, No.5, s.614-615.

Star, S.L. ve Griesemer, J.R. (1989). Institutional Ecology, 'Translations' and Boundary Objects: Amateurs and Professionals in Berkeley's Museum of Vertebrate Zoology, 1907-39, *Social Studies of Science*, Vol.19, No.3, s.387-420.

Sturge, K. (2007). Representing Others: Translation, Ethnography and Museum, *Routledge*, 2007.

Suçin, M.H. (2013). Öteki Dilde Var Olmak: Arapça Çeviride Eşdeğerlik, *Say Yayınları,* 2013, s.28.

Sun, Y. (2022). A Study on the Application of Computer-assisted Translation in Henan Museum Translation, MATEC Web of Conferences 359, *EDP Sciences*, s.3-4.

Talaván, N. (2016). A UNIVERSITY HANDBOOK ON TERMINOLOGY AND SPECIALIZED TRANSLATION, *Universidad Nacional de Educación a Distancia Madrid.*

TLhub. (2023). Collaborative Translation Translation Platform, https://www.af83.com/work/tlhub-collaborative-translation-platform.

Toury, G. (1995). *Descriptive Translation Studies and Beyond*, John Benjamins Publishing, 1995, s.10.

Translate - European Institute for Progressive Cultural Policies, "Translation is Impossible. Let's do it!", https://translate.eipcp.net/transversal/1206/buden/en.html

Tuominen, T., Jiménez Hurtado, C., & Maria Ketola, A. (2018). Why methods matter: Approaching multimodality in translation research. *Linguistica Antverpiensia*, New Series: Themes in Translation Studies.

Wenger, É.C. (1988). Communities of practice: Learning, meaning and identity, *Cambridge University Press*, s.186-187.